

ELBESZÉLÉSEK

VIRÁGOK TANÁCSA

Ileana, Havasalföld vajdánéja ősze havában magához rendelte János deákot, az udvari magyar tolmácsot. Levelet diktált neki Erdély fejedelemasszonyához, Lorántffy Zsuzsannához.

– Mivel férjuraimék hites szövetséggel kötelezték el magukat az egymás segítségére: Istennek tetsző dolog leszen, hogy az asszonyok is egymás barátságát keressék. Számptalan dolog van, amivel egymásnak kedveskedhetnek: ő, Ileana, kész örömet szolgál Havasalföld bármily javaival. Legitt ő is két dolgot kér: ne terheltesék a fejedelemasszony virágmagvakat és himzés-mintákat minél bővebb mértékben küldeni.

Írás végeztével szóval is parancsolt János deáknak:

– Te viszed a levelet, s te hozod válaszát. Virágmag és himzés-minta könnyű teher: elfér a nyereg hátulján. Indulj mihamarabb...

– S mikorra térjek meg? – kérdezte a deák, jól akarván intézni járását.

– Ha várnod kell, nyugton várhatsz, míg a magot megszedik. Főgondod ez legyen, hogy sok virágmagot és himzéseket hozz!

Nagy örömmel fogadta János deák úrasszonya szavát. Jó dolga volt a vajda udvarában, megbecsülték szép tudományáért, ifjonti frissességéért, hűségértartásáért. Nemcsak derekas hópénzt kapott, de számos biztatást birtokadományra, előkelő boérleány feleségre...

Elindult a deák jó deres lován Tergovista városából. Gyorsan járó posta ura kedvét nyeri: ment éjnapi sietséggel Gyulafehérvár felé.

Illendő szép köszöntést tett Erdély fejedelemasszonyánál.

– No, deák uram, éppen jókor jöttél – szól nagy vígan a fejedelemasszony. – Az almáriumok már tele vannak virágmagvakkal, könnyen gazdálkodhatik belőlük főkertészünk. Ami pedig a hímzsmintákat illeti, azokat is rövid napon elkészítik az udvari kisasszonyok...

Rend van ennél az udvarnál – állapította meg magában a deák. Harmadnapja sem múlt ottlétének, indulhatott hazafelé. A különféle virágmagvak írott lenzacskóban, a sarjadzásra váró gyökerek és hagymák csinos kötésekben. Mind az egész pedig kisdud zsákban, amit János deák szép módjával a nyereg hátuljára kötött, mit valami abrakos készséget. A nyereg elején, kisebb poggyászban arany-, ezüst-, bársonyhímzések mintái.

Vígan pattant lóra, örülni fog a vajdáné a sikeres járásnak!

Válóúton meggondolta: nem megy visszafelé azon a nyomon, amelyen jött – Fogaras földjén át. Kedvesebb lesz a Küküllő völgyén: székelyeket is fog útjában látni Udvarhely szék, Miklósvár szék, Sepszi szék szélein. Böven telik az időből egy kis kerülőre.

Verőfényes őszt volt, vénasszonyok nyara. A magas hegyeken vörhenyesen árnyallottak az erdők, a lankákon szőlők, gyümölcsösök itták a mézadó napfényt. Szerteszét szép épületű udvarházak hatalmas boglyákkal, asztagokkal; csöndes falvak tornyokkal, cserepes templomokkal. A megnyomult jómód... békés bizonyosság...

Andalognak poroszkált János deák a kis utakon. Néha ernyős szekerekkel találkozott: vidám múzsafiak siettek Fehérvár, Kolozsvár scholáiba!

– Boldog ország... hej, akinek itt lehet állandó szállása! – sóhajtott János deák.

Napok útjával a Küküllő völgyéből az Olt mellé kanyarodott be. Napos délutánon föltűnt előtte Bölön községének dombon

ülő város, bástyás temploma. Ott fog ma meghálni a nevezetes, jó székelly faluban.

Az alszegen, nagy gyümölcsöskert elején, cseréppel héjazott, csinos ház állt, farácsos pitvarral, orsós oszlopú tornáccal. A pitvarból tűz világitott ki a hűvös alkonyatba. János deák befordította lovát az udvarra, és a pitvar elé kocogott.

Kipirult arcú, barnaszög sugár hajadon szökellt a cserepes tüzelőtől a tornáchoz. A deák megemelte kalapját.

– Isten áldjon meg, szép húgom! Utas ember vagyok, nem fogadnátok-e be éjjeli szállásra?

A leány visszaszaladt a tüzelőhöz, s anyjával tért vissza.

– Örömet befogadunk, uramöcsém, minden jóban járó embert befogadunk... Odaháttra a béresek... köttesd be lovadat, magad pedig térj be hozzánk! – mondta az asszony szíves mosolygással.

Vacsora végén elmesélte a deák, hogy mi járatban van. No, volt méltó álmélkodás a jeles szolgálat hallatára! Az asszony is elmondotta házuk történetét. Sikó Gergely volt a ház ura: a tavaszon jutottak özvegyiségre, árvaságra... Nem élnek ők azóta, két gyámoltalan asszonynép, csak égnek a bajok között. Ím, itt az őszi vetés ideje, de nehéz asszonynak béresekkal vesződni, gabonásra, csúrra vigyázni, földek határkövét gonosz szomszédoktól megőrizni!... Arany kapuzábat is könnyen elragadnak gyámoltalan özvegytől...

Kedvesen folyt a beszéd, jól aludt rája a deák puha, vetett ágyban.

Mivel köszönje meg a szíves vendéglátást?

A reggeli ebéd után kioldotta a magvas zsákot, az asztalra rakta az írott zacskókat, gyökerek, hagymák kötéseit.

– No, húgom, miféle virágaid nincsenek meg ezek közül? –

kérdezte. – Válaszd ki, amire kedved vagy, mindenikből adok annyicskát, amennyiből rákaphatsz a virágra...

Ujjbeggyel mérte a deák a magvakat, párjával a gyökereket, hagymákat. Aztán a hímzéseket is megmutatta Sáríka leányzó-nak. Elfehérédett a lány az ékeesebbnél ékeesebb minták látására.

– Jaj, ha levarrhatnám magamnak ezeket! – kiáltott fel elragadtatással.

– Délebédig amit varrhatsz, húgom!... Ebéd után továbbmegyek...

Nosza tűt, fonalat vett elé a lány: melyiket mentse meg a sok gyönyörűség közül?

Az özvegy ezalatt a határra kalauzolta János deákot a szántók megtekintésére. Birtok bizony volna itt, ősről maradt igaz örökség, csak embere nincsen. Szomorú dolog az asszony-gazdaság!...

Serényen varrt Sáríka, mikor a deákék megjöttek a mezőről... De ugyancsak kevésre haladt a mintázással. Kényes, szaporátlan munka! Nagyon el volt keseredve, könnye is kiserkedt, ha szóltak hozzája. Ezzel az egy mintával sem lesz készen délebédig, pedig azt a másikat is szeretné levarni... azt a harmadikat is... ama negyedikért pedig majd meghasad a szíve...

János deák elnézte a leány szomorú arcát... Ühmgetett, töprenkedett magában.

– Hiszen húgom, ha éppen annyira epekedel... Egypár napig maradhatnék, csak aztán terhetekre ne legyek!

– Dehogyan lesz, dehogyan lesz!...

Délután János deák maga ment ki a szántókhoz, másodnapon átvette a teendőket az asszonytól, s maga kezdett parancsolni a portán. Napról napra jobban beletüzült a gazdálkodásba, mint a nemes paripa a futásba.

– Bizony, aki maga ura lehet! Szabad székel, szabad örökségen... nem holmi cifra szolgál idegenek kegyelmén!

A hímzés ezalatt folydogált, de – meg kell adni – lassúdan. Sáríka leányzó új meg új szépségeket fedezett föl a minták közt.

Boldogan hunyorított a deák magában. Haladt, maradt indulása...

Teltek a szép őszi napok nagy megfélelkezéssel.

Egyszer csak füttyülni kezdett november szele. Útjára riadt János deák! Napot mondott az indulásra, magát, lovát készítette...

Borús volt az ég, szomorú a föld, mikor útra kerekedett. Bú, kétség szívében. A leálynak végül sem mert szót adni... Ott túl a nagy hegyeken a vajdáné biztatása... Gazdag boérleány feleség!... Meg kell ezt a dolgot érlelni, a távolból is meg kell tekinteni. Szegény legény jól vesse el a házasság kockáját!...

Át a nagy hegyeken, hadak útján, pásztorok ösvényén, kalugerek nyomdokain megérkezett Tergovistába. A magvas zsákot, a hímzéses poggyászt számba adta az udvarmesternek, magát jelentette a vajdáné asszonynál. Nem kérdezték, hol késett, a magszedésnek talán csak most szakadt vége...

Maga sem törekedett a mentegetőzéssel. Egyéb gond volt a szívében. Kegyetlenül vádolta, marcangolta magát: miért is nem adott szót Sikó Sáríkanak? S miért nem vette a leálynak is a szavát, esküvését?

– Nagy, hideg havasok, áthat-e rajtatok a sok sűrű sóhajtás? – nézte a Kárpátok hólepte csúcsait.

Tavasza fordult az idő, de a deák szíve nem fordult megnyugvásra. Most ülteti a vajdáné a virágoskerteket. Sáríka is bizonyosan most ülteti. Leste a vajdáné virágoskertjét: bújnak-e Pompás virágok? Sáríka kertjében is ugyanolyanok fognak ékeskedni...

Minden szabad óráját a virágoskertben töltötte. Elbeszélgett a gyöngyvirággal, meghallgatta a viola üzenetét, tanácsot kért a százszorszéptől...

Mind csak egyet tanácsolt... egy biztatást mondott...

Egy napon Ileana vajdáné asszony férjurának s udvari főnépének a kíséretében a virágoskert látására sétált. Dicsekedve mutogatta meg a pompázó ágyásokat.

A deák ekkor is a virágokkal tanácskozott. Ki akart térni az urak útjából, de a vajdáné magához szólította.

– Jó magvakat hoztál, János deák... ezzel is kedvemre szolgáltál. Jutalmadat hamarosan megadom, feleséget szerzek neked: tudom, nagy szerencse lesz számodra!... Holnap jelentsd magad nálam, majd elmondom, kik közt válogathatsz...

– No, jó deák! – mosolygott a vajda. – Szegény legény voltál... úrrá teszünk... magunk közé örökösítünk...

Komolyan bókkolt a deák a nagy ígéretre.

Amint pedig tágulást vehetett az urak köréből, szállására sietett, összerakta egyet-másit, írószereit, könyveit, ruháit. Lovát vasaltatta, nyergét szíjaztatta.

Még azon az éjjel – köd előttem, köd utánam – nekirugaszkodott a nagy havasoknak Bölön irányában.

BARDÓC PÁLNÉ MÉHEI

Kövendi Bardóc Pálné összeteremtette a váltságdíj nagyját rab urának szabadulására. A hiány pótlására is megvolt a reménysége. Volt ugyanis jó néhány kosár méhe: azoknak a mézét már tavasszal elalkudta a tordai pogácsasütőknek. Az alku úgy mutatta, hogy ősszel, a méhek fölverésekor együtt lesz az egész váltságdíj.

Ősszel? Milyen gyötrelem addig várni!

A hűségese asszony egyre járta és unszolta a pogácsásokat, hogy ne várjanak őszig, adják meg előre a méz árát.

Ezek azonban süketségre vették az asszony esekedéseit.

– Őszig, lelkem? Ugyan ki tudja, hogy mi következik ránk addig... Egy nap sem bizonyos ebben a bódult, átkozott időben...

A pogácsások aggodalma csakhamar beteljesült.

Azon a nyáron ugyanis, úgymint 1658. augusztus havában, rettenetes tatár sereg zúdult rá Erdélyországra. Ali kánnak, a sereg vezérének az volt a parancsa, hogy élve vagy halva kerítse kézre Rákóczi György fejedelmet, aki vakmerőképpen ujjat mert húzni a török szultánnal, s irgalmatlanul büntesse meg az országot, amely nem akart elpártolni a fejedelemtől.

Aranyos szék fölött, a zord homlokú Székelykövön is fölgyulladt a lármafa. Száguldozó hírmondók kiáltották ki a veszedelmet.

– Fussatok, jámborok, már Fehérvárt égeti a pogány, és sehol egy szál katona pusztító útjában!...

Aranyos szék népe – ki ahogyan közelebb kapta – a havasokba futott, vagy mészhegyek barlangjaiban, bányák átalutas mély rejtekeiben keresett menedéket.

A kövendi székelyek nem akartak kimozdulni falujukból.

A hadak főújtába nem estek bele, legfőljebb félrefitető, kisebb rablócsapatok látogatására számítottak. Azok ellen pedig otthon is tudtak védekezni, mert a templomuk erős, bástyás kőfallal volt körülvéve, hiszen nem először kellett nekik ilyen próbát megállaniok!... A megriadás éjszakáján a cinterembe takarították be gabonájukat, szalonnájukat, ruhásládáikat és egyéb féltett portékáikat.

Bardóc Pálné a méheit is beköltöztette a cinterembe. Neki ezek voltak a legdrágább kincsei, s félteni annál inkább félthette ezeket, mert tudott dolog, hogy a pogány nagy szorgalommal szokta fölkatatni és kifosztani a méheseket. Sörbetnek és más igazhitű édes italoknak méz a főfűszere!...

Az éjszakát háborgás nélkül töltötte el az összefutott nyáj.

Reggel azonban bent a cinteremben ütött ki nagy zendülés.

A Bardóc Pálné méhei ugyanis, amint reggel ki kezdtek szál-lingózni a kosarukból és nem lelték föl megszokott helyüket, megvadultak s dühösen kezdtek szerteszét röpdösni. Csíptek, martak, űzőbe vettek mindenkit, akibe beleütköztek. Csakhamar egész sereg embernek dagadt föl a képe a méhcsípéstől, nagy sivalkodás, szitkozódás hangzott mindenfelől.

– Ki kell hányni a méheskosarakat! – háborgott a gyülekezet.

Az eklézsia tisztelendő pásztorja odasietett Bardócnéhoz, és fölszólította, hogy takarítsa el a méheit. Az asszony azonban illetlenül nyelvelt vissza a papra:

– Az uram szabadulását akarják kigyelmetek megghiúsítani? No hiszen szép keresztény indulat, mondhatom!... Hanem az én méheimhez hozzá ne nyúljon senki se, amíg ezt a tízkörmös kezemet mozgatni tudom!...

A pap habozva nézett a presbiterekre, hogyan lehetne a harcias menyecskét lecsöndesíteni. Egyik végül föltalálta magát.

– Föl kell vinni a méheket a toronyba, a haranghoz, ott szabadon röpdöshetnek ki s be az ablakokon!...

Ebbe Bardócné is belenyugodott. Óva, féltve fölhordta a méhkosarait a toronyba, s sorba rakta az ablakok párkányán és a harangállványokon. Aztán maga is felköltözött gyermekeivel a méheihez.

Nemsokára emberek jöttek fel hozzája a cinteremből.

– Asszony, te csak nem akarsz itt ütni tanyát? – kérdezte egyikük.

– De bizony, itt akarok én!

– Márpedig az nem lehet, hallod-e! A lajtorjákat le fogjuk szedni a toronyból, szükségünk lesz reájuk a bástyáknál és a falak mellett. Nem szállhatsz meg itt, mint madár a fa tetején...

– Én pedig itt maradok! A méheimtől el nem válok, tudják meg kigyelmetek!...

Az emberek vállvonítva néztek össze: nincs kivel okosan beszélni.

– Hát ha itt akarsz maradni, szerezz ide ételt, italt néhány napra valót, mert a lajtorjákat nemsokára kiszedjük alólad...

Bardócné megtöltötte edényeit ivóvízzel, és egyéb készüléket is megtett a különmaradásra. A lajtorjákat csakugyan elhordták, ő meg ott maradt a torony padlásán, ég s föld között lebegve. Le nem szállhatott onnan a maga erején, viszont nagy megnyugvással állapította meg, hogy bármi sorsa lesz odalent a gyülekezetnek, hozzá ugyan nem egykönnyen fog fölkapaszkodni a tatár.

Hanem abban szörnyen csalódtak a jó kövendiek, hogy ezúttal is holmi félreccatangoló, apró kis rablócsapatokkal kell megbirkóznia. Tömerdek népe volt Ali kánnak, fölösen jutott belőle mindenüvé, mint az országos esőből. Kövendre is mintegy kétszázig való lovas nyargalt be egy déltájban. Hamarosan

beszáguldozták az utcákat, majd illő távolságban a templom körül kezdtek nyargalászni, mint a farkascorda az akol körül.

A bástyákról rájuk köszöntöttek néhány puskaövéssel, de a tatárok nem szaladtak meg, mint más közönséges haramiák. Sőt, mintha lelket vettek volna a gyér puskaropogásból, rövid tanakodás után leugráltak lovaikról, s ostromhoz készültek. Létrákat, feszítő rudakat, zúzó gerendákat gyűjtöttek a templom környékére. Tanult, fortélyos hadimesterséggel csakhamar kicsalogatták és elfogyatták a székelyek hadiszereit, a puszkák rendre elhallgattak, és a forró víz, égő szurok kiürült az üstökből. Egyre félelmesebben romlott, foszladozott a kapu a zúzógerendák és feszítőrudak munkájától.

A szorongatott kicsiny sereg immár látta, hogy a fenevad torkába kell esnie. Még egy mentés volt: sarcot ajánlani...

Szándékukat lekiáltották a tatároknak.

– Háromezer tallért fogtok fizetni, hitetlen kutyák! – kiáltotta föl a tolmács a bástyára.

– Ó, dicső vitézei a hatalmas szultánnak, hova gondoltok ezzel a rettenetes nagy summával? – felelt vissza a tisztelendő. – Hiszen mi csak egy szegény kis falu népe vagyunk, az életünk sem ér föl annyi pénzzel...

– Hát mennyit akartok adni, gaz nemzetség?

– Ezer tallért tán ki tudunk szorítani...

A tolmács összevartyant a csapat vezetőjével.

– Hát ide az ezer tallérral, ha kedves az életetek!

A tatárok letelepedtek pihenni, bent a falak mögött pedig a presbiterek hozzáláttak a pénz összeszerzéséhez.

Bardócné a toronyból jól látta és hallotta a történeteket.

Nagy volt az öröme, hogy hozzá nem jöhetnek föl pénzt kérni!... Milyen jó, hogy azok odalent kimarták maguk közül...

Az ura váltságára való készpénzt sem kell megcsorbáznia, a méhei is szépen megmaradnak...

A sarc nagy nehezen összegyűlt, és a pap egy zacskóba kötve ledobta a tatárok közé. A csapat vezetője fölvette a zacskót, s vigyorogva süllyesztette tarisnyájába. Aztán fennszóval mondott valamit embereinek, amire ezek fölugráltak, és a kapu köré gyülekeztek. A következő percben gúnyos röhögéssel újra hozálattak a kapu töréséhez.

A kicsiny nyáj rémülten eszmélt rá a pogányok csalárdságára. Nincs tehát menekvés! Elhangzott a vészparancs:

– Asszony, gyermek be a templomba! Férfiak, halálra védekezni!...

A toronyból Bardócné is igen jól látta a tatárok hitszegését. Csakhamar rémült, keserves zajongás morajlott föl hozzá a templomból, asszonyok, gyermekek reszkető, ijedt kiáltásai... Remegeve nézett alá az ablakból: a rés egyre nőtt a kapun a dübörgő ütések nyomán, egymást könyökölve, gonosz mohósággal törekedtek előre a tatárok... Odalent a jajveszékelés egyre kétségbeesettebben verdeste a templom boltjait... Kitágult szemmel nézett méheskosaraira... majd az ablakon tekintett ki még egyszer... Megfordult... fölragadta a legelső méheskosarat, s szilaj elkeseredéssel lesújtotta a kapu előtt szorongó tatárokra... Aztán a második méheskosarat zúdította le... a harmadikat... negyediket... mindahányat!...

S villámló szemmel nézett alá a tatárokra elhányt kincsei után, mint anyasas fészke rablóira...

A kapu döngetése csakhamar félbeszakadt: a bástyákról látni lehetett, hogyan kezd kavarogni, bomladozni a tatár sereg... Szörnyű sivalkodással hátráltak a házak mögé, s eszeveszetten kezdtek lovaikra ragadozni... A méhek fölverődtek, és sötét, vészes felhőként gomolyogtak utána a szaladó csapatnak... Bő-

szen csípték, marták a verejtékszagú, hadonászó, üvöltöző tatárokat, bebújtak galléruk, ingük alá, belecsapódtak a lovak fülébe... félelmesen zúgtak, mint a jégeső...

A cinterem népe nagy gyönyörűséggel nézte, hogyan menekül a gonosz ellenség árkon-bokron át. Bezzeg áldotta most mindenki a Bardóc Pálné méheit!...

A hálás nép összerakta azt a néhány tallért, ami a váltságdíjből még hiányzott, s a Bardóc Pálné áldozatos cselekedetét mint „az úr kegyelmének s a keresztény felebaráti szeretetnek emlékeztetre méltó tanúságát” az eklézsia öreg könyvébe is beleíratta.

RABVÁSÁR

Tízezer jó magyar vitézt ejtett rabul a tatár ifjú Rákóczi György lengyel hadjáratán. Erdély hosszú éveken át nyögte fiai rabságának keservét.

Pálfalvi Szabó István lófő székely 1660 telén levelet írt feleségének Krímiából, Karasu-Bag faluból.

„Édes feleségem, jó újságot írhatunk neked. Rabtartó gazdánk, Asim bég ezer tallér sarcunkból négyszázat elenged, ha három hónap leforgása alatt megváltkozunk. Mind magamnak, mind velem raboskodó legényfiunknak, Lászlónak nevében esedezem, törekedjél megszabadításunkra! Tavasz nyíltával számtalan rabot visznek ki innen Moldovába, Jászvásárra megváltakozni, minket is kivinne a pogány, ha jó válasszal biztatnál. Fenyeged különben az eb, hogyha a sarc a mondott időben ott nem lesz Jászvásáron, nem hoz többet ide vissza Krímiába, hanem kótyavetyére bocsát az örmény és görög rabárusok között, attól a sorstól pedig Isten őrizzen meg minden lelkes állatot.”

László is írt pár sort a levél végére.

„Édesanyám, köszöntse kegyelmed nevében Orbán Verát, szerelmes jegybeli mátkámat, és éltesse jó reménységgel hamar való hazatértem felől.”

Nagy örömet mondott ez a levél Szabó Istvánnénak és nagy bánatot.

A hatszáz tallér már együtt volt a ládafiában, de milyen áron? Minden fekvőséget, házat, gyümölcsöt, künnvalót zálogba kellett vetnie, minden ingó értékéből kivetkőznie.

Hazajöhetnek a rabok, de itthon a szegénység keserű kenyere várakozik rájuk!...

S Lászlóra ezenfelül micsoda szívfájdalom!

Orbán Pál nem fogja hozzáadni a leányát. Úton-útfélen fennszóval hirdeti:

– Aki koldus lett, házasodjék koldus famíliából!

Éjnapi gonddal emésztette magát Szabó Istvánné a levél vétele után. Miért kell jó fiának boldogságát gonosz tatár erszényébe temetnie? Hogy kellene szeretteit hazaszereznie? A váltásdíj nagyját azonban fia szerencséjére megtartania?

Egy napon Gergely deákkal, a nótáriussal megíratta a választ Krímiába.

„Jöjjenek csak ki kigyelmetek is Jászvásárra a többi rabbal. Isten segedelméből lerovom a kigyelmetek váltáságát...”

Télre tavasz nyilván, május első napjaiban Moldova fővárosának piaca megtelt krímiái és erdélyi szekerekkel.

A tatárok sorompóval kerítették be és kivont szablyával őrizték szekértáborukat. Napokon át folyt a váltakozás: a tábor kapujába egymás után jöttek ki a boldog arcú emberek. Gyors erdélyi paripák vígan röpítették hazafelé azokat, akik szabadságukat megvásárolhatták.

Egy hete múlt már a sokadalom megnyíltának, és Szabó Istvánné nem jelentkezett övéiért. Asim bég egyre mérgesebben morgadozott rabjaira:

– Ebek, mikor jönnek már értetek? Jaj a fejeteknek, hogyha hazudtatok.

– Ugyan uram, hova gondolsz? Egy kis késelem könnyen esik ilyen hosszú úton! – biztatta Szabó István a tatárt.

Végül csakugyan megjelent egy öreg székely a sorompónál, s az örmény tolmács útján Asim bég után tudakozódott. A tolmács a sorompóhoz hívta a béget. Az öreg székely levelet adott át a bégnek: Szabó Istvánné küldi rab urának.

A tatár feltörette a levelet, s elolvastatta a tolmáccsal.

Szörnyen felbőszült a tolmács magyarázatán! Öklét rázva, kardját vonogatva szaladt a szekérhez, s vad szitkok közt Szabó István elé dobta a levelet.

Szabó István reszkető kézzel vette fel az írást: Gergely deák kezevonása. Hangosan olvasni kezdte fia előtt.

„... Édes szerelmeseim, véghetetlen búval adom tudotokra, hogy Istennek rettenetes ítélete esett rajtunk. A múlt hetekben, mikor már minden útikészületet megtettem, hogy szabadításokra induljak, gonosz éjjeli tolvajok ütöttek házunkra, s életemnek is alig kegyelmezvén, a váltságdíjat utolsó pénzig elrabolták. Magatok tudjátok, hogy végső csapás ez mirajtunk, mivel immár sem eladható, sem zálogba vethető javaink nincsenek. Rettenetes szükségünkben szántam magamat ilyen bús próbára. Rendre jártam a környékbeli módos urakat, azt ígérgettem nekik, hogy mind háznépestől jobbágyságra kötjük magunkat annak, aki titeket kivált a rabságból. Sokan adának kedvetlen választ, míg nem juték Nagykadácsba Mátéfy György uramhoz, ki kegyelmesen megígérte, hogy jobbágyságunk fejében hazaszerez a rabságból, ha rabtartó gazdátkkal illendőképpen megalkudhatik. Az alkura küldi be bizonyos öreg szolgáját, a szomorú levelemnek vivőjét, akit ezek után a tatárnak kegyelmébe ajánljatok!...”

– Én teremő Istenem... én teremő Istenem! – kiáltott föl Szabó István, s zokogva borult a fia vállára. Majd a tolmácshoz fordult. – Mondja meg kigyelmed Asim bégnek, hogy nem akarunk ilyen áron hazamenni!... Vigyen vissza Krímiába... adjon el rabárusoknak... döfjön keresztül... Mind szívesebben elviseljük, mint hogy odahaza magunkra vegyük a jobbágyság gyalázatát...

Asim bég gúnyosan föl kacagott, mikor az örmény elmondotta neki a Szabó István szavait.

– Majd ti fogtok nekem rendelkezni, gaz gyaurok! – rázta öklét feléjük dühösen. – Bánom is én, ha ugató ebek is lesztek odahaza, csak megkapjam a sarcotokat!

Megragadta a tolmács kezét, s nagy sebbel-lobbal vitte a sompóhoz, ahol az ősz bajuszos, szakállas öreg székel állott.

– Mit akarsz itt alkudozni? – kérdezte a tolmács útján. – Hatszáz tallér a sarc.

Az öreg székel egykedvűen vállat vonított.

– Hatszáz? No, én legtovább százat ígérhetek...

A tatár majd kiharadt a dühtől. Szaladt ki a piacra, hogy a görög és örmény kupeceknek árulja el rabjait. Ki ad többet értük?

Az árusok azonban nem kaptak a vásáron. A tolmács ugyanis kémjük volt, és tudatta velük, hogy melyik rabtól mekkora váltságdíjat lehet remélni. Csak olyan rabot vettek meg a megszorult tatároktól, akit övéinek nyereséggel adhattak tovább. Ugyan mi nyereséget lehet remélni jobbágyságra menendőktől?...

Asim bégnek tehát a rabárusoknál sem volt szerencséje. Dúlva-fúlva járt föl s alá a piacon, majd rabjaihoz tekintett, szidta, fenyegette őket, esküdözött, hogy inkább megöli őket, sem hogy sarcolatlan visszavigye Krímiába.

Közben a magyar részben nagyon meggyérültek a szekerek. A tatár karaván is mozgolódni kezdett, nyilvánvaló volt, hogy egy-két nap alatt széteszlik a sokadalom.

Az öreg székely állandóan ott őgyelgett, vigyázkodott a sorompónál, várta, hogy Asim bég megszólítsa. De végül is beleunt a várakozásba, befogta lovait, s a sorompóhoz hajtott. A tolmácsot odaküldte a tatárhoz.

– Mi az utolsó ára a raboknak? – kérdezte az odalépő Asim bégtől.

– Egyszázat elengedek, legyen ötszáz tallér! Allah úgy segíjen...

– Kétszáz tallért adok a két rabért, tetszik-e?

– Soha, gaz gyaur, soha!

– No, ha nem, tartsa meg őket! – szólt az öreg, s rácsapott a lovaira.

Dejszen megriadt erre Asim bég! Torkaszakadtából kiabálva megfutamodott a szekér után. Utolérte, meg is előzte, belefogódzott a lovak zabiájába.

– Négyszáz tallér! – mutatta ujjain.

– Kétszáz – intett vissza a székely.

A tatár arca vonaglott a dühtől.

– Háromszáz!

– Kétszáz!

A tatár elengedte a kantárt, mint akinek nincs több szava. Az öreg székely megint rácsapott lovaira.

De a tatár megint csak utána iramodott, elkapta a székely kezét, s belecsapott nagy parolával.

– Adjon pénzt! – mondta integetve.

A vásár tehát meglett volna, de most a rabok tiltakoztak el-lene. Nem kell a jobbágyi szabadság!... Csakhogy ezzel Asim bég nem sokat törődött, kihúzta kardját, s a raboknak szegezve

rövidesen felparancsolta őket a székely szekérre. Ez tehát végképpen elindíthatta lovait. Hegyen-völgyön át frissen haladtak Erdély széle felé.

A kiváltott rabok némán heverték a szekér derekában. Egy, egy sóhajtás szakadt föl időnként keblükből, mintha vesztőhelyre vitték volna őket.

– Hadd el, fiam, ad az Isten vigasztalást! – próbált az apa lelket adni fiának. – Fiatal vagy, jó vitéz vagy, majd visszaszerzed a nemesi szabadságot!...

– Késő lesz az már! – szólt keserű hangon László vitéz.

Jól tudta az apa, mire érti, hogyne tudta volna! Az a dölyfös Orbán Pál immár szóba sem fog állni a fiával. Hogy is állna szóba jobbágy iga vonójával?

Az öreg székely egyszer megállította a lovakat. Mit törődött ezzel a két szomorú ember? Mit törődött az öreg székellyel? A jobbágyi szolgálatról beszélni? Ismeretesek annak keservei!...

No, ha ők nem keresték a szót az öreggel, hát ez fordult hátra hozzájuk. De né-né! – micsoda változás esett az öregem! Sem bajusza, sem szakálla nem volt már neki, és a hangja is olyan különösen csendült meg.

– Édes Lacikám, meg sem ismeresz, te!...

– Édesanyám!... – ugrott föl László vitéz.

– Zsuzsa, drága jó feleségem... hogy lehet...

– Édes uram!... Szerelmes magzatom!...

Egymás nyakába borultak, s hosszasan, bőven folyt a könnyük.

A gyeplőt aztán László vette át, s Zsuzsa asszony ott maradt ura mellett, s szép sorjában elmondotta övéinek, hogyan forgozódt, tusakodott kiváltásuk ügyében.

– Hát azt írtátok, édeseim, hogy a tatár eladni is kész titeket ha a sarcot meg nem kapja. Elad-é? Hiszen ha mindenképpen

túl akar adni rajtatok, bizonyosan olcsóbban is megalkuszik!... Miért ne jutnék én hozzátok olcsóbban – ha lehet? Ezen kezdtem tűnődni magamban. Koldusságra, pusztaságra vigyelek haza? Hát ettől irtóztam meg, édeseim! Ezért írtam nektek azt a hamis hírt a jobbágyságról – isten bűnömül ne rója!... Ezért csináltam magamból ilyen ősz öregembert álbajusszal és álszakállal... Négyszáz tallért megmentettem, azzal majd kiváltjuk birtokaink javát, s Orbán Verát hajlékunkba szerezzük. Ezt akartam legfőképpen, édes Laci fiam!...

A KONTÁR

I

Az ifjú mester ott állt a céhgyűlés színe előtt. Arca figyelmes volt, tartása büszke.

Fodor István céhmester adta elő a vádat:

– Panaszolják a jó mester urak, hogy válogatsz a munkában, dölyfösködöl, kényeskedel, a terminust nem tartod meg. Mind ezt szigorúan tiltják a céhszabályok.

– Gyarlóságomat belátom, s legitt megkövetem öreg mester uraimat – hajolt meg Végh András könnyedén.

– Van ezeknél nagyobb vád is. Kolozsvári ötvöscéhünk mindig fénylő példája volt a többieknek, s te úton-útfélen becs-méreled.

– Bizony, egy s más dologban ránk fér az újítás...

A gyűlésen hangos moraj szaladt végig. A mesterek összenéztek, majd haragos pillantásokat lobbantottak az ifjúra. Fodor céhmester meglelégedéssel nézte az öregek forrongását, majd Végh András felé fordult. Hangjában nehéz indulat zendült meg.

– Újítás... ez a főbűnöd! Helyben vagyunk: az újítás! Szokott műformáinkat kiforgatod mivoltukból, s magad találmányaival cseréled föl. Új színeket hajszolsz. Arany, ezüst öntésénél, drágakövek szabásánál hites mértékeinket nem tartod meg. Hogy mered megcsúfolni a szabályt?

Végh Andrásnak szemlátomást zokon esett a lecke. Arcára dac szökkent.

– Szabály, uram? Elismerem, szükség van a szabályra hitvány gazok ellen, akik kufárokodást csapnak művészetünkől.

Szabály? Legyen, mire más részen hivatott: bénák mankója, vakok vezetője!... De ne legyen bilincs, amely megfojt égbetörést. Nekem bilincs a céhszabály, én hát föl nem veszem.

A mesterek felugráltak, s öklüket rázták az ifjú felé. Egy szakállas, törpe öreg ember az asztalra csapott izgalmában.

– Hallottátok? Nyílt lázadás...

Végh András hetykén fúródott tekintetével a szakállas felé.

– Ahá, Antal mester, szállok kegyelmedhez. A szőlőfürt kitűnő dísz aranytálon és serlegen. Nagy mesterek váltig alkalmazták, és számtalan ilyen mintát hagytak reánk. Kegyelmed is, Antal uram, használ szőlős mintát. De micsoda elváltozás a kegyelmed szőlőfürtjén! Szélét, hosszát szabály szerint megtartotta, ám a szőlőbogyók halpikkelyhez hasonlítanak, s az egész fürt úgy fest, mint egy kövér potyka. Szőlőtövön kövér potyka... Ím, a szabály lélek nélkül...

– No, né! – kiáltott föl egy boros képű mester az asztal szemben eső végén. – Csirke akar kotlót tanítani.

Végh András elnevette magát.

– Hogyhogy, Máthé mester, nem nyughatik? Jó, hát kegyelmedhez szintén lesz egy szavam. A pelikánmadárról azt regélik, hogy tulajdon vérével élteti gyermekeit. Gyönyörű szimbólum az anyai szeretet kifejezésére! Szép hölgy kebelén pelikános medály: sokat mondó, pompás ékszer! Kegyelmed is készít medályokat, Máthé mester, de mily mintát használ! A pelikán addig satnyul a kegyelmed kezén, hogy most olyan, mint egy falánk ruca... Falánk, bujálkodó ruca szép hölgy kebelén... Hahaha, no, dicső egy szimbólum a szent szabály nevében. Folytassam-e? A sok száraz, értelmetlen cikornya, a sok hazug szín, ami művészetünkre ráborult...

A céhmester gyors pillantást vetett a gyűlésre... a szemekből kiolvasta a kívánságot. Hallgatást intett az ifjúnak.

– Lárifári, fellengős beszéd! Nem élünk meg belőle, hát halljad...

Az ifjú fölszegte a fejét, és kihívóan szavába vágott a céhmesternek:

– Egy szót, mester urak! Engedjétek, hogy műveljek lelkem szerint. Úgy érzem: színeim és formáim nemsokára minták lesznek, s fölfrissítik dicső ötvösmesterségünket.

– Gonosz önhittség! – zúgott a megbotránkozás. – Javíthatatlan... nyegle fickó!...

Fodor István megvárta, hogy elüljön a felháborodás.

– Térjünk dologra, hagyjuk a vitát! Az a kérdés, engedsz-e a céhszabályoknak?

– Csupán lelkem szavának engedek.

– Ki kell tagadni a céhből. Legyen *kontár*, ha így gondolkozik! ... – morajlott a kórus.

– Megértetted? Kitagadunk, kontárságra vetünk, ha magadba nem szállsz. Kontár-sorsra – tudod –, koldus-sorsra.

– Legyek koldus-művész lelkem szerint!...

– Halljad hát sorsodat. Mától fogva nem vagy céhünk tagja. Más város céheit is megkérjük, hogy munkába föl ne fogadjanak, de mint kontárt megvessenek. Távozz szemünk elől...

Végh András gőgös pillantást vetett a gyülekezetre, meghajtotta magát, és az ajtó felé lépdelt. A küszöbről visszafordult, és farkasszemet nézett a céhvel.

– Utolsó szót, nagyuraim! Cigánykovácsok vagytok, nem ötvösök...

II

A Fodor István műhelye a főpiacra nyílt, a nagytemplom sekrestyéje felé. Az ablak világánál kis műhelyasztalon ketten

dolgoztak: a céhmester s fia, Mihály mester. A bolthajtásos szoba közepén fiókos nagy szekrény állt; abba zárták a drága kész műveket. A szekrény körül javításra váró ékköves kardok, lószerszámok, serlegek heverték.

Örzsike, a céhmester leánya a szekrény körül tett-vett, törülgetett. Ékes, rózsás tekintetű, nyúlánk szőke hajadon.

Mihály mester sűrűn pillangatott ki az ablakon. A felesége hazajövetelét leste. Klára asszony régen elment a piacra, nem szokott ilyen sokáig odamaradni.

– Ahá, ott jön már nagy sebbel-lobbal – szólta hűgához Mihály mester.

Klára asszony lelkesedve lépett be a műhelybe, arca az izgalomtól piroslott. Mihály ijedten ugrott fel.

– Mi lelt, asszony?

– Nagy újság van, halljátok-e! – lihegett a természetes menyecske. – Roppant nevezetes újság. Hogy én kivel találkoztam... Idejertek körém! Fejedelem urunk az este a városba érkezett. Nagy kíséret van vele...

– Fejedelem urunk? No, meglátjuk, vásárol-e tőlünk? – hűtötte Mihály az asszony lelkesedését.

– Eh, nem a fejedelem nevezetes, hanem az a nevezetes, hogy Rődy Györke is ott van a kíséret között... Rődy Györke, az unokaöcsém.

– Mit keres a te öcséd az udvarnál?

– Hm, még kérdezed? Nemesúrfi, tanult ifjú... ott van a hivatala a kancellárián, fejedelmi urunk közelében. Jaj, micsoda nyalka, kellemetes szép legény! Messziről megismert, a szentem, hozzám jött, és képzeljétek, miről esett szó...

– Képzeljük, képzeljük! – kötődött Mihály. – Bizonyosan pénzt kért kölcsön... Ezek a nemesúrfiak...

Klára asszony letette a szatyrot, csípőre csapta kezét, és pulykataraj-arcával megingatta magát.

– Te bugris, te! Nem esnék jól a lelkednek, ha nem ütnél egyet rajtunk, nemeseken.

– No, no, halljuk csak!

A menyecske térült-fordult, s hamarosan eloszlott a haragja, mint a füst a vasalóból.

– Hát azt mondotta a szép öcsém, hogy amint dolgaitól tágu-lást szerezhet, eljön hozzánk, s nagy hírt teszen... örvendetes újságot...

– Miért nem vallattad ki? – türelmetlenkedett Mihály. – Nem szeretek várakozni.

– Hát azt hiszed, te pupák, megállottam volna? Bizony azon helyben kiszedtem én belőle jövelele célját. Mit szólsz hozzá, Örzsikéről, a drágalátos húgodról van szó. Kérőbe jön az úrfi...

Örzsike gúnyt nevetett.

– Kérőbe? Jó tréfa! Hiszen alig egyszer-kétszer találkoztunk, talán nem is ösmer...

– Ösmer az, galambom, dehogynem ösmer! Hát milyen ánygod volnék én, ha még ennyit sem tettem volna a boldogságo-dért? Esztendők óta mind csak rólad izengetek neki, téged ajánlgatlak...

A leány elbiggyesztette ajkát.

– Esztendők óta? No, ugyan lassan mozdult meg az úrfi, ne-hezen szánta rá magát. Esztendők óta... köszönöm!

Klára asszonyt elöntötte a pulykaméreg. Méltatlankodva né-zett Örzsike apjára.

– Né, a béka, hisz ez csúfolkodik! Hálátlan teremtés, így kö-szöni meg az én sok törekvésemet.

Az öreg Fodor István röstelkedve csitította menyét.

– Ej, ne vedd föl, menyemasszony! Éretlen beszéd, ne indulj

föl rajta. Nemesúrfi kérőbe? Dejszen tisztességnek fogjuk tartani, meghiszem! A fiamnak nemesleányt szereztem feleségül; no, az volna szerencse, ha leányomat nemesúrfihoz adhatnám... Minden vágyam betelne. Csak jöjjön a szép öcsém tárt karokkal várjuk!

III

Ródy Györke nemsokára bekopogtatott az ötvösműhelybe. Nyalka legény volt, kerecsentoll kalpagjában, kard az oldalán, kis ezüstsarkantyú kordován csizmáján. Szava illedelmes, pillantása nyájas, kedvet kereső, minden mozdulata udvari emberiséggel, úri módon ékes.

– Isten megáldja a ház népét mind közönségesen! – köszönt nagy tisztességgel.

– Isten hozott, öcsémuram. Nagy örömünk telik látásodban!

Ródy Györke méltóságosan hozdta körül tekintetét.

– Fontos okon jöttem, bátyám uram – mondta. – Örvendetes titkot tudnék elárulni, szólhatok-e teljes bizalommal?

Klára asszony jelentősen sandított Örzsikére.

– Csak áruld el...

– Örömmel meghallgatunk! – buzgott a kedvesség a céhmesterből.

– Kegyelmetek családját illeti! – hajolt meg Györke úrfi. – Amint tudják talán: az udvari kancellárián van hivatalom, fejedelmi urunk oldalán.

– Jó hivatal. Arra bátran megházasodhatsz! – bólított a céhmester.

– Nos hát, a kancellárián esett tudomásomra, hogy azok közé, akik közelebbről nemességet fognak kapni, Fodor Istvánnak, a kolozsvári ötvöscéh mesterének a neve is föl van jegyezve.

A céhmester kétkedő örömmel nézett a kancellistára.

– Mit, hogy én?... Nemességet? Hogy mondtad, öcsém?

– Saját szememmel láttam az új nemesek jegyzékét. Bátyámuram rövid időn címeres nemesúr lesz.

A hír felborzolta az arcokat.

– Szentatyám, ez nagy dolog! – szólt Klára asszony elragadtatással.

– Dicső dolog, gyermekeim!...

Rödy Györke Örsike felé kezdett hajlongani.

– Né, né, húgom, hogy megnőttél! Ugyan szép lány lett belőled.

Örsike gúnyosan bókkolt az úrfi felé:

– Szép? Úgy látszik, csodatevő ereje van a nemességnek...

– A nemességnek? Hogy érted?

– Átlátunk a szitán, ifjú úr. Amíg polgárleány voltam, egyszerű művesember gyermeke, felém se nézett, bármint biztatta is rá a kedves ángyom. A nemesség hírére, íme, itt terem és szépnek talál. Vagyon mellé nemesség is... így már vág a dolog! Nagyon világos a kegyelmed praktikája...

Rödy Györke a füle hegyéig elpirult. Zavarodottan nézett segítség után.

– Micsoda vád, Klára néném?

Klára asszonynak csípőre pattant a keze, szeméből villámok cikáztak Örsikére. De a kitörés előtt mégiscsak elmosolyodott. Györkéhez ment, és megsimogatta az arcát.

– Ó, te bohó, hát nem érted? Már régen szívesen látott volna Örsike. Mi tagadás, te rossz fiú, nagyon megvárakoztattad. Menjetek csak a belső szobába, s vitassátok meg a dolgot négy szemközt. Egy kis veszekedés a javatokra fog válni – tuszkolta be a fiatalokat. – Így né! Hál’ Istennek ezeket elindítottam a boldogság útján! – szólt visszafordulva.

Mihály megköszöri a torkát, gúnyosan hümmögött.

– No, no? Ebet s macskát egy zsákban!...

De már erre kitört a vihar.

– Tudom, tudom, te jómadár! Te persze szívesebben adnád a hűgodat holmi kolozsvári *pógár*hoz. Nincs benned egy szemernyi ambíció, te haszontalan bugris... Apámuram, mi ketten tudjuk, mit jelent...

– Nemességet kapni! Mivel érdemeltem meg? – örvendezett, hálálkodott a céhmester.

– Még csodálkozik? – harciaskodott a menyecske. – Hát volt a kolozsvári ötvöscéhnek valaha olyan jeles, tekintélyes feje, mint kegyelmed? Volt olyan jó híre-neve a céhnek? Végh Andrásról is tegnap nem kegyelmed tisztította meg a becsületes céhet? Nem kegyelmed juttatta kontárságra a cégéres izgágát?

– Már az igaz: én a szabályt megtartom és mással is megtartatom.

– Hát itt keresse! A fejedelmek az ilyen rendtartó, pontos embereket szokták kitüntetni...

IV

Jó Apafy fejedelem!

Némely rossznyelvű krónikások ugyancsak fölelmegetik, hogy a bort igen-igen szerette önagsága. Hát ez igaz is, de azt sem volna szabad róla elhallgatni, hogy a bornál édesebb és szédítőbb italt: a dicsőséget is lelkéből szomjúhozta. Irigy sors, amely a borból fölötte sokat, a dicsőségből pedig fölötte keveset juttatott neki!

A kolozsvári mulatás második napján udvarmesterével és néhány kísérijével benyitott Fodor István műhelyébe. Hárman

foglalatoskodtak a műhelyben: a céhmester, Mihály mester és Klára asszony. Örzsikére nagy ráncok voltak az ágyának, mert tegnapi csípős beszédével csúnyán kifigurázta és elriasztotta magától Ródy Györkét. Örzsike tehát bent üldögélt magányosan a belső szobában.

Az ötvösök nagy megilletődéssel fogadták a fényes látogatókat. A fejedelem Fodor Istvánhoz lépett, s kezet nyújtott neki.

– Örülök, hogy személy szerint tisztelhetem, céhmester uram. Kegyelmed nagy dicsőséget szerzett nekünk, azt jöttünk megköszönni. A fejedelem hódol alattvalójának...

– Nem tudhatom, nagyságos jó uram...

– Ím, hát elmondom. Néhány hónappal ezelőtt követséget küldöttünk barátunkhoz, a lengyel királyhoz. A követség egy csomó ötvösművet vitt magával ajándékok osztására. Íme, barátunknak, a lengyel királynak köszönő levele... Nemcsak illendő, nyájas szép szavakkal, hanem lelkes magasztalással ír küldeményünkről. „Formára, színre, kidolgozásra olyan kápráztató, remek ötvösmunkákat ritkán láttunk!” – írja, s kér, hogy hasonló műveket költségére bármily számban vásároltassunk össze... Nos, ezek a megdicsért művek – udvarmesterünk bizonyossága szerint – innen kerültek ki a kegyelmed műhelyéből.

– Ó, mily öröm, kegyelmes jó uram!

– Mutassák be tehát kész munkáikat. Jó árt adunk értük, s azonfelül – eláruljuk föltett szándékunkat – jutalomként a dicsőségszerzésért kegyelmedet nemességre emeljük...

Az ötvösök vígan láttak munkához. A nagy szekrény s a műhelyasztal fiókjainak tartalma nemsokára a hosszú asztalon fényeskedett.

Volt ott gyűrű, boglár, násfa, fülönfüggő, zománcos kehely.

– Megismeri kegyelmed azt a fajtát, amit a lengyel királynak küldöttünk? – kérdezte a fejedelem az udvarmestertől.

– Bizonynal meg, felség! Emlékszem egy övre, mely akkor itt maradt. Díszítése a következő: kicsiny madár ül fészken fiókái fölött, s egy faágon kígyó közeledik feléje. Csodálatos, mily hűséggel sugárizik a kismadár gyémánszeméből a rettegés! A kígyónak smaragdszeme viszont gonoszságot árul el. Boldog volnék, ha meglelnők azt a kígyós övet...

Rendre nézték a kincseket. Az ötvösök tisztos távolból figyelték a dolgot.

Az udvarmester szeme izgatottan rebbent egyik darabról a másikra. Amint az utolsó darabokhoz jutottak, csalódott arccal fordult a fejedelemhez:

– Fenséges úr, ezek között egy sincs abból a fajtából, amit mi keresünk.

– Hogyan? Elkelték volna már?

– Azt kell hinnem! Ó, azoknak más volt a színe, formája! Gyönyörűek voltak... csupa üde, ifjonti szépség... megáldott kéz remekei. Ezek itten becsületes, derék vásári munkák... Arany-, ezüsttartalmuk szabály szerint való, drágakövek valódi... de hiányzik az égi származás!

A fejedelem kérdőn tekintett a céhmesterre.

– Nem érthetem, felséges úr! Ezeket a formákat atyámtól örököltém, ezek szerint művelek egy életen át. Az én műhelyemből másfajta mű ki nem kerülhetett.

– Jó helyt járunk, hopmester úr? – kérdezte a fejedelem csodálkozva.

Az udvarmester jegyzéket vett elő.

– A jegyzékem pontos, felséges úr, s kétségtelen ideszól.

– Hogy történt hát? Emlékezzék kegyelmed!

– Egy ifjú leány árult itt akkor... – szölt az udvarmester kisgondolkozás után. – Hogy is volt csak? Valóban, némi furcsaság történt itt akkor, utólag nekem is feltűnik. A lány megkér-

dezte, kinek számára szól a vásár. Megmondtam neki, hogy a lengyel király számára veszünk ajándéktárgyakat. A leány arca felvidult, és azt felelte, hogy néhány szép munkát fog mutatni, amiket ilyen különös célra tett félre nemrégiben. Aztán ehhez a nagy szekrényhez lépett, s itt... e fiókok valamelyikéből vette elő szép áruit. A fiók is mesterséges, rejtett fiók volt...

– Nos, céhmester uram?

– A leányom szokott árulni néha... Ha csak ő nem tud a dolgról...

– Azonnal meg kell kérdezni! – parancsolta a fejedelem.

Klára asszony kiszólította Örszikét a belső szobából. A leány igen megszeppent, amikor az urakat megpillantotta.

– Jöjj, jöjj, leányom! – bátorította a fejedelem. – Egy vitában neked kell döntened. Ismered ezt az urat? – mutatott az udvarmesterre.

Örszike félénken mustrálta végig az udvarmestert.

– Emlékezzél csak, hűgom! – biztatta az udvarmester. – Pár hónappal ezelőtt néhány szép művet adtál el innen nekem. A fióknak titkos rejtekei voltak...

A leány elfehéredve húzódott hátrább.

– De, jó uram!...

– Leány, ne tétovázzál! – szólt rája ingerülten a fejedelem.

Örszike előreszaladt, és térdre hullt a fejedelem előtt.

– Ó, kegyelem, felséges úr! Nagy bünt követtem el, belátom...

– Miféle játék ez a kegyelmed házánál? – fordult Apafy haragosan a céhmester felé.

– Szolgálj illendően fejedelem urunknak! – parancsolt Örszikére az apja felindulva.

A leány felállott. Arcán, hangjában nagy elszánás.

– Jó, hát legyen! Egy élet, egy halál... – A nagy szekrényhez

lépett, a fiókot kinyitotta, a rejteket kitárta, néhány művet az asztalra tett. – Nemde, uram, ezek.

– Ezek! Íme, felséges úr! – kiáltott fel az udvarmester elragadtatással. – Íme, a kígyós öv...

– Gyönyörű művek, valóban. Céhmaster úr, miért rejtette el? – kérdezte a fejedelem.

– Felség, semmi közöm ezekhez a művekhez... létezésükről sem tudtam. Feleljen a leány.

– Szép húgom, kinek a remekei?

– Egy ifjú mesteré, felség, kit a többi mesterek szidalmaznak és üldöznek. Nemrégiben a céhből is kitiltották. Végh András a neve...

Fodor István rémülten kiáltott fel:

– Végh András! A kontár...

– Hogyan? Kitiltották a céhből? És te, húgom...

– Én láttam, hogy ő nagyra, szépre tör. Fölajánlottam neki, hogy műveit atyám boltjában *titkon* árulni fogom. Tudom, a céhszabályokat borzasztóan megsértettem.

– Örök szégyen reám, amit ez a leány tett – tördelte a kezét a céhmaster. – A céhmaster leánya hitvány kontár kezére játszik. Ki hallott ily gonoszságot? Így meggyalázni a céhszabályokat!...

A fejedelem szeme könnyekkel telt meg. Hangjában jóságos fölhevülés zengett.

– Szabály, szabály, de van kivétel is, céhmaster úr! – Gyöngéd pillantással fordult Örszike felé. – Húgom, bár hagyomány és rendtartás ellen vétettél, a tettetted dicsérem kell. Az ifjút küldd el hozzám, jutalmát meg fogja kapni. A nemesség, amit a szép művek jutalmául szántam, övé leszen! Végh András... jegyezze föl, udvarmester uram! S neked, húgom, mivel köszönjük meg, hogy ezt az ifjút pártfogoltad?

Örsike arcát boldog pír öntötte el.

– Kegyelmes jó uram, jutalmamat én attól az ifjú mestertől várom. Ígéretet is tett már.

– Hogyhogy, te kis hamis? Mit ígért?

– Azt ígérte, hogy remekbe majd metsz nékem egy – *mátka-gyűrűt!*

TAKTIKA

A becsületes szebeni szászok számára nagy szomorúsággal köszöntött be az 1669. esztendő farsangja. Királybírójukat, Fleischer András uramat Apafy fejedelem nagy hirtelen elfogatta, és vasra verve a dévai várbörtönbe kísértette.

Gonoszakarói azzal vádolták be a királybíró, hogy rebellió magvát hintegeti a jámbor náció közt, titkos postát tart a bécsi udvarral.

Teleki Mihály tanácsúr, a fejedelemasszony nagybátyja, ekkoriban Kővár vidékén kapitányi tisztségben forgolódott. Itt érte őt a szebeniek esedező levele: mutassa meg irántuk való régi jóindulatát, siessen a királybíró megszabadítására. Előre is megnyugodott elmével lehet afelől, hogyha volt is ennek némi vétke a hangos zúgolódásban: árulással, rebellióval csak hihetetlen gonoszok rágalmazhatják.

Teleki hamar átlátta, hogy országos nagy bajok és ízetlenségek származhatnak a királybíró elfogatásából. Minden dolgát hátrahagyta hát, és indult Gyulafehérvárra. Úgy irányozta útját, hogy estére érkezett meg. Titokban komájával és bizalmas barátjával, Naláci Istvánnal akart értekezni.

Naláci tüzetesen elbeszélte Telekinek a történetet.

– Bizony, a vádaskodók rettenetesen felbőszítették a fejedelmet, közelébe sem lehet férni a királybíró mentésével – mondotta.

– Hát itt mi nem is érünk célt, koma! – szólt Teleki. – Itt csak húgom, a fejedelemasszony segíthet.

– No, az ugyan gyöngé reménység! – kiáltott fel Naláci. – A fejedelemasszony az uránál is nagyobb fúriával tüzel a király-

bíró ellen. Azokat is mind vasra veretné, akik jó szót tesznek a rabért...

Telekit nagy töprengésbe ejtette ez a hír. Magas tar homlokát összeráncolta; ühmetett, a fejét csóváltatta, szúrós, ravasz szemével jobbra-balra hunyorgatott.

– Pedig nincs más mód: csak a fejedelemszony által kezdetünk valamit – szólt végül. – Ha haragszik, hát legfeljebb más hangon kezdjük az éneket. Aludjunk rá egyet, majd hozzányúlunk holnap valahogyan.

Másnap Teleki audienciára jelentkezett a fejedelemnél. Apafy kedvetlenül, görbe tekintettel fogadta. Ismervén nagy szász-szeretetét, bizonyos volt benne, hogy a szebeni királybíróért jött törekedni.

Ám Teleki egy világért sem szólt volna a királybíróról. Más ügyek kerültek szóba: magyarországi bujdosók dolga, török adók, Kővár vidékén szerzett német hírek – hiszen ezer jelentenivalója van egy ilyen ágas-bogas tisztú embernek.

Végül a fejedelem hozta elé a dolgot.

– Bizonyosan tudja már, sógor uram, hogy a szebeni királybírórt börtönbe vetettük – mondta tapogatózva.

– Bölcsen tették Nagyságodék! – hajtotta meg magát Teleki tisztelettel.

Apafy fölvidulva nézett Telekire.

– Micsoda, kegyelmed nem akar szót tenni mellette?

– Eszem ágában sincsen. Nem olyan rokona és szolgálja vagyok én Nagyságodnak, hogy az árulót pártfogoljam – felelt Teleki sértődötten.

A jámbor fejedelmet elérzékenyítette ez az igaz hűség. Bő szóval sorolta elé azokat a gonoszságokat, amik a királybíróról kiderültek. Teleki csupa fül volt, míg a fejedelem beszélt. Hamar átlátta, hogy egy derekas sincs a vádak között: egy kis szá-

jaskodás, adó ellen való rugdalózás, a híres szász fősvénység... ártalmatlan dolgok, nem rebellióra menendők.

– Felséges, kegyelmes uram, egy tanulságot mindenesetre le kell vonnunk a királybíró esetéből! – mondta Teleki. – Szász atyánkfiai iránt melegebb barátságot kell felségedéknek mutatniok, ha hűségüket, jóra való készségüket kívánják. A régi, jó emlékezetű fejedelemnek is szokása volt olykor-olykor a szász nációt otthonában fölkeresni, velük farsangolni, vendégeskedni, parolázni... Ezt a példát felséges uramnak is követnie kellene. Most éppen farsang ideje: a szász városokat rendre kellene látogatni...

– S mi lesz az ország dolgaival azalatt? – kérdezte Apafy, miközben jó fejedelemhez illő komoly arcot igyekezett ölteni.

– Azokban sem esnék fogyatkozás. Kegyelmes asszonyunk, a fejedelemasszony az udvarnál maradna gondviselőnek...

De már erre földerült a fejedelem arca.

Mert hiszen nagy kedvelője volt ö nagysága minden vigaságnak, vendégeskedésnek. Az olyant azonban, amelyen zsembes, patvaros feleségének tekintetétől nem kellett tartania, egy világért el nem szalasztotta volna.

– Eridj tüstént, édes sógor, beszélj meg a dolgot asszony atyánkfíával!

A fejedelemasszony szintén örömmel kapott a terven. Mert ha Apafy nagy kedvelője volt a vidám asztalnak, viszont felesége, Bornemissza Anna semmiben sem talált akkora gyönyörűséget, mint a parancsolásban, a hatalom gyeplőinek kormányzásában.

– Menjen csak, édes uram, nyugodt szívvel, s nyerje meg a szász náció szívét, mi addig Teleki bátyámmal jó rendben tartjuk az országot! – mondotta férjének.

Nosza hamarosan megírták a látogatóleveleket a szász vá-

rosoknak. Rendre jöttek a válaszok, mindenünnen a fejedelem kedvét kereső tisztelettel és örvendezéssel ígérték meg a szíves látást. Jövő-menő hírmondók azt is újságolták, hogy nemcsak étellel, itallal fognak a szász atyafiak gazdálkodni, hanem a fejedelmet és az udvari kíséretet drága szép holmikkal fogják megajándékozni: selyemmel, bársonnyal, ékes lószerszámmal, török karddal, német puskával, arany-ezüst művekkel, kit-kit az ő értéke és méltósága szerint.

Az indulás napjára virradó estén nagy búcsúvacsorát rendeztek a gyulafehérvári palotán.

A fejedelemasszony csak az étkek fölfordásáig időzött az urak között. Azután kezdődött ezeknek ivása. Fogyott a bor, mint a harmat, nagy fogadkozások estek a magyar jó egyetértésre, vidám találkozásra.

Teleki nem volt ital embere, egy idő múlva otthagyta a megpezdült társaságot. A fejedelemasszonyhoz ment egy kis bizalmas beszélgetésre. Így szokott ez történni máskor is, ilyenkor volt a legjobb alkalom, hogy a közelvaló atyafiak kibeszéljék egymással magukat. Országos dolgoknak, embereknek legtöbbször ezen a kettesben való sugdolózásokon dőlt el a sorsa.

A fejedelemasszony elmondotta bátyjának, hogy micsoda nagy tervei vannak ura farsangolásának idejére.

– A szebeni királybíró vallatását is folytatnunk kell, édes bátyám. Voltaképpen kicsinységek, amiket eddig kiderítettünk, nagyobb titkokat kell elárulnia a bécsi udvar áskálódásairól...

– Kegyelmes húgomasszony, éppen jó, hogy a királybíró dolgát említi. Elmondom, hogy milyen jó tréfát hallék valamelyik uramtól odabent a borosasztalnál.

– A királybíróról?

– Úgy van: valamelyik uram azon példálódzék, hogy a királybíró hamar időn ki fog szabadulni.

– Talán annak az úrnak jó bizonyosságai vannak a királybíró mellett?

– Nem... nem innen fúj a szél. Hanem, amint fél füllel hallám, ekként mókázott az a bizonyos jó uram: „Gyönyörű szép asszony a szebeni királybíróné, majd kiszerzi urát a fejedelemtől a farsangoláson. Majd besurran a fejedelemhez *titkos audienciára...*” Hahaha, hát ilyen bolond beszédek folynak odabent!

Bornemissza Anna azonban nem tartotta olyan nevetésre méltónak a dolgot. A büszkeség odalett arcáról, elsápadt, szeme megzavarodást, ijedtséget tükrözött.

Mi tagadás, bizony Önagysága sohasem ékeskedett kívánatos szépségekkel és kellemeikkel, annál kevésbé most, mikor az ifjúság rózsái is jobbadán lehervadtak arcáról. Inkább takarékosan gazdálkodó, jó gondviselő természetével, helyes, okos elméjével láncolta magához a fejedelmet. Féltékenység szülte perpatvar, hergés-morgás bizony gyakorta esett a hitestársak között, s tudták már azt Erdély-szerzte, hogy a szép asszony nem szívesen látott vendég az udvarnál.

– Hitvány perszónák mindenfelé akadnak... – mondta a fejedelemasszony mérgesen. – Bátyámuram ismeri a királybírónét, csakugyan olyan szép?

– Gyönyörű szép friss menyecske, már abban igaza van ama számárkodó uramnak! Node megesnék bele, szép asszony praktikája végezhetne el ilyen országos nagy dolgot. Hanem megbocsát, kedves húgom, visszatérek az urak társaságába – állt föl Teleki.

A fejedelemasszony biccentett fejével, Teleki eltávozott. Az ajtóból visszapillantott: kegyelmes húga égő szemmel, ajkát harapdálva nézett a gyertyavilágba...

Másnap, az indulás napján, szokatlan korai órában egy ud-

vari szolga riasztotta föl Telekit: siessen azonnal a fejedelem színe elé.

Apafy földült képpel fogadta hű tanácsosát.

– A drágalátos húgod teljességgel meggabalyodott, nem akar a szászok közé engedni! – mondotta. – Ördög tudja, mi bújt bele.

– Mégis, mit vet az út ellen Önagysága? – kérdezte Teleki csodálkozva.

– A szászok mérgétől, gyilkától félt, azon rémüldözik, hogy törbe akarnak csalni... bosszút akarnak állni a királybíróért. Addig, úgymond, szó sem lehet a Szebenbe való szállásról, amíg a királybíró ki nem szabadul a börtönből és haza nem érkezik családjá körébe.

Teleki ühmgetett, hunyorgatott szokása szerint.

– Egy kicsit csakugyan visszás dolog volna a szebeni látogatás a királybíró távollétében. Ebben igaza van fejedelemasszonyunknak.

– Hát szabadon engedjük a tökéletlent? Nem fog ez az ország rovására menni? – kérdezte a fejedelem nagy gondok közt.

– A jelenlevő körülmények közt aligha fog kár származni belőle! – felelt bölcsen Teleki. – Nagyobb kár volna, ha a szászok meglátogatása elmaradna, avagy ha ezalatt jó fejedelemasszonyunk itthon állandóan remegne felséges urunk épségéért.

– Tökéletes igazságot szólsz! – bólogatott helyeslően a fejedelem. – Lovaspostát szalasztok a dévai kapitányhoz, azonnal engedje haza a királybíró. Te pedig menj, édes sógor, s nyugtasd meg húgodat...

MINDENRE SOR KERÜL

I

Sokat hergelődtek a régi világban Sepsiszentgyörgy városának lakói. Egyik félen állott a *polgári rend* – céhbeli művesek, boltos kalmárok és mindenféle árus népek – a bíró pálcája alatt; másik felén a *székely vitézlő rend* – címeres nemesek, lófők, gyalogok – a hadnagy zászlója alatt.

Két kard egy hüvelyben: lehetett-e ebből egyéb háborúságnál?

Ezerhatszázkilencven táján bizonyos Binder Pál volt a polgárok bírója.

Alkalmasabb embert nemigen tehettek volna fejükké cívis uraim. Binder Pál szalmájában is derék ember volt, magas, testes, szép piros férfiú; ugyancsak megtelt vele a szem, amint zsinóros zöld mentéjében, kordován csizmájában, ezüstgombú nádbotjával végigevezett a nagyutcán. Hát mikor gyönyörű leányát, Ágnes kisasszonyt is karján vezette? Öröm volt rájuk nézni!

De Binder Pálnak nemcsak méltó külseje, hanem egyéb talentumai is bőven valának a hivatalhoz.

A felülmondott időtájban a török uralomnak a gyökere is veszni indult Erdély földjén.

Csalán helyett tövis... A török szultán helyett a német császár kezdett törvényt tenni Erdélynek. A Székelyföldre császári zsoldosok szálltak, a főtisztségekbe a császár hívei ültek.

Binder Pál szüretje! Atyja után szász eredet lévén, értett a németek nyelvén, barátságot tudott tartani officérekkel, kommandánsokkal, s így nagyon sok terhet leszedegedett a cívisek nyakáról (a maga nyereségeiről nem is szólván).

– Jó világ ez, higgyék meg kigyelmetek, csak érteni kell a hímét! – mondogatta a cíviseknek. – Békén fogunk élni a német császár oltalma alatt; gyűjthetünk, gyarapodhatunk...

Egyszer egy nagy tervvel állott a polgári rend elé. Az Olton malmot kellene építeni, s annak erejét különbnél különb mesterségekre fölhasználni.

Rengeteg jövedelmet hajtana egy sokerejű malom, telnék belőle császár adójára, papok képéjére, iskola táplálására.

Cívis uraim nem idegenkedtek a bíró tervétől. Még Csiszár Mihálynak, az ötvösnek is kedve volt hozzá, pedig ő ritkán vok-solt a bíró indítványára. Most is volt némi külön szava az ügyhöz.

– Azt gondolom – mondotta –, hogy ilyen költséges nagy művet csak egész városul tudunk megteremteni, tehát a székely vitézlő rendet is bele kell vonnunk...

Binder Pál gúnyosan legyintett.

– Hazabeszél, ötvös uram, az atyafiai javára! (Csiszár Mihály apái a székely vitézlő rendből eredtek.) Azt a vizzálykodó, erőszakos népet ölünkbe ültetni Isten őrizz; örökké zavarnák köztünk a jó egyetértést! A malmot csak mi, kebeles polgárok fogjuk fölépíteni, vagy így lesz, vagy sehogyan sem lesz...

Dejszen, amit Binder Pál egyszer a fejébe vett! Nincs az el-len sem bévevő, se rákenő orvosság!

No, a vitézlő rendnek éppen nem fáj, hogy a bíró nem vette be őket a malom dolgába. Hadnagyuk, nemes Kele György vál-tig dohogta nekik bor pohara mellett:

– Bolond fut oda, ahol fizetni kell. Majd meglátjuk, mit nyernek a vámon cívis uraim...

A bíró pedig építtetni kezdte a malmot. Faragó malommeste-rek, gátkötő cigányok, pallérok, kovácsok, zsindelyezők éjjel-nappal szorgoskodtak a munkán. Itt is, ott is: Binder Pál neve-zetes nádbotjával...

Esztendő sem telt bele, s készen volt a nagyszerű alkotmány. Egy napon a bíró kivezette a civiseket az Olthoz, s megengedte a malom összes zsilipeit. Itt lisztet őrölt négy malomkő, ott nagy tőkefákat szeltek a fűrészek, amott meg olajütő, posztóványoló botok dübörögtek a vályúkban. Triumfáló muzsika a polgári rend dicsőségére...

Binder Pál diadallal tért meg aznap otthonába. Megölelte Ágnes leányzót, és érzékenyen mondta:

– Életemnek legszebb napja ez, leányom! Még csak az a nap lesz szebb, amikor téged a te szíved és a magam tetszése szerint férjhez bocsáthatlak.

– Mikor lesz az, édesapám? – pillantott fel hamisan Ágnes leányzó.

– No, nem fog sokáig késni! Egy napon majd csak beállít a császári ármádia valamelyik csinos, előkelő tisztje, s a kezédért fog könyörögni...

II

Hát a székely vitézlő rend? Biz arra mind gonoszabban nehezedett a német világ. A fegyvert immár a császári zsoldosok viselték; odavolt a vitézi becsület! S a székely nemesi szabadság is napról napra romladozott. A császáriak pénzzel, gabonával sarcoltak, postálkodásra hajtották, kvártélyozással emésztették, gúnnyal, megalázással keserítették őket. Fogyni, gyérülni kezdtek, mint az osztályra vetett erdő...

Utólag persze nagyon sajnálták, hogy a malomdologból ki-maradtak. Rengeteg haszontól estek el!...

De hát mire lehet menni bölcs vezetők, bátor szószólók nélkül? Kele Györggyel, ezzel a régimódi, tudatlan hadnaggyal ugyan semmire sem!...

Sóhajtoztak, morgolódtak egymás közt a szentgyörgyi vitézek. Új hadnaggyal kell szerencsét próbálni!...

Nem magától indult meg ez a gondolat a vitézek elméjében. Már tudtak is valakit, akit örömet tiszteltek volna hadnaggyul...

Beke János volt ez, egy fiatal szentgyörgyi nemes.

Hogy mi ajánlta Beke Jánost ilyen fiatalon tisztségre? Nos hát főként azt tekintették a székely vitézek, hogy mostanában tért haza Enyedről, a kollégium legfelsőbb klasszisének tudományával bőven megrakodva. Ez aztán el tudna igazodni az újmódi világ síkos ösvényein, gonosz átalútjain!...

Sok kérés, törekedés után Sepsi szék székely Kele György helyébe szentgyörgyi hadnagyságra emelte Beke Jánost.

No, majd meglátjuk, mihez fog a fiatalember!

III

Hát ez bizony mindjárt keményen megfogta a székely vitézek kötetlen zaboláját. Lajstromba vette őket, elosztotta adóikat, városi terheiket, egyházi tartozásaikat. S rászorította őket, hogy minden kötelezettségüknek eleget tegyenek, igen jól tudván, hogy azzal kezdődik a becsület. De másként is becsületre tanította őket. A korcsmából kardjával űzte ki a korhelyeket, maga ültette le az izgágákat és patvarkodókat.

Rezgelődtek, zúgtak a vitézek az újítások miatt, de már szájukban volt a fék. No, rendre megbékültek a hasznáért. Mert a fiatal hadnagy immár a kancelláriákon, ítélőszékeken, katonai kommandókon is szorgalmasan és nagy bátran forgolódott a vitézlő rend oltalmazásában...

De ami a legjobban tetszett a székely vitézeknek: hadnagyuk

a város és az eklézsia gyűlésein is emberül megállotta helyét. Még Binder bírónak is olyan kemény galuskákat adott be egy-egy szólásával, hogy a nagyember ugyancsak kapkodott levegő után, amíg lenyelhette.

Hanem meg kell adni, hogy állhatatlan szerzet az ember! Mert az csak napnál világosabb, hogy Beke hadnagy minden lépésével a polgári rend ártalmára törekszik, s mégis – íme! – napról napra többen hódolnak hozzája a cívisek közül. Binder uram már nem mehetett családjával olyan vendégségbe, ahol a hadnagy is ott ne lett volna a meghívottak között. S kényezteték, ünnepelték a tejföldről!

S ha csak ennyiből telt volna! De mi történt egy napon?

Csiszár Mihály ötvösmester felállott a városgyűlésen, s hosszú dicsérő beszédet mondott a Beke János tisztségéről és a vitézi rend szép előhaladásáról.

– Tanácslom – lyukadt ki végül –, hogy osszuk meg velük malmunkat, törlesszük közösen a jövedelemből terheinket. Forrjunk össze végre egész városul!...

A bíró ábrázatán kidagadtak az erek az indulattól.

– Micsoda megkerült beszéd ez? Kész terített asztalhoz ültessük őket?

– Megtaláljuk a megegyezés módját, bíró uram...

– Úgy látszik, nem az kopogtat, aki be akar lépni – nézett gúnyosan a hadnagyra Binder Pál.

Beke hadnagy nem haragudott meg. Nyugodtan emelkedett szólásra:

– Szépen megköszönöm Csiszár uram keresztényi jóakarátát s a többiekét is, akik velem egyetértenek, de ki kell jelentenem, hogy mi, vitézlő rend, nem kívánunk osztozni cívis uraimmal a malom hasznából. Nem kívánunk pedig azért, mert magunk is

hamar időn malmot fogunk építeni, mégpedig – reméljük Isten után – hasznosabbat és tökéletesebbet, mint cívus uraimé...

Mintha tüzes petárda robbant volna föl!

– Hogyan?... Új malmot építenek?... Tökéletesebbet a miénkénél? – riadoztak egymás szemébe a cívisek.

Beke hadnagy a nagy zajban elvonult a gyűlésből. A következő napokon a piactéren sem mutatkozott. Pedig a cívus atyafiak ugyancsak szerették volna kivallatni a malom terve felől. Céhgyűlésen, cinteremben, bor pohara mellett mind csak arról, beszéltek: a vitézlő rend malmáról. Bizonyosan sőtörő mestersege is léssen, amiről – sajnos – bíró uram (sok egyéb közt) megfeledkezett. Dejszen megcsinálja ez az ördögös hadnagy!...

A hadnagy dicsősége napról napra növekedett, a bíróé napról napra homályosodott. Binder Pál érezte a szelek fordulását. Már nem pihen rajta olyan tisztelettel a cívisek szeme, a köszönésük is meghidegedett.

Emésztődött, titkon gyűlölte a hadnagyot!...

IV

Voltak azonban, akik komolyabban latolgatták a vitézlő rend malmának ügyét.

Ezek egyszer Csiszár ötvös vezetése alatt a városházán megkönyékezték Binder Pált:

– Bíró uram, meg kell előzni a bajt, közre kell bocsátani a malmot. A hadnagy olyan művet csinálhat, amivel mi nem tudunk majd konkurálni.

– Eh, mit riadoznak kigyelmetek attól a hitvány hadnagytól? – legyintett a bíró. – Ugyan mire tudnak menni ezek a híres vi-

tézek? Verekedni tudnak, de valamit jó renddel, egyetértéssel megcsinálni...

– Hát ami a hadnagyot illeti... nem mindenkinek van olyan rossz véleménye róla, bíró uram – vetette ellen az ötvös.

– Tudom... az én irigyeim az ő barátai...

– No és Ágnes húgunk? Az csak nem irigye bíró uramnak, s a szíve mégis teljességgel Beke hadnaggal van...

A bíró megtántorodott.

– Mit kárhoztok, emberek? – kiáltott fel rémulten. – Az én leányom szíve a hadnaggal?...

– Bizony nincs különben!... – mosolyogtak gúnyosan a deputáció tagjai. – A pap házán gólyafészek... Nem múltak el hiába a közös vendégjárások... Az egész város tud róla...

– Gonosz leány, alattomos kígyó... apád ellenségével cimborálni!... Megállj, majd eszedhez térítelek!... – hörögte Binder Pál, s ezüstgombú botjával kirohant a tanácsházából.

V

Pillangók csatája fergeteg gyülekezésekor!

Erdély földjén akkoriban, úgymint ezerhatszázkilencvennégynek tavaszán, új viharok szele söpört végig. A török oroszlán, amelyet Bécestől, Budától kelet vadonjába űzött vissza napnyugat fegyvere, új erőre serkent, s csattogó dühvel rontott be a temesi végekre. Lett szörnyű riadalom! A császári katonák pakoltak, öltözködtek, lovakat, szekereket rekviráltak, s hirtelen sebbel-lobbal kimasíroztak Erdélyből.

Kinek mit fog vetni a harcok kockája? A német fog-e győzni vagy a török?

Mielőtt erre a kérdésre megérkezett volna a felelet: a Székelyföldre keserves próba szakadt. A török szultán leggono-

szabb népe, a krimiai tatárok Mirza kán vezetése alatt Moldván keresztül rácsaptak a keleti szélékre, s rettenetes dúlást, égetést indítottak. Falvak népe kietlen havasokra, városoké várak és bástyás templom-kastélyok védelme alá menekült.

A sepsiszentgyörgyiek is betakarodtak a várba. Polgári rend, vitézlő rend bezzeg megfértek most a szoros helyen egymással, mint a különféle szelíd és vadállatok a Noé bárkájában.

Csak Binder Pál nem feledkezett meg most sem a hadnagy ellen való haragjáról.

– Észre ne vegyem, hogy korrespondálsz a hadnaggyal, mert a vár piacán magam teszlek kalodába! – fenyegette meg Ágnes leányzót.

Az őrségtartás a vár régi konstitúciói szerint a székely vitézek kötelessége volt.

– Mégiscsak jó, hogy itt vannak ezek a mi derék vitézeink – jegyezte meg Csiszár Mihály ötvösmester, amint a bíró a tanács tagjaival megszemlélte az őrségeket.

– Az a jó, ötvös uram, hogy várunk van... erős bástyáink és falaink vannak... Azokat ugyan nem nehéz megoltalmazni!...

No, azért Binder uram nem követelte a maga és a polgári rend számára a vitézek dolgát! Nem, sőt igen vértelen volt az ajka és borús a tekintete, amint a falak és a bástyák árnyékában ide-oda futkosott.

– Meglátják kigyelmeteket, errefelé sem jön a tatár! – szólt kísérijéhez a lövőréseken ki-kikukucskálva. – Megőriz Isten a veszedelmes próbától...

A valóság csakhamar megcáfolta Binder uram jóslását. Itt is, ott is a távolban gonosz tüzek lángja-füstje kezdett feltűnedezni. Jönnek, közelednek tagadhatatlan!... Egy déleesti órában végre Szentgyörgy határában is megjelent egy tatár csapat.

Előkészöntőül mindjárt fel is gyűjtöttak néhány házat a város szélein.

Nagy sivalkodás támadt a várbeli nép között! Binder uram szederjes ajakkal futkározott a falak körül. Lőni, vívni fogják-e a falakat? A székely vitézek harcra készen állottak a lövőrések-nél. Lesték a tatárok megmozdulását...

Végre csöndesítő hírek indultak el a vitézek köréből. A tatárok nem hoztak ostromló szerszámokat, úgy látszik, nem derekas sereg, csak afféle nagyobb lézengő, fitető rabló csapat!

Némiképpen megnyugodva tértek aznap pihenőre. De mit hoz a virradat? Nem érkeznek-e új csapatok nagyobb készülettel?

A reggel csakugyan nevezetes újságot hozott. A vitézek a várkapuval szemben, póznára tűzve egy írást fedeztek föl. Szólt pedig az írás ilyenképpen:

„Hitetlen gyaurok, könnyen rátok törhetnök haszontalan falaitokat és megszagathatnánk, mint farkasok az erőtlen juhokat. Életeteknek mégis kedvezni akarunk, és megengedjük, hogy pénzzel váltsátok meg magatokat. Ötezer tallért fogtok fizetni, s akkor békén továbbsietünk. Ha pedig elég vakmerők volnátok, hogy ezt a nyomorult sarcot megtagadjátok: íme, mi leszen büntetésetek! Foglyainktól értettük, hogy fölötté büszkék vagytok nagy vízimalmotokra, s méltán is, mert napról napra híztok, lépesedtek belőle. Nos, ha a váltságdíjat megfizetni vonakodnátok: *tüzet adunk híres malmotok alá... a csupasz követeket hagyjuk meg számotokra.* Egy teljes napot engedünk a sarc összegyűjtésére, holnap délig az ötezer tallért táborunkba, a malom mellé kiküldjétek és hiány nélkül leszámoljátok...”

A tatárok levele inkább megnyugvásra és reménykedésre gerjesztette a címiseket. Különösen a városbíró fogadta vidáman ezt a megoldást. Hiába, mindent lehet pénzzel!...

Nosza, kirótták és hajtani kezdték a címiseken az ötezer tal-
lért. Bizony lassan gyűlt a nagy summa, senki sem nyúlt szíve-
sen a zacskója mélyére. Csiszár ötvös látván a pénz lassú folyá-
sát, azt javasolta a bírónak, hogy a székely vitézlő rendet is
vonják bele a sarc fizetésébe, s annak fejében osszák meg velük
a malmot.

– A kigyelmed régi bolondsága! – szólt foghegyről Binder
uram. – Azzal az izgága néppel osztozkodni? Soha... Inkább
magam pótolom, ami a sarcból hiányozni fog...

Hát csak tovább hajtották a pénzt. A bíró maga ment nagy
botjával szállásról szállásra. Így is nagy összeg szakadt a nya-
kába, de hát kifizette; estére együtt volt az ötezer tallér.

Binder uram összehívta a komunitást.

– Most azután választanunk kell valakit, aki a pénzt kivigye
a tatároknak – jelentette.

Halálos csönd keletkezett, az emberek lekapták fejüket, és
igen-igen sárga színnel meredtek csizmájuk orrára...

Az ötvös törte meg a kínos csöndet:

– Azt hiszem, tisztelt tanács, nincs miért választással fárad-
nunk... itt van bíró uram, nála alkalmasabb embert úgysem igen
találhatnánk ilyen kényes dologra. Vigye ki a pénzt bíró uram...

A helyeslés hatalmasul tört ki a gyülekezetből.

– Vigye ki bíró urunk!... Miért is akarja másra? Hivatalból
kell ezt a dolgot megcsinálni!...

Binder Pál sápadtan hallgatta a lármát, majd maga is belesü-
völtött.

– Mit, hogy én a tatárok közé menjek? Hova gondolnak
kigyelmetek? Hiszen engem mint vagyonos hírű embert bizo-
nyosan rabul ejtenének a hitszegők...

– Azt mással is megtehetik – feleselték innen is, onnan is. –

Bíró uramnak olyan kedves a malom. Bíró kötelessége helyt állani a városért!...

A hátsó sorokból mindjárt szállingózni is kezdtek kifelé az emberek. Binder Pál lehanyatlott a székre. Színehagyottan révedezett körül tekintete. Előtte az az átkozott tele zacskó.

Kínos percek teltek.

– Jól van – szólt egyszer a bíró –, kimegyek a tatárokhoz, de lelkük feleljen azoknak, akik a halálba vagy a rabság kínjába kergetnek bele.

S azzal hóna alá vette a zacskót, s szállására ment, a vár falaihoz ragasztott kis házacskába. Nagy jajveszékelés támadt az asszony nép között, mikor elmondotta, hogy reggelre kelve milyen gonosz út áll előtte...

VI

Az órák múlásával mind nagyobb és keserűbb félelem lepte meg Binder Pál lelkét. Föl s alá sétálván szobájában, ami gonosz dolgot hallott vagy olvasott a tatárok kegyetlenségéről, az most mind eszébe jutott. Hogyan gyötrik, kínozzák foglyaikat, hogyan csereberélik őket, mint hitvány, oktalan állatokat... ölba vetik, dióbéllel hizlalják, s azután felfalják őket istentelen lakomáikon.

Néha megtorpant a nagy erős ember, és hevesen hadonászott mind a két kezével.

– Nem megyek, nem kockáztatom életemet!

A nép közé is kiszivárgott a bíró rettegése. Némelyek a bíróék ablakához lopóztak, s beleskelődtek.

Beke János hadnagy is, amint késő este végigvizsgálta az őrséget, betekintett a bíróék ablakán. Gyertya égett az asztalon, s

a halovány fény mellett ott ült Ágnes leányzó lehajtott fővel, kisírt szemekkel. Maga a bíró akadozó léptekkel méregette a kis szoba pÁdimentumát.

Úgy kell neked, dölyfös bíró! – szólt magában a hadnagy. – Most megszenvedsz sok bűnödért, amit a vitézlő rend ellen elkövettél...

Aztán jó ideig elnézte Ágnes kisasszonyt. Így bánatba borulva tán még gyönyörűbb volt!...

A világ egész éjszaka égett a bíróék szállásán. Hánykolódott a bíró lelke: kockára vesse-e életét a malomért? Ágnest aludni küldte, maga testamentumot írt, jegyzéseket csinált. Mert hiába, mégis ki kell menni a sarccal a tatárok közé. Nemcsak a malomról van itt már szó, hanem a becsületről. Örök gyalázat volna meghátrálni.

VII

Kínos gyötrődések között végre eljött a virradat. A bíró buzgó fohászt küldött Istenéhez, majd magához intette Ágnest.

– Jöjj, édes leányom, kíséj el a kapuig!

A nap felsütött már, indult a bíró. Bal hóna alatt zacskóban az ötezer tallér, jobb kezében fehér zászló. Arca fehérebb a zászlónál.

Kiléptek a vár udvarára.

Itt egyszerre különös dolog tűnt föl neki. Mindenki a falakra és a bástyákra sereglett; nagy zszibongás, kiabálás mindenfelől.

– Mi történt itten? – nézett körül Ágnes csodálkozva.

– Hát nem érted? – szól a bíró reszketegen. – A hálátlan gazok a várfalakra tódultak, hogy lássák, hogyan esem a tatárok tőrébe... A kínjaimban akarnak gyönyörködni...

A várkapu felé fordultak. Holteleven képpel lépegetett Binder Pál... Az embergomolyagból ekkor hirtelen kivált Csi-szár Mihály ötvös, és a bíróék elébe sietett.

– Hova, hova, bíró uram, azzal a fehér zászlóval?

– Oda, ahová a kigyelmed gonosz lelke kívánta. A vágóhídra...

– A tatárok közé, bíró uram? No, attól ugyan elkésett! – kacagott az ötvös.

A bíró zavarodottan nézett az ötvösre.

– Hát nem tud róla, bíró uram? A székely vitézek – az ördögös fickók – megfizették a sarcot a tatároknak!... Hajnalban Beke hadnagy kivezette embereit a rablókra... odavan a tatár csapat... ki az Oltba fült, ki a fűvön fekszik, ki pedig a vitézek rabja lett...

Binder Pál arcán feltündökölt az öröm.

– Igaz volna? – szólt repeső hangon.

– Jöjjön a bástyára, s bizonyosodjék meg – intett az ötvös.

– Most gyűjtik össze a zsákmányt a vitézek...

Fölhágtak a bástyára, s szétekintettek a téren. A székelyek már vezetékre fogták a sok szép tatár lovat, s sorba állították a prédával rakott társzekereket. Nagy vidáman, énekszóval indultak a vár felé.

A menet élén táncoló szép tatár lovon Beke János hadnagy.

Ágnes leányzó selyemkendővel integetett a hadnagynak.

– No, bíró uram, ugye, mindenre sor kerül, ugye, a vitézségnek is üt az ő órája? Ugye, ugye, a verekedés tudományának is hasznát veszi az ember? – fecsegett az ötvös nagy örvendezéssel.

Binder Pál csak mosolygott, bólingatott, majd levette kalapját és meglengette a vitézek felé.

HADIZENET

A becsületet bizony nem mindenütt mérték tetőzött mértékkel a kuruc vitézek számára. A Szamos mentén ugyancsak szűkön mérték. Kolozsvárt német prezídium. Kolozsvártól Szamosújvárig császár főemberének, Bánffy gubernátornak birodalma. Szamosújvárt császár kedvét kereső, Bécs piacát fájla-ló fidelis örmények.

Nemes Dés városának kuruc volt a szíve, de Beszterce felé megint kurucokkal ellenkező szívű magyarak és szászok.

1705 nyarán Károlyi Sándor ezredének egy kompániája szállt Dés városára. Szatmár tájékról való próbált, jó vitézek, hadnagyuk Ricsey Gábor, ifjú, nyalka nemes. Dolga volt a kompániának azt a császárhitű tartományt szemmel tartani, lézengő labancokat elfogni vagy megugratni, kurucokról a nép közé jó híreket hintegetni, kiváltképpen pedig a Szamos révjeire vigyázni.

Dés míves és árus polgárai jószívvel fogadták a jövevényeket. Étellel, itallal azonban vajmi vékonyan tudtak gazdálkodni nekik. Aratás előtt volt, szűk világ. A piac többnyire üres a kurucoktól való félelem mián. Kenyeretlen boldogtalanságukban mit tehettek volna a jó vitézek? Meg-megjárták a környék labancos falvait, s rakott szekerekkel, lábon hajtott szép jószágokkal tértek meg kvártélyaikba...

Egy napon a zsákmányszedők feje, Bakos strázsamester nevezetes történetről számolt be Ricsey hadnagynak. Felőr községben jártak igen jó szerencsével. Gabonából, szalonnából, vajból, mézből, kerti veteményből bő zsákmányuk esett. Borra is akadtak, dúsan megrakott pincére, abból azonban egy gyű-

szűnyivel sem töltözhetek. A bor gazdája, egy úri menyecske, özvegy Keresztury Sándorné Nápolyi Erzsébet ebül megjatszodtatta őket.

– Amint a bornak hírével beköszöntünk hozzája – mesélte a strázsamester –, a menyecske vonakodás nélkül levezetett a pincébe. Elámultunk a tele hordók sokaságán! Legott mindjárt szóval értem a menyecskét: igen dicséretes dolgot művelne, ha a kisebb hordók közül egyet kezünkre bocsátana s a vitézlő kompánia szomjúságát keresztényi kegyességgel megenyhítené. Tyűh, megzajdult erre a menyecske! – Az én boromra szomjúhoztok, ország háborgatói, császár búsítói? Én hogy enyhítselek, nyilvánvaló lopók és kártevők?! Soha, inkább föld igma meg boromat, mint a ti káromló torkotok... De patvarkodott, de szapulta fejünket szennyes lével!... Mondom neki: – Nemzetes ifjasszonyom, magunk is megfelelhethnénk a becsmérésre, de nem tesszük hadnagy urunk híre nélkül. Mostan elmegyünk hát dési kvártélyunkba, s megjelentjük hadnagyunknak, mivel fizette ki ifjasszonyom emberséges kérésünket. Hadnagy urunk majd csak ítélni fog!... – Rajtam ítélni, koldus népek? Nocsak idemerészkedjék hadnagyotok, majd kiszalasztom világ csúfságára! Ötszáz jobbágyot szedek zászló alá magam s szomszédaim népéből, s megűzlek mind hadnagyostól, hitvány éhfarkasok... Így sistergett, patvarkodott ellenünk, most aztán kegyelmed dolga, hadnagy uram, hogy a nyelves személy illendő leckét kapjon...

Ricsey hadnagy félmosolygós képpel hallgatta a strázsamester méltatlankodását.

– Ami a leckét illeti... nem lesz abban fogatkozás, strázsamester – mondotta. – A lecke is meglesz, és a bor is meglesz. Még holnap meglátogatjuk ifjasszonyom őkegyelmét...

Másnap jó reggel a hadnagy kiadta a parancsot az indulásra.

– Három szekérbe gyorsan fogjatok be. A legnagyobb szekereket válasszátok, hogy negyvenes hordók is könnyűszerrel elérjenek rajtuk. Kilenc vitéz a legjavából mind lovastól öltözzék csatához, te léssz a tizedik, strázsamester. Magam fogok előttetek járni... Siessetek, hogy a hűvösön az út nagyját megtehessük...

A hadnagy is, vitézek is nyalkán kicsípték magukat az útra. Maguk köntöse, lovak öltözete ékesen csillogott a reggeli verőfényben. Elöl poroszkált Ricsey hadnagy dacos fakó lován. Olykor füttyre, dalra serkent, olykor a szép napos időt meg a zsendülő határt nézdegélte. Utána tíz vitéz hangos vigassággal. Hátral három egészvágású szekér.

Mulattak rajta, hogy a falvak népe milyen ijedelemmel tér ki útjukból. Köszönésük nem „Isten áldja”, hanem „ördög hordja”.

Féldélkor érkeztek Felőrbe. A strázsamester az élre állt, és a Nápolyi Erzsébet özvegyi portájára kalauzolta a csapatot. Nagy lódobogással, szekérdübörgéssel robogtak a kúria elé.

A menyecske mindjárt kipenderült az ámbitusra, s csípőre tett kézzel mustrálta a jövevényeket. A hadnagy leugrott lováról, s illendően köszönt neki.

– Adjon Isten jó napot, szép húgom!

A menyecske fanyar mosollyal nézett a hadnagyra.

– Kit tisztelhetek... milyen ágon vagyok húga kegyelmednek?

– Az egy-nemesség ágán, szép húgom! Ricsey Lőrinc kuruc hadnagy vagyok.

– Egy-nemesség... köszönöm! Szép egység, amit kegyelmeitek művelnek. Nemesi portákat fölverni...

A hadnagy óvára emelte kezét.

– Nyelvvel nem csatázom, húgomasszony. A borért jötünk...

– Nincs nekem eladó borom.

– No, vevő szándékunk éppen nekünk sincsen!

– Hát rabolni jöttek...

– Nem, húgom, nem rabolni jöttünk, hanem zsákmányolni. Becsületes csatát vívni, a győzelem árán zsákmányt ütni bora-idből.

– Velem akarnak csatázni? – nevetett föl a menyecske.

– Ej, no, elfeledted? Tegnap izentél hadat nekünk. Strázsamester, hogy is volt? Mit mondott nektek a nevezetes ifjasszony az én rovásomra?

A strázsamester sértődött tekintettel lépett előre.

– Azt mondotta, hogy ötszáz embert vet hadnagy uram ellen, ha idemeréskedik. Világ csúfjára üz innét minden kuruc látogatót.

– Nos, húgom, itt vagyok! – dobantott kardjával a földre Ricsey hadnagy. – A hadizenetet elfogadjuk, készen állunk a csatára.

– Készen? – nézett kicsinylően a csapatra Nápolyi Erzsébet.

– Csatára – katonák nélkül?

– Tízen vagyunk a te ötszázad ellen! Nem panaszkodhatsz, hogy igen sokan vagyunk.

– Ej, hányja-veti magát kegyelmed! Gondol is csatára!

– A borodra gondolok, húgom. Meg akarok rakodni a pincéből kedvem szerint. De ne mondhasd, hogy váratlanul jöttem: neked is időt engedek a készülésre. Addig várok, amíg ez a jegenyefa olyan hosszú árnyékot vet napkeletre, mint amilyen hosszút vet most napnyugatra. Azalatt összedobolhatod s rám hozhatod ötszázadat. Ha pedig nem hozod rám, úgy veszem, hogy megszaladtál... Akkor megrakatom a szekereket a hordók nagyjával.

A menyecske megdöbbenve nézett a hadnagyra: komoly do-

log ez? A hadnagy azonban nem üzte-füzte tovább a szót, kalpagiához emelte kezét, összecsapta sarkantyúját, és hátralépett. Állt és ámuldozott az ifjasszony, száját egyszer-kétszer szólásra indította, végül ajkába harapott, és beloholt a házba.

– Úgy sejtem, itt sem fog ma vér folyni! – vágott szemével a strázsamester.

– Mi azért csak legyünk vigyázással! – mondotta a hadnagy.
– Két katona őrésre áll, kettő utcasorban, faluszélben portyázik. Etessetek, abrakoljatok! – fordult a szekeresek felé. – Tyúkfiókányi kár se essék, amíg az árnyék nyugatról keletre hosszúságot nem vált.

Az örök helyükre álltak, két vitéz portyára indult, a lovaknak enniök adtak. Ricsey hadnagy térült-fordult, nézelődött a gazdaság körül: rakott kasok, csépeletlen asztagok, tele pajták, istállók. Hej, ha mind az ilyen vagyomból híven áldoznának... De másként folynának magyaroknak dolgai!... Öreg hársfa árnyékába telepedett, s gondolkozott a sorsnak méltatlan játékein...

Azonban az egyik portyázó vitéz nagy léhvel dobbant eléje és jelentette: a menyecske páncélos köntösben, harcra szerelt lovon el-kivágtatott a faluból, neki az erdőnek. Úgy mondják, néhány falu jobbágyai kaszálnak, gyűjtenek az erdő tisztásain, hadakozásra alkalmas erős, fogas népek. Nyilván azoknak fölcsitítására ugratott el a menyecske...

– Elvárjuk őket! – szolt a hadnagy felkönyökölve. – Asszonyvezértől, paraszthadtól meg nem riadunk. Ti csak azért vigyázzatok, hirtelen rajtunk ne essenek!...

Várták is a menyecske hadát, de sem pora, sem lármája. Ebédeltek is, szundikáltak is az örök oltalma alatt. A nap lejtőre fordult, az árnyékok álmosan nyújtóztak kelet felé. A hadnagy egyszer megnézte a jegenyefa árnyékát: bőven megütötte a mértéket. Parancsolt a vitézeknek.

– Az örök helyükön maradnak, a portyázók tovább nyargalásznak, a többiek a bor dolgát igazítják. Úgy rendeztétek, hogy minél több hordó fölférjen a szekerekre...

Az öreg kulcsárral kinyitatták a pincét, s a hordókat egymás után csáklýázták föl a szekerekre.

– No, ehhez ugyancsak könnyűszerrel jutottunk! – ingerkedett a strázsamester a kulcsárral. – Mondja meg kegyelmed a nemzetes asszonynak, hogy kevesebbel is beérhette volna...

– Még magatok is megmondhatjátok – köhintett jelentősen a kulcsár. – Sok alkalmas ciher s lappangó berek van Dés városáig...

A strázsamester megmondotta a hadnagynak, hogy mit kotyog az öreg. A dési úton, sűrű berekből, ciheresből kicsaphat népével a menyecske.

– Mondom, asszonyvezér s paraszthad!... – legyintett a hadnagy. – Meg aztán ki hallott olyat, hogy kurucoktól bort el tudtak volna ragadni?

A rakott szekerek nyikorogva hajtottak ki az útra. A hadnagy – akármilyen bátorsággal volt is egyébiránt – megtette a katonaréglát. Egy portyázó balra, a Szamos berkei felé, egy jobbra, a sűrű erdő felé, egy pedig az úton előljáróképpen. A többiek a szekerek körül. Karabély, párpisztoly, szablya, fokos csatára készen.

Szép csöndesen haladtak a dési torony irányában. Felhőtlen délután volt, ropogós szárazság. Néha sebes szél verte föl az út porát. A falukban halotti csönd. Minden dologtehető ember a mezőkön. Hol lappang a menyecske hada? A portyázók jobbról is, balról is előre biztatták a kis csapatot.

A bacai hágóhoz közeledtek. A falu lent lapul meg a gödörben, csak a portyázók láthattak beléje.

Egyszer az előljáró vészjelt adott a csapatnak. Már látszott is

a jelzés oka: sűrű füstfelhő gomolygott föl a faluból. A menyecske hadának a lárma-füstje?

A hadnagy csatára osztotta a vitézeket, nekiugrattak a falunak. Két kis ház égett, két jobbágy-életszer... Az égő házak tájékáról síró gyerekek, sivalkodó vének szaladtak a vitézek elé.

– Mentsétek mag falunkat, jó vitéz uraim! – esekedett egy ősz öregember. – Mindenünk odavész, ha meg nem áll itt a veszedelem...

A hadnagy gyors pillantást vetett a környékre. Az égő házak közelében asztagok, szénakazlak, azokon túl szalmával, náddal fedett kicsiny zsellérházak. Középen a zsindegyházzal héjazott öreg templom. Kész martalékai a repülő szikráknak.

– Hol van a víz, amivel oltáshoz láthatnánk? – kérdezte az öregembertől.

– Vizünk bizony nincs kézügyben! – felelt az öreg. – Ilyen szárazság idején a Szamosról szoktuk a vizet hordani.

– Messze van ide a Szamos folyása?

– Jó félóra jövet-menet...

– De hisz addig a kazlak is lángot vetnek...

– Uram, ti serények vagytok, okosak vagytok, segítsetek rajtunk...

Ricsey térült-fordult, nézte a tüzet, nézte a kazlakat, kémlő pillantásokat vetett a Szamos felé. Egyszer fölillant az arca, a katonák felé fordult.

– Szaladjatok a szekerekhez, hajtsanak ide lóhalálba! – adta ki a parancsot.

S parancsolt a népnek is: csebreket, kátyúsokat, vedreket hordjanak a tűzhöz.

A boros szekerek megérkeztek, a hadnagy az égő házak mellé állította őket.

– Verjétek be a hordók tetejét! – kiáltott a vitézeknek.

Egykettőre hatalmas lékek támadtak a fokosok nyomán.

– Ragadjatok csebret, kátyúst, s hordton– hordjátok a bort a tűzre!

Ömlött a bor égő gerendára, füstölgő fedélre, hulló zsarát-nokra. Füstfelhők kavarogtak, bor illata szálldosott a levegőben. Serényen forgolódtak a vitézek, a hordók egymás után ürültek ki.

Csakhamar hamvába holt a tűz! Az üszköket széthányták, végigöntözgették. Bor? Alig maradt annyi a hordók fenekén, hogy szomjukat olthassák a nagy verejtekezés után.

– No, ezzel elkészültünk! – törölte meg homlokát a hadnagy. – Szedjétek össze holmitokat, indulunk...

Megint csatarendbe osztotta vitézeit. Ezután következnek a veszedelmes lesek... Néhány száz lépés után az előljáró megállott, előre kémlelődött, majd integetni kezdett hátrafelé. A jel azonban most nem veszedelemre szólít, hanem biztatásra.

A hadnagy előreugratott. Micsoda látvány! Az erdő alján rengeteg nép, kaszás, baltás férfiak... Fölugráltak, amint a hadnagy feléjük közeledett, alázatosan emelték le kalapjukat. A sokaságból kivált Erzsébet asszony, s a hadnagy felé közeledett. Kezében gyönyörű bokréta cserfagallyakból, mezei virágokból.

– Hadnagy úr, fogadja el! – nyújtotta Ricseynek a bokrétát. – Ezeknek a szegény embereknek a nevében... – Amonnan a dombélről végignéztük, hogy mit műveltek kegyelmeitek. A tűzoltást... a bor feláldozását! – magyarázta a menyecske rajongó pirulással.

– Hát nem állják utunkat? Nem rontanak reánk?

– Ezek? Nézze, milyen szívbeli hódolattal tekintenek kegyelmedre. Kurucok lettek ezek ebben az órában mind egy szálig... a kegyelmed hívei!

Ricsey hadnagy kis ideig hallgatott, nézte a sokaságot, rejtett pillantásokat vetett a menyecske arcára...

– Voltaképpen nagy baj ez számunkra, szép húgom! – mondta elkomolyodva. – Most aztán miből fogunk élni? Ha ezek közt sem szedhetünk zsákmányt!...

– S ha ezután önként fogjuk adni – szeretetből? – ragyogott a hadnagyra a menyecske szeme. – Ami például a bort illeti, meg is fordulhatnak, van még a pincében bőven a kegyelme-tek számára!...

A MORZSA

I

Élt Mária Terézia uralkodása idején Brassó városában egy Kajetán nevű örmény kereskedő. Messze földön híres ember volt ez a Kajetán. Híres volt gazdagságáról és rettenetes fukarságáról. Beszélték, hogy az ezüst tallérokat vékával méri, egyetlen kis leánykájától pedig a betevő falatot is megvonja.

Csakugyan igaz lett volna, hogy a vén Kajetán éheztesse a leányát?

Hogy volt, mint volt, bizonyos, hogy a maga idejére viruló, szép hajadonná cseperedett föl Angéla kisasszony. Nagy fekete szeme volt, rózsás, ékes arca és hollófényű, dúsfonatú haja. Gonoszul bánt vele az apja, anyátlan árvával? Egy kis igazság azért lehetett a dologban. Angéla kisasszonynak ugyanis állandóan szomorúság ült a tekintetén. Szép volt, mint a mályvavirág, szomorú, mint a rozsmaring.

Voltak, akik részvétellel néztek rája, voltak, akik titkos kárörömmel állapították meg, hogy íme, hiába a nagy vagyon, nincs benne gyönyörűsége Angéla kisasszonynak.

Az volt a legnagyobb baj, hogy a fiatal emberek sem néztek Angélára hódoló pillantásokkal. Az apját is tekintették: ugyan ki kívánt volna ennek a véres szemű, mogorva zsugorinak a veje lenni? Ördögé a vagyon!... De főként Angélatól fázódtak: ki merne annak a bánatos angyali képnek nyájas szót szólani vagy vidám üzenetet küldeni?

II

Mária Terézia hosszas háborúkat viselt ragadozó szomszédai ellen.

Sok jó magyar vér hullt a királynő trónusának védelmében, rengeteg vagyont áldozott az ország minden rendű népe.

Jó véget ért a harc: a királynő kedvező békére szorította ellenségeit. Diadallal oszlottak szét a hadak.

Brassó városa is szépszámú zsoldos csapatot szerelt föl a királynő ügyének megsegítésére. Ezek most is rendre megjöttek, és bekopogtattak a magisztrátushoz, hogy fölvegyék búcsúpénzüket, ami a szegődség értelmében járt nekik.

A város zsoldosai között volt egy Borsos István nevű csíki fiú; ez is megérkezett egy napon. Hanem ezt másképpen fogadta ám a becsületes magisztrátus, mint a többieket. Mert ez a fiú írást hozott a magas katonai kommandótól, mégpedig milyen nevezetes írást! Az állott az írásban, hogy Borsos István egyike volt az armádia legvitézebb katonáinak. A magas kommandó a királynő nevében köszönetet mond a városnak a derék ifjú felküldéséért, s egyúttal továbbra is a magisztrátus gráciájába ajánlja Borsos István hadnagyot.

Kitüntető írás a királynő nevében! Dejszen kedvére volt a dolog a becsületes száz atyafiaknak. Mivel jutalmazhatnák meg méltóképpen Borsos Istvánt a dicsőségszerzésért? Meghányták-vetették a dolgot, végül följánlották neki, hogy maradjon továbbra is a város szolgálatában. Kötelessége lesz a bástyák és a magazinok hadiszereire gondot viselni s alkalomadtán a többi száz városok magisztrátusaihoz vagy a bécsi kancelláriákra fontos levelekkel követséget jární. Mindezekért hadnagyi titulusa épségben marad, és a várostól tisztességes fizetése lészen...

Tetszett az ajánlat a székely vitéznek, hogyne tetszett volna; szép titulását megtarthatja, nyalka huszárruháját tovább viselheti.

III

No, a hivatal nem járt fölötté való gondokkal. Borsos Istvánnak sétálgatásra s egyéb jámbor időtöltésre is jutott ideje. Így eshetett, hogy Angéla kisasszony egy időtől fogva egy ezüstgombos dolmányú, aranybojtos kardú és gondosan kipödört bajszú nyalka huszárral kezdett sétálgatni a bástyák és a várfalak magányos környékén. A szeme még jobban megtüzesedett, az arca még rózsásabban ékeskedett, tekintetéből pedig eltűnt a szomorúság, mint a füst a tűz fellobbanása után.

Azonban hány fa kivirágzik, s mégsem hoz gyümölcsöt?

Mit fog szólni a nagy szerelemhez a vén Kajetán?

Angéla kisasszony őszintén elmondta Borsos Istvánnak apjaura nehéz, zsarnoki voltát.

– Eh, más nehézségekkel is álltam én már szemben! – biztatta a hadnagy gyöngé szívű szerelmesét. – Megkérem a kezedet, végét vetem az aggodalmaidnak...

– S ha elutasít apám? Vége lesz a szép álomnak!

– Édes valóság lesz az álomból – bizakodott a hadnagy.

Egy körülmény siettette Borsos István elhatározását. A polgármester közölte vele, hogy rövid napon nagy útra fog kelni. Föl kell keresnie a szász városokat, s bizonyos iratokat összeszednie, aztán Bécsbe indulnia. Ki tudja, mikor kapja meg a válaszokat a levelekre? Félesztendőbe is beletelhetik bécsi küldetése.

A hadnagy elújságolta Angéla kisasszonynak, hogy milyen nagy út áll előtte.

– El fogsz felejteni a távolban! – rettent meg a leány a hírtől.

– Nem foglak elfelejteni, édes angyalom, de mégis azt szeretném, hogy hittel legyünk egymás iránt kötelesek... Még ma este beszélek apáddal...

Borsos István este, boltzárás után beköszöntött a vén Kajetánhoz. Ritkán fogadtak vendéget bizalmatlanabban, mint a vén Kajetán fogadta Borsos Istvánt. Előbb azt hitte, hogy a fiatal gáláns tiszt pénzt akar kölcsönkérni. De akkor képedt el igazán, amikor a hadnagy illő bevezetés után Angélára fordította a beszédet... A vén kalmár fölugrott helyéről, az asztal végéhez vonult, s onnan meregette vérmes szemét a hadnagyra.

– Szó sem lehet a dolgról! – felelt végül nyersen.

– Mi kivetnivalót talál bennem, Kajetán uram?

– Katonának nem adom, mert a katonák nyeglék, pazarok, hencegők. Csak olyannak adom, akiről föltehetem, hogy megfogja becsülni a vagyonomat...

– Angéla kisasszony ismer, és örömet lenne a feleségem...

– Majd kiverem én a fejéből ezt a bolondságot. Elég csúf dolog a hadnagy úrtól, hogy a hátam mögött elcsavarja a fejét. Persze tetszenék a verejtékes vagyonomból nagy urat játszani... Miért nem markol egyenesen a kasszámba?

– Kajetán uram! – állt föl a hadnagy hevesen.

– No, no, majd még a hadnagy úr fog az erdő felől állani. Lesz gondom rá, hogy a leányom többé ne találkozassék efféle álnok prédalesőkkel...

Borsos István kitámolygott a szobából. Még egy napja volt a nagy útig. Okvetlen találkozni akart Angélával: erőt adni és megnyugvást venni. Egész nap járt-kelt, mindenütt megfordult, ahová édes emlékek hívogatták. Mindhiába várta-leste: rabmár lett Angéla kisasszonyból...

Rettenetes nyár volt az, amelyet Borsos István Brassó küldöttjeként Bécs városában töltött. Az aszály tövén szárított el minden veteményt, a búza nem hányt főt, a kukorica nem csózt meg. S a lezajlott háborúk kiürítettek minden hombárt, minden vermet, minden polcot.

Őszére beállott a szűk világ. Brassó városában is úrrá lett az éhség, elhatalmasodtak a nyavalyák. Nagy volt a gyász és kétségbeesés.

A gazdagoknak persze akkor is könnyebb volt a sorsa. A vén Kajetán mintha örült volna a nehéz időnek. Fejét a boltajtóhoz támasztva kaján mosollyal nézte a piacon ténfergő szegénységet.

Vígan humorizált a vén Kajetán a világ folyásán. S addig humorizált, míg egyszer nagyon furcsa gondolata támadt. A céhek legényei és a kancelláriák fiatal praktikánsai között hírtette, hogy ő, Kajetán Bogdán kész minden ifjú legénynek egy pompás lakomát adni, és azt, aki a lakomát helyesen fogyasztja el, leánykérőbe is szívesen látja. Annak azonban, aki a lakomát nem tudja úgy elfogyasztani, hogy ő, Kajetán Bogdán meg legyen elégedve az étkezés módjával, hat botütést kell minden zúgolódás nélkül kiállani.

Az emberek fejcsóválva latolgatták a hírt. – Micsoda bolond gondolat a vén gonosztól?

De a fiatalok között csakhamar akadtak olyanok, akik a gondolatot ugyan bolondosnak tartották, de a pompás lakomára ugyancsak hajlandóságot éreztek magukban. Hát a gazdag feleség? Arra is most, a rettenetes szűk világban nagyobb respektussal gondoltak, mint azelőtt.

Apák a fiaikat, mesterek a legényeket biztatni kezdték a pró-

batételre. Ugyan mit kívánhat a vén Kajetán a lakoma elfogyasztása körül? Tisztességes asztali viselkedést, becsületudást. Azt pedig könnyű teljesíteni... Megindult a búcsújárás a vén Kajetán házához. Voltak, akik nyíltan csinálták a dolgot, voltak, akik titkon sajdultak be a pompás asztalhoz...

A vén Kajetán kedvét azonban egyik sem tudta eltalálni. Bementek nagy vígan a próbatételre, s kijöttek földúlt ábrázattal. A vén Kajetán mindegyikre irgalmatlanul rámérte a hat botütést.

Különféle magyarázatok indultak meg a lakoma igazi céljáról. A jóhiszeműek azt mondták, hogy a vén Kajetán ilyen módon akarja az ifjak számára emlékezetessé tenni a szűk világot... Mások megint azt mondták, hogy a lakoma csupán csalétek, a vén Kajetán örömét leli a fiatal emberek megbotozásában. Arról azonban szó sem lehet, hogy a leányának ilyen módon akarna férjet szerezni.

Azalatt, míg így folytak a próbatételek és találgatások, Borsos István hadnagy mind oda volt Bécs városában. Egy napon azonban ő is hazaérkezett. Megdöbrent és felháborodott, mikor meghallotta, hogy a vén Kajetán kótyavetyére bocsátotta a leánya kezét! Mit szól Angéla a kicégérezéshez? Tűzön-vízen beszélni akart a leánnyal, vagy legalább egy pillantást váltani vele. Egy pillantást, ami mindent el fog árulni. Vajon változott-e a leány szíve?...

Megint ott sétált a vén Kajetán háza környékén meg a régi találkozóhelyeken. Várta, leste a leányt. Angéla azonban sem az ablakban, sem az utcán nem mutatkozott.

Várta, leste... de már nem tudta tovább kiállani a kétséget Borsos István hadnagy. Egy napon bekopogtatott a vén Kajetán szobájába.

– Micsoda, téged is idehozott a gyomrod? – kérdezte az örömeny kárörvendve.

– Engem a szívem hozott ide, Kajetán uram! – felelte tiszteességgel a székely vitéz.

– A szíved! Eszerint nem akard a próbát kiállani... Akkor mindjárt sarkon fordulhatsz...

– Kiállom én a próbát is, Kajetán uram.

A vén Kajetánnak így már tetszett az alkalom.

– Ül le hát, mindjárt hozzá is foghatsz az evéshez... – mondotta, és nagy elevenséggel kifordult az ajtón.

Borsos Istvánnak nagyon dobogott a szíve, hideg-meleg változások szaladtak végig rajta. Hát látni fogja Angélát... egy pillantást válthat vele, egy biztató szerelmes pillantást. Mert az asztalt bizonyosan Angéla fogja megteríteni, az ételt is ő hozza be.

No, ebben a reménységben ugyancsak megcsalatozott a székely vitéz. Az asztalt a vén Kajetán terítette meg, a lakoma fogásait is ő hozta be.

Nagy kedvetlenséggel fogott az evéshez Borsos István. A szeme állandóan az ajtón csüngött: nem fog-e belibbenni Angéla kisasszony? A vén Kajetán pedig ott ült a kanapén, kezében a félelmes mogyorófabottal. Lassan eddegélt a hadnagy, és leste, leste az ajtót. Egyszer elszánta magát és megkérdezte:

– Kajetán uram, ha meg nem sérteném: nem beteg Angéla kisasszony?

– Egészséges, mint a makk! – legyintett az apa. – Vígan forgolódik odakint a konyhán.

A hadnagy tovább eddegélt, és tovább küldözte az epekedő pillantásokat az ajtó felé. Húzta a dolgot, amiből lehetett. Angéla kisasszonnyal akart egy boldogító pillantást váltani... Miért nem mutatkozik már? Addig s addig, hogy az étel egyszer mégiscsak elfogyott előle. Nagyot sóhajtott, fölegyenesedett, és borús arccal hátradőlt székében.

– Készen vagy? – szólt rá mohón a vén Kajetán. – Ha készen vagy, gyerünk a deresre...

A hadnagy fölriadt mélézásából. Mivel húzhatná, halaszthatná még az eltávozást? Szeme az asztalra esett.

– Dehogy vagyok készen, Kajetán uram – szólt megörvendve –, dehogy vagyok! Tessék, mennyi morzsa hever itt szerteséjjel; ezeket is fölszedetem. Dejszen ilyen szűk világban a morzsát is meg kell becsülni...

Először a kés hegyével, majd ujja begyével szedegetni kezdte a morzsát. A legapróbb szemeket is felszedegette. Lassan ment a munka, de a hadnagy nem fogyott ki a türelemből. Fél szemével mindig az ajtót leste... Hogy nem érzi meg Angéla, hogy egy hűséges szív itten epekedik a közelében?

A morzsák is az utolsó szemig felkerültek az asztról. A hadnagy fölállott.

– No, Kajetán uram, készen vagyok. Rám mérheti a hatot, ha úgy tetszik...

Az örmény is fölállott, és lassú lépéssel közeledett a székely vitéz felé.

– Dehogy bántalak, fiam, dehogy bántalak! – mondotta megindultan. – Te vagy az egyetlen, aki megfeleltél az én titkos feltételnek... A többiek? Nagy mohón fölfalták az étel nagyját, telehintették az asztalt morzsával, aztán ügyet sem vetettek rája. Te másképpen csináltad, te a morzsát is megbecsülted és fölszedegtetted... amint az szűk világban illik. Te vagy, akire nyugodt lélekkel rábízhatom a vagyonomat!...

JÉZUS MAROSKENDEN

A maroskendi eklézsia a múlt század derekán a legjobb legációk közé tartozott. Sok úri patrónus élt a faluban, buzgó hívek, akik ezüst tallérokkal fizették meg a fiatal igehirdető fáradságát. De a jámbor gazdák sem sajnálták a szentegyház ünnepi követétől az ezüst húszasokat és piculákat, ha illendően meg tudta csillogtatni előttük a mennyország üdvösséges javait.

Az egyik karácsonyra a tisztelendő rektorprofesszor jó tettéséből bizonyos Barabás Pál nevű teológus nyerte el a maroskendi legációt. Külföldi akadémiára menendő, jeles ifjú volt, a jámborság és a jó igyekezet példája, professzorok kedveltje. A maga emberségéből felnőtt szegény diák.

Hát nem is hozott szégyent iskolájára. Olyan gyönyörűen meghirdette a karácsonyi nagy örömet, olyan lelkes, zengő szavakkal, hogy a templom hidegében is forróság öntötte el a hívek szíve táját.

– Ez aztán tudja éltetni az embert Isten igéjével – mondogatták a maroskendiek a templomból hazamendegélve.

Az ünnep délelőttjein az úri patrónusoknál tisztelgett a legátus, vecsernye után pedig a gazdaemberek házait járta végig az egyházfi társaságában. Mert így szokás ez évszázadok óta: a híveket otthonukban is meg kell látogatni, és az ünnepet szép tisztességadással felköszönteni.

Hiszen kellemes út volt a Barabás Pálé! Az ezüst tallérok és ezüst húszasok egyre sokasodtak az ünnepi dóka öblös zsebében, mint a nagy halak és a kis halak a szerencsés halász iszákjában. A legátus meglelégedéssel szűrögette ujjai között a sza-

pora kincseket; futni fogja belőle öltözetre, lábbelire, könyvekre. Minden garasnak megvan a helye.

Harmadnapjára csak egy utca maradt megjáratlanul, hamarosan végeztek vele. Az utolsó háznál, a Maros partján állottak meg; a folyó téli zajlással, zörögve tekergőzött medrében, mint valami pikkelyes hátú nagy kígyó.

Az egyházfi átmutatott a túlsó partra.

– Azok a házak, túl a vízen, szintén Maroskendhez tartoznak, de nem érdemes oda átfáradni, mert nyomorult nép lakik ott, azoktól ugyan egy garast sem lehetne kivasalni...

A legátust megkapta a dolog.

– Pedig, egyházfi uram, én azokat is meg szeretném látogatni! – szólta a túlsó partra bámulva.

– Nem érdemes, higgye meg! Nagy nyomorúság van odaát... Összefutott, szegény, gyalogszeres nép... Nincsen ott mit keresni. Aztán meg a Maros is zajlik, nem lehet átcsónakázni.

– Van híd a közelben?

– Jó mérföldnyire innét, a szomszéd faluban. Ilyenkor, télvíz idején megszűnik az érintkezés a vízen túl lévőkkel. Fogadom, egy sem jött át az ünnepekre a templomba. Elrugaszkodott nép az, tessék elhinni...

Visszafordultak. A főutcán elbúcsúztak egymástól. A legátus fölfelé indult, az egyházfi lefelé.

Átment volna kéregetni a nyomorultak nyakára, ha le nem beszélem! – füstölgött magában az egyházfi. – Hej, telhetetlen papzsák lesz még ebből!...

A legátus ezalatt meggyorsította lépteit. A szomszéd falu felé igyekezett, ahol híd vezet át a Maroson. Ő is gondolkozott magában.

Nem jöhettek ők a karácsonyi örömuzenet meghallgatá-

sára... hát annál inkább hozzájuk kell nekem mennem, és az ünnepet számukra is megáldanom...

S ment sietve a havas úton, körülötte fehér ragyogás és áhítatos csend a mezőkön.

Még jó napvilág volt, mikor elérte a vízen túl levő házakat, de itt az északos szögletre már hideg homály borult. Szomorú hely volt, a reménytelenség szigete...

Beszögött ablakú, düledező viskók, aljukon árvizek szennyes hordaléka, tetejükön északi viharok dühös karmolásai.

A hóba vert ösvényen elindult az első ház felé. Nagy család lakott a házban, ott szorongtak mindnyájan a pislákoló tűz körül, mint kotló szárnya alatt a fázékony csirkék. Fölrebbentek, amint belépett, és ijedt, ellenséges pillantásokat küldözgettek feléje.

A legátus elmondotta karácsonyi köszöntőjét. Szép bibliás szavakkal főként arról emlékezett meg, hogy Jézus mennyire szerette a gyermekeket, s hogy Jézus áldása senkit sem illet meg méltóbban, mint a sokgyermekes szülőket. Az apa zavarban volt, s még azt is nehezen tudta kinyögni:

– Köszönjük szép szavait, Isten terjessze ki kegyelmedre is a kívánt jókat!

A legátus a gyermekek felé lépett, amire ezek végképp elvesztették bátorságukat, és a kuckó mögé hátráltak. Elnézte őket: sápadtak, éhezettek voltak, és szemük nagyokat lobbant, mint a fogyó gyertya lángja...

Barabás Pál belemarkolt a nagy kabátzsebébe, és egy halom pénzt tett az asztalra.

– Fogadja el kegyelmed ezt a csekélységet – mondotta az apának –, és fordítsa jóra mint az Úr Jézus karácsonyi ajándékát!...

A második házban, ahová benyitott, öreg házaspárt talált.

Fűtetlen, komor volt a szoba, és az öregek oly gyámoltalanok. Üdvösségükre kívánta az eltöltött ünnepeket, s megajándékozta őket az Úr Jézus nevében.

Mire visszatért az útra, az emberek csoportba verődve vártak rája, mint valami csodára; alázatosan köszöntek neki, és utat nyitottak számára.

A legátus azonban megállott a csoport szélén. Ott volt az utcasor apraja-nagyja. A homályos hideg égbolt alatt Jézus nevében ragyogó szavakkal köszöntötte őket.

– Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelgettetek, és én megnyugasztlak titeket!

Majd az édesanyákat szólította, és aszott, reszketeg kezükbe ezüst tallérokat és húszasokat nyomott.

Ekkor egy asszony lépett eléje, és esdeklő hangon így szólt hozzája:

– Uram, kegyelmed olyan áldott jó ember és a tudománya is csodálatos: könyörgök, fájjon el amoda, a domb mögé, egy asszony fekszik ott nagybetegen, hátha meg tudná gyógyítani...

– Vezessen oda, jó néni!

A ház előtt, ahová érkeztek, egy kis kamaszfiúcska rözsét rakott le egy gyalogszeres szánkóról.

– Nyiss ajtót, meg akarjuk látogatni anyádat – szólta a legátus kísérelője.

Az asszony lecsukott szemmel, öntudatlanul feküdt az ágyon, arcán emésztő láz pírja. A legátus elgondolkozott kissé, majd a kisfiúhoz fordult:

– Fiacskám, édesanyádat holnap a városba visszük a vármege doktorához. Reggel szekérral jövök értetek, várj rám.

A hídon át visszatért a faluba a kurátornál lévő szállásra. Számat vetett pénzével, bizony odavolt a nagyja, a nemesebbje,

nem futotta belőle fuvarosra. Mert a doktorra és orvosságra is számítani kell valamennyit...

A tervével azért nem hagyott fel. Korán reggel már ott volt a beteg asszony házánál. A fiúval eléhúzatta a szánkót, és útra készítette. Hosszú deszkákat tett beléje meg szalmát bőven, aztán fogta a beteget, és elhelyezte a szánkában.

– Te fiam, itt maradsz hátul a szánka végén, és vigyáznifogsz a takarókra, én pedig húzni fogom a szánkát – magyarázta meg a fiúnak.

Hegyen föl, lejtőn le szép simán haladt a szánka. Barabás Pál nagy párákat fújt a friss téli levegőbe, olykor megtörölte verejtékező homlokát, és megdörzsölte ujjait, amelyek ugyancsak meggémberedek a szánka rúdján.

Megérkeztek az ispotály udvarára. A legátus eltűnt a nagy épületben; nemsokára ápolók jöttek ki, és az asszonyt beszállították. A fiú egyedül maradt az üres szánka mellett.

Nem sokáig kellett várakoznia. Barátja, a jóságos fiatalúr kijött az épületből, és így szólt hozzá:

– Fiacskám, menj haza szépen az üres szánkával, és bízzál Istenben: édesanyád néhány hét múlva a maga lábán fog hazatérni... Végy magadnak ennivalót ezen a pénzen – nyújtott át néhány garast. Ezek voltak utolsó garasai.

A vízen túliaknak ettől fogva ez volt állandó beszéd tárgya: a titokzatos fiatalúr karácsonyi látogatása, annak édes vigasztalásai, alamiznaosztogatása meg a beteg asszony iránt tanúsított csodálatos kegyessége... Ki volt, honnan jött, miért cselekedte mindezeket? Ily csodát nem ért meg a vármegye egyetlen községe sem, mert csoda, ami történt, megfejthetetlen titok... Hacsak az ispotályban levő szegény asszony nem tud valami bizonyosabbat mondani a fiatalemberről.

A szegény asszony néhány hét múlva csakugyan hazaérke-

zett az ispotályból, és pedig a maga lábán, friss erővel, egészséggel. A tekintetében azonban valami különös volt, valami áhítatos vonás, és hangjában is változás érzett, csendesen és meghatottan beszélt.

– Ki volt az a fiatalúr, aki ispotályba vitt téged a szánkóval? – kérdezték a falusfelei. – Nem beszéltek róla bővebben a doktor meg az ápolók?...

– Keveset beszéltek róla, de nekem az is elég – felelt az asszony.

– Áldott jó ember volt, ezüst tallérokat osztogatott, és gyönyörűséges dolgokat beszélt nekünk! – mondták a népek.

Az asszony égre emelte szemét, és elragadtatással, rendületlen hittel szólt:

– Hát én megmondom, hogy ki volt az a fiatalúr. Az Úr Jézus volt, higgyék meg... Ő olyan jóságos pártfogója a szegény asszonyoknak... Eljött hozzánk, hogy kegyelmetek szép szavakkal megvigasztalja, és engemet meggyógyítson. Maga az Úr Jézus volt, higgyék meg!...

Az emberek előbb megdöbbentek, de aztán az ő arcára is áhítat és elragadtatás fénye ült.

– Az asszonynak nyilván igaza van: Jézus volt, ki minket meglátogatott és megszentelte a karácsonyi ünnepünket, az ő szent lelke van mirajtunk... Áldassék érte dicső neve... – kezdték hirdetni lelkesülten.

A szegény asszony hálás szívéből így virult ki egy szép legenda, amelyet ma is beszélnek Maroskenden. A szentestén, ünnepek áhítatos hangulatában elemlegetik az unokáknak, hogy Jézus egy karácsonyban meglátogatta a vízen túl lakó szegényeket, alamizsnát osztogatott nekik, és vigasztalást, jó reménységet csepegtetett szívükbe... Egy szegény beteg asszonyt pedig maga vont el szánkán az ispotályba...

A SZÉP SZÓ

Az öreg Palkó Bálintnak nagy keserősége volt a leánya miatt. Más faluba futott férjhez, s kicsodához, micsodához? Egy gyöngé gazdácskához, akinek földceskéje hiszen volt, ami volt, de marhája bizony bornyúfarknyi sem volt.

Márpedig mit ér a föld igavonó segedelem nélkül? Annyit ér, mint a cimbalom verő nélkül, vagy még annyit sem.

Hogyhogy? Hiszen az öreg Palkónak volt jármás barma többrendbeli, miért nem adott egy párat a fiataloknak? Jussba is adhatta volna, meg ajándékba is. Ha a marhátlanság volt a keserőség oka, azon senki könnyebben nem segíthetett volna, mint Palkó Bálint.

Hát ez mind igaz, csakhogy nem a marhátlanság volt az igazi baj. Az volt a baj, hogy az öreg Palkó nem tudta szívlelni a végét.

Hogy miért nem tudta?

– Nem fogadja be a természetem! – mondotta szerényen az egykori szolgalegény, amikor gazdája nyüves cseresznyével kedveskedett neki.

Nos hát, ez az: a természet. Itt kell kereskedni...

Tavaszi szántáskor a menyecske hazalátogatott szüleihez. Csak az anyját találta otthon, az apja szántani volt. A menyecske pedig az apjával akart beszélni. A sütőház küszöbére telepedtek, és várták az öreget. Az anya váltig pártolta volna a leánya föltett szándékát. Hogyisne? De keveset hitt maga felől.

– Apád dolga... kicsit hajt ő az én szavamra! – sóhajtott.

Déltájt megjött Palkó Bálint a szántóból. Csak úgy villanólag, a szeme sarkával pillantott leányára, s fél ujjával érintette a

kalapja karimáját, amint az ekével elhaladt az udvar hátulsó része felé.

– Rosszkor jöttél, nagyon haragszik – riadozott Palkóné. – Ezek az átokverte tulkok megölik a méreggel... Rosszul járnak a barázdában, nem bír velük apád...

Az öreg Palkó bekötötte a tulkokat, és előre következett a fehérnépekhez.

– Hát te? – nyújtotta kezét kedvetlenül a leányának.

– Biz én nagy kéréssel jöttem volna, édes apámuram – bátorzkodott a menyecske.

– Ott akarod hagyni az uradat? Visszafogadlak, csak gyere!

– Nem akarom én otthagyni, édesapám! Hogy hagynék ott olyan áldott jó embert?

Palkó Bálint leült a kis kerek székre, ingujjával megtörölte verejtékes fejét, nyers fő volt az még, mint a lassan készülő téli gyümölcs, aztán renddel-móddal pipára gyújtott. A menyecske tétován babrált kendőjével. Szóváltás fog itt következni: megtudja-e védelmezni az urát?

– Áldott ember – hm! – kezdette az öreg, jó erősen megszusztatva pipáját. – Nagy az áldás, erősen nagy, de két rongyos tinócska... az nincsen...

– Van jó erkölcs, van szép tisztességes élet... Az én uram nem iszik, nem hányódik a kocsmákon.

– Bion, aki nem bírja, ne is igyék.

– Nem is dohányzik...

– Meg fog gazdagodni! Azt szokták mondani... Talán még két rongyos marhácskát is fog akasztani magának...

A menyecskét elöntötte az indulat, könnyel telt meg a szeme.

A nyelve meghegyesedett, mint a méh fullánkja.

– Az én uram nem botránkoztatja meg a népeket pogány káromkodásokkal...

– Mint én, ugye? – nevetett farkasmódra Palkó Bálint. – Hát biz én megcselekszem... Mert én bajjal éltem a világot, hallod-e. A bajban pedig úgy könnyít magán az ember, ahogy tud. A káromkodás? A káromkodás, ha lélekből jön, kifűjja az emberből a mérget, mint a szél a polyvát. Megenyhíti az embert... ez az igazság!...

A menyecske perlő kedve összeroppant ekkora pogányság hallatára.

– Csúf beszéd: gonosz ítélet! – jegyezte meg csendes hangon.

– Okos ember nem szóból ítél, leányom, hanem a cselekedetekből. A Jóisten is a cselekedeteket vizsgálja... Amiért egy kicsit gaz a szám, a jó cselekedetemmel megállok én Isten, ember előtt. Hej, azok a sima nyelvű, istenes jó emberek.

– A jámbor beszéd is jöhet lélekből...

– Jöhet, jöhet, de inkább álnokságból szokott jönni. Már én szeretem azt a kutyát, amelyik szép nyersen megugat, de amelyik alázatosan sunnyaszkodik körülöttem...

A menyecskében megint föl pattant a harciasság, mint a megriasztott kotleóban.

– No, az én uram nem sunnyaszkodik édesapám körül, nem lehet panasza. Mióta nem jött errefelé? Nem akar sem marni, sem koncért könyörögni. Engemet is alig bocsátott el...

Pár percig hallgattak, az öreg szája végén eregette a füstöt.

– Aztán miért jöttél? – sandított a leányára.

– Segítsen meg édesapám pár napi szántással! – mondta meg a menyecske félénken. – Az is jó cselekedet...

Az öreg Palkó nem siette el a választ. A pipa szárával jobbról is, balról is végigsimított a bajusza alatt, megköhögte magát.

Az asszonyok aggódva hunyorgattak a feje fölött. Mi fő a fazékban?

– Jól van, ne mondjátok, hogy rossz ember vagyok, megsegítlek – hangzott el végül a biztatás.

– Mikorra várjuk az édesapámat? – kérdezte a menyecske muzsikáló vidámsággal.

Az öreg számadást tett magában.

– Holnap végzek a magaméval, holnapután reggel nálatok leszek.

Harmadnapon indult Palkó Bálint a veje megsegítésére. A felesége is talpon volt: jó asszonynak látnia kell ura megmozdulását. Csak összecsapta kezét, amint az ura a pitvar elé állott az ekével.

– Mit gondolsz, ember? Csak nem mész ezzel a két rosszféle tulokkal? Leszakad a karod az ekeszarván, megöl a méreg...

– Ohó, csakhogy nem én fogom az ekét tartani, hékám. A szent embernek adom át... a drága jámbor vejemnek... Majd meglátjuk: tud-e boldogulni ezekkel a tulkokkal – *káromkodás nélkül*. Dejszen éppen számításból megyek ezekkel a gazokkal a szent ember megpróbálására! – nevetett csúfondárosan Palkó Bálint.

A fiatalok nagy tisztességgel fogadták az öreget. Kikalauzolták a zabföldre. A menyecske is ment: közbeállni, ha a férfiak szembefordulnának.

Palkó Bálint a föld végén fölszerelte az ekét, s oldalra fordította.

– No, vejem-uram, kapj rajta! Én eleget hurcolódtam életemben...

A fiatal gazda nagy örömmel nyúlt az eke szarva után. Szántani a maga földjében! Előrement a rúd végéhez, s a tulkokat a barázdába állította. Aztán reájuk szólt szelíden:

– Hí elé, Daru, Vidám!

A Vidám előrerántotta a jármat, a Daru jobbra facsarodott,

aztán uzsgyé: megbolondult mind a kettő. Veje-uram elejükbe ugrott, megfogta a rúd végét, s szép hívogató szóval visszakommandérozta a makrancosokat a barázdába.

Az öreg a föld végén üldögélt, a lánya mellette. Nézték a fiatal gazda forgolódását. Az öreg hunyorgó mosolygással, a leánya nagy kedvetlenül.

– Nem ismerik a hangomat! – mentegetődzött az ekefogó némi szégyenkezéssel. – Meg kell szokni...

Megint biztatni kezdte a tulkokat.

– Ne, Daru, ne, Vidám, ne!... Hi, elé, kicsi, te...

Néhány lépést haladtak előre. Hirtelen balra facsarodott a Vidám, ijedtség vagy mi állott beléjük. Eszeveszetten nekiruszkodtak a hágónak. A fiatal gazda néhány ugrással megint eléjük került, elfogta a rudat, s megállította a vadakat.

Palkó Bálint fülelve nézett arrafelé. Nem... vejem-uram nem káromkodott. Ellenkezően, kényeztető szavakat mondogatott a dögöknek. – Te bolondos jószág, te!... – S meghúzogatta a fülüket, megvakargatta a marjukat. Aztán nyájas biztatásokkal megint a barázdába vezette őket.

A menyecske égő arccal, könnyes szemmel várta az új próbát.

Elindultak. Mentek-mendégéltek a rosszcsontok, jobbra-balra csaptak, de mégiscsak mendégéltek. Már a föld végén álltak, a fiatal gazda fordulóra váltotta az ekét. Visszafelé minden marha szívesebben megy. Szép egyenesen ment a két tulok vissza, Palkó Bálint irányába... A fiatal gazda újra váltott, de mielőtt visszafordult volna, kalapjából zabbal étette meg a tulkokat. Aztán megveregette a hátukat, megvakargatta a marjukat, homlokukat. A következő forduló vígabban ment.

Szelíden szólogatott a tulkokra az ifjú gazda:

– Ne, kicsi, ne! Hi, elé, ne!...

A harmadik forduló kezdetén megint baj történt. A tökéletlenek megállottak, semmi biztatásra nem akartak húzni. A fiatal gazda olyan gyöngéden, becézően beszélt hozzájuk, mint más ember a szerelmeséhez. Az öreg Palkó nem bírta tovább hallgatni:

– Káromkodjál rájuk, te málészájú, te!... Végy ostort, és csördíts közéjük, te Istennek...

A fiatal gazda csak mosolygott.

– Világért sem. Megint zabot szeretnének kapni a huncutok, azért álltak meg. Adok nekik egy keveset...

Megetette őket a markából, hát csakugyan vígan feszítik neki a nyakukat, nagy igazsággal teszik a szolgálatot. Egyik forduló a másik után... A napfényben csak úgy ragyogtak a friss barázdák... A pacsirta dicséretet zengett a munkához...

Az öreg Palkó hanyatt dőlt, egy darabig az eget nézte, majd mintha elszenderedett volna. A menyecske diadalmas arccal követte az urát, aki lám, az oktan állatokat is legyőzte – szép szóval.

Egyszer fölkel az öreg, megtörölgette a szemét, mintha álomból ébredt volna föl. Ott álltak a fiatalok a közelében. Kezet nyújtott vejük.

– Adjon Isten jó munkálkodást, én hazamegyek.

– Hát a tulkok? Mikor vigyük haza? – kérdezte a menyecske.

– Hozzám ugyan ne hozzátok a dögöket! Tartsátok meg magatoknak...

FARSANGI ÁLOM

Újlesztendő reggelén kezdte meg Marci a szolgálatot Bencében a vén Pirosnál.

– No, öcsém, ha te egy esztendeig meg tudsz férni a vén gonosszal, akkor utóvégül tudni fogod, mi a rend! – mondogatták neki emberséges emberek.

Csakugyan, maga Marci is hamar észrevette, hogy hideg fürdőbe lépett. A csillagát... hogy olyan pogány legyen valaki! Még a külön ment gyermekeit is pálcája alatt tartja, a maga háznépén pedig úgy uralkodik, mint a tanult pásztorkutya a juhnyájon.

De már ha így van, így van. Megszaladni? Már azt egy világeért meg nem tette volna Marci. Röstellte volna a bencédi népektől, még inkább odahaza, Kadácsban a falusfeleitől, s azok között is egy aranyhajú, szép szőke leánytól. Jaj, mert annak a szőke kis lánynak olyan hamar kacagásra szalad a szája!...

Hát csak tette a szolgálatot nagy igazán a vén Piros gazdaságában.

Farsang első szombatján estefelé bébátorkodott a belső szobába, a gazda eleibe.

– Ha nem esnék kedve ellen gazduramnak, ma este hazatekintenék a szülőfalumba – mondta illendően. – Bál lesz az éjszaka...

A vén Piros kemény pillantást vetett Marcira, majd szurkálni kezdte a parazsat.

– Hm, te bizony hát farsangolni akarsz! – egyenesedett a Marci szemébe.

– Örömet megfordulnám magam a leány, legény barátaim között. Visszajövök virradatra...

– Szeretőd is van, he?

– Akad, gazduram, az is akad! – mosolygott Marci, és megpödörgette a bajusza két szárnyát. – Leányesős idő...

Derűt vett a vén Piros arca. Nézte, nézte az imbolygó lángokat.

– Meghiszem... szép leányok teremnek nálatok Kadácsban! – szólalt meg. – Karcsú, szemes, pávázó fehérnépek. Magam is álló esztendeig jártam egyhez, el is vettem volna – ha másként nem fordul. Nagy Biri... él-e még?

– Bori néni lett belőle, gazduram. Öreg nanyó...

A vén Piros megrándult, nagyot súrolt lábával a földön. Meghökkenett Marci, hátha rosszul talált szólni. De nem, megint csak helyrevidult a vén gonosz.

– Eltelik az idő, Marci! – mondta jámbor hangon. – Te sem fogsz mindég ilyen hegyesen...

– Azért kell a maga idején farsangolni, gazduram! – kapott a fogantyúba a legény.

A vén Pirosnak tetszett a Marci eszeváltása. Meg tud ez felelni!

– Hát azért akarsz... No, nem bánom, pályázd ki magadat. De azt ugye méltán megkívánhatom, hogy az én emberem becsülettel járjon... Né, a vén Piros szolgája! Mondhatják ezt díszemre is, de mondhatják gyalázatomra is. Nem igaz?

– Bizony, mondhatják. De én nem szoktam hitványsággal jární.

– Más fordítása is van, Marci! Az a kérdés: tudsz-e jól táncolni? Mert a tánc is becsületre megy...

Marci egészen nekibátorodott. No, nézzük meg, milyen jó

kedve van a vén csontnak! Ki hitte volna, hogy így is tud. Bizalmasan mosolygott gazdájára.

– Megteszem én a magam pontját, gazduram. Szegény leány módjára... de azért megteszem...

– No, hadd lássuk! Egy világért föl nem venném, hogy az én szolgálomra azt mondja valaki: Nem tud szökni, mert nem kap jó abrakot... Állj ki figurára, én füttyülök, te pedig ugorjál...

Marci elkacagta magát.

– Csak nem akar füttyre venni, gazduram?

– Addig el nem engedlek.

Marci megcsóválta a fejét, ühmgetett, mosolygott, de huza-kodva-vonakodva mégiscsak kiállott a szoba piacára. Meghúzta bakancsa szíját, szorosabbra tekerte lábszárán a harisnya kenyelét. S félszántúlag somolygott gazdájára...

A vén Piros füttyölni kezdett. Figurára menő nótákat, csöndeseket, sebeseket... Nincs az a tanult muzsikás, aki jobban tudná forgatni. Marci rakta a pontokat. A nyaka ina körül kiserkedt a verejték. Már kezdte is sokallni, de a vén Piros nem akart kifogyni a szuszából. Újra meg újra nekiveselkedett Marci... Még kitelnék a vén gonosztól, hogy kevesellné az abrak fogantos voltát.

No, csakhogy végre! Marci megállt, s nagy leheléssel törölgetni kezdte ábrázatját.

– Hát az inad elég jól szolgál, Marci! Hanem a lábbelid!... Nem valók figurára ilyen dib-dáb cüpők, hallod-e. Rámás csizma kell oda, olyan, mint az enyém, a vasárnapi; hadd csattogjon a szára! Hol a csizmád?

– Tudja, gazduram, hogy nincs csizmám. Maga szegődte a majszternél, még nem készült el...

– Aztán a sapkád, he! Micsoda nyiszlett-vedlett jószág...

– Az új sapkával is gazduram tartozik. Az udvarhelyi sokadalomra halasztotta...

– Egyszóval nincsen. Ha pedig se lábbelid, se főbelid tisztességes: akkor bizony nem mehetsz a harmadik faluba magad mutogatni.

– Engem ebben a gúnyában is Bakó Marcinak hívnak.

– Bakó Marcinak meg a vén Piros szolgájának. Engem cégéreznél ki a szennyes voltoddal, azt pedig el nem szenvedném! Majd, ha csizmád, sapkád lesz! Most azonban tedd le magad!...

Marciban fölzajdult a vér. Vette a sapkáját, s szótétlen kifordult a szobából...

– A nemzetségeden uralkodol, vén gazember! – háborgott az istálló felé loholva. – Embernek szegődtem-e vagy láncos kutyának? Úgy itt hagylak... de úgy!

Leemelte a polcról átalvetőjét, rakosgatni kezdte bele apró egyetmésait. Ingujjával meg-megtörölte homlokát. – Félholtra táncoltatja az embert – csúfságból!

Borotválkozótükrét is az átalvetőbe akarta tenni.

– Hadd lássuk – jutott eszébe –, csakugyan olyan cégér vagyok ebben a sapkában? – Az istállóajtóhoz ment, és megnézte magát sapkásan a tükörben. Kopott jószág, meg kell adni. Betúrta kerek tetőre, kihúzta hegyesre: nem báli portéka, no! A bakancs megjárna... de a harisnya szára kifoszlott az alján... csizmaszárba kíváncozik.

Ej, a szegény legény sorsa! Leült az átalvetője mellé, s tenyerébe hajtotta fejét. Ha szerető van: nincs csizma, ha csizma van: nincs szerető... Mond valamit a vén gonosz: új csizmában, új sapkában állni Varga Eszter eleibe... Más volna az!

Sóhajtozott, sóhajtozott, végül visszatette átalvetőjét a polcra. Egy-két hetet kell még várni: új csizma is, sapka is lesz. Szomorú füttyszóval búcsúzott el a kadácsi báltól...

Szürkületkor kiállott a kapuba. Nyalka gazdafiak sajdultak végig az utcán... Farsangidő, szombat este, ki-ki siet a párjá-hoz...

Elöntötte a keserűség a Marci szívét. Visszabandukolt az istállóba, s leült a Kondor ökör jászlára. Láta Varga Esztit a bálban: be szomorú!... Láta megint: hogy kacag erre-arra...

Fölugrott, s megrázta öklét.

– Várj csak, Eszti... várj... nem kacagsz te akárkire. Ott leszek, ha ég-föld reám szakad is.

De mára még volt valami fontos tennivalója, meg akarta tenni. A vén Piros minden vasárnap a templomba szokott menni – rája fér a gonosz lelkére –, s megkívánta, hogy a rámás csizmája fényes legyen, mint huszár korában, sapkája is, zekéje is kefét lásson. Még a kampós cserefa botjáról is le kellett takarítani a sárt.

Marci bement a belső szobába a vén Piros vasárnapi öltözetéért. Keményen hortyogott már a vénség, jó aluvója van, hogy engedi a lélek? ...

*

A vén Piros szombat este mindig korábban szokott lefeküdni, mert – azt mondja – Isten színe elé nyugodt elmével kell állani...

Aludt már a vén Piros, és álmodozott. Csodálatos szép álmot látott. Fiatal legény volt; leányok bolondja, hejehujaság embere!... Farsangidő, szombat este... Kimosdott-borotválkozott, rámás csizmát húzott, fehér t, új sapkát tett a fejére. Aló vígan Kadács felé!... Mindent tisztán álmodott. A vacsoracsillag kacagva fényeskedett a feje fölött... a hó ropogott a lába alatt. A klarinét hangját messziről meghallotta – földobogott a szíve. A tánc népe!... Legény barátok parolával köszöntötték... Nagy

Bilinek, amott a sarokban, lángba borult az orcája, kezében ékes bokréta, télen nevelt szegfű, rozmaring...

Minden szép sorjával. Figurára való nóták, csöndesek, sebe-
sek. Jártá, jártá nagy kedvével...

Csoda álm, édes álm!

Minden szép sorjával, az egész éjszakának folyása... Éjfél-
kor vacsorára mentek a leányos házhoz. Mire visszatértek a
táncba: a szegfű, rozmaring a sapkáján ékeskedett selyemszállal
megakasztva... Karikába, legények! Tüzelte a klarinét, csattogott
a csizmaszár... Egy fickólegény megvillogtatja a bicskáját, ösz-
szefutnak, kitaszigálják... Mindent szép világos renddel meg-
álmodott. Búcsúvétel Nagy Biritől csókkal... suttogással.

... Zuppant az ajtó... kipattant a vén Piros szeme. Marci lé-
pett be a vasárnapra való öltözettel. A jégvirágos ablakon már
gyöngén tetszett a hajnal. Marci a csizmát az ágy elé s a sapkát
az asztalra tette, a zekét a szögre akasztotta, és a kampós botot
az asztalhoz támasztotta. Tüzet gyújtott szép csendesen, aztán
lábujjhegyen kihúzódott a házból.

A vén Piros nem szólt Marcihoz. Az álma zsongott elméjé-
ben. Táncos idő – be hamar elmúlik!... Álomban ha visszatér. S
álomban is milyen kedves az ember szívének!... A vén Piros
lelke ringatózva hajókázott az elmúlt vizeken...

Mind világosabb lett a szobában.

Egyszer megriadva könyökölt fel a vén Piros.

Sapkájára meredt a szeme... Micsoda boszorkányság? A
sapkában szegfű-, rozmaringbokréta... Még a selyemszál is!
Éppen mint az álomban... Vagy nem álm volt? Ijedtség lük-
kent a vén Piros szívére. – Az ifjúságot álmodtam-e, vagy a
vénséget álmodom?... Csizmája után kapott... kadácsi sárga sár
a varrások mentén. – Hát csakugyan odajártam? – Kiütött rajta
a verejték.

Nézte, nézte a bokrétát, forgatta a csizmát. Egyszer félfogra, kesernyésen felkacagott.

– A gazember, hát az én csizmámban meg sapkámban...

A cserfabot után pillantott.

– Várj csak, fattyú, megtáncoltatlak. A gazdád csizmájában?... Gaz cseléd, ki hallott ilyen?

Nagy sebbel-lobbal felöltözött, buzgott benne a harag. A botot fölragadta, sapkája után nyúlt. Sapkájában a bokréta!... Így megálmodni ezt a bokrétát... Télen nevelt szegfű, rozmaring... Ó, te kedves, engedelmes rozmaring, ó, te kacagó szegfű! Megszagolta mind a kettőt... Odalett az erő az inából, leült a tűzhely elé. Behunyt szemmel szagolgatta a bokrétát... Nóták csendültek meg a fülében. Hajókázott az elmúlt vizeken.

Fölkelt, föbe illesztette a bokrétás sapkát. Végigment az udvaron a pajtáig.

– Itt vagy-e, Marci, jó reggelt! – kiáltott be a sötét pajtába.

– Adjon Isten, gazduram! Egészségére kívánom az éjjeli nyugadalmat.

A vén Piros nagyot kacagott, csengett belé az udvar.

– Hogy mondád, Marci – nyugadalmat? No, te ugyan eltaláltad... 'Sz én egy cseppet sem aludtam az éjjel, Marci.

– Mit, hogy... nem?

– Nem én, mert én az imént jöttem haza a kadácsi bálból. Kimutattam magamat, de atyásan...

Marci tisztelettel nevetett odabent.

– Komázik, gazduram...

– Ejnye, te hitetlen. Gyere ide, bizonyosodjál meg!

Marci elékerült a pajta sötétjéből. A vén Piros levette sapkáját, és a Marci orra elé tartotta.

– Nézd, micsoda bokrétát kaptam a szeretőmtől! Hm, mit szólsz? A csizmámon kadácsi sár... nézd... a varrások mellett...

Marci hátrahőkölt, kigyulladt az arca... Leszegte a fejét, fél szemmel sandított a bokkrétára. Hátragarolt a sötétbe, a Kondor ökör mellé. Cifrán, keservesen morgadozott magában.

– A bokréta... Isten, Isten, hogy vevéd el úgy az eszemet?...

– Mit szólsz, he? – kiáltott utána a vén Piros.

S teli szájjal kezdett kacagni.

STEFANCSUK VESZEDELME ÉS MEGMARADÁSA

Stefancsuk a Kárpátokban került a huszonegyes honvédezered enyedi zászlóaljához. Egy napon csak ő is odaállt a mozgókonyha mellé, és sajkáját odatartotta a szakács nagy kanala alá. Senki sem firtatta, hogy közös baka létére mit keres a honvédek közt. Megszokott állapot volt ez akkor. Felörlődött ezredek maradványait ide-oda osztották be, magukra maradt és eltévedt katonák annál a csapatnál jelentkeztek, amelyekkel leghamarább találkoztak.

De étkezés végén mégiscsak ki kellett kérdezni Stefancsukot. Ez az előírás. Mindjárt kiderült, hogy ez nem könnyű feladat, mert a fiú egy szót sem tud magyarul.

Ki tudna értekezni vele?

Az enyedi tisztek büszkén adták az ezredes tudomására, hogy az ők zászlóaljában ilyen ember is akad. Visky önkéntes szakaszvezető bizonyosan szót tud érteni Stefancsukkal.

Eléhívták Visky önkéntest.

De az ifjú vitéz már a szembekerülés első pillanatában vere séget szenvedett nyelvtudásával. Könyvből tanult szavai és mondatai nyomtalanul pattogtak le Stefancsuk mosolygós ábrázatáról. Kínos próbálgatások után mindössze annyit tudott az önkéntes megállapítani, hogy Stefancsuk galíciai fiú, továbbá hogy nagyon ízlett neki a gulyás, és szívesen itt maradna, ha fölvennék az ezred listájába.

Az ezredes Viskyhez fordult.

– No, önkéntes, mit szólna hozzá? Beosztom a szakaszotokba, nyelveckét fogsz venni tőle.

– Ezredes úrnak alásan jelentem, bizonyosan sokat tanulnék tőle! – mondotta az önkéntes.

– Hát írjátok be! – parancsolta az ezredes az enyedieknek. – Az ezred mindenesetre nyerni fog a legénnyel. Majd odaát Galíciában tolmácsnak fogjuk használni.

A számvevő altiszt létszámba vette, a szolgálatvezető őrmester honvédnadrágba bújtatta és előírásosan fölszerelte, a szakaszparancsnok pedig nagyság szerint szakaszba osztotta Stefancsukot. Törpe, zömök legény volt ez, nagyon hátra került, majdnem a szakasz legvégére. Az új puska szíját is ugyancsak meg kellett rövidíteni számára.

Az ezred még aznap állásba ment a Kárpátok egyik gerincén. Stefancsuk eltűnt szem elől. Az ezredirodában, ahol a hírek és pletykák összefutnak, úgy tudták, hogy Visky önkéntes szorgalmasan tanulja a galíciai rutének nyelvét, Stefancsuk pedig magyarul kezd gagyogni.

De idő teltével mást is kezdett rebesgetni a fáma. Stefancsuk hovatovább tisztiszolgája kezd lenni az önkéntesnek, az pedig nagy visszaélés, mert szakaszvezetőnek nem jár tisztiszolga.

Ez természetesen az irigység hangja volt. Az irigységre volt is némi okuk a tiszteknek, mert Stefancsuk jóval értékesebb szolgálatokat tudott tenni az önkéntesnek, mint előírás szerint való tisztiszolgák uraiknak. Sok megjegyzésre adott okot például az a hír, hogy az önkéntes (a kis zöldfülű) mézet, vajat, tejfölt, tojást, sült csirkét eszik a fedezékben, ugyanakkor, amikor törzstisztek is a tisztikonyha nehézkes, ízetlen főztjeivel kénytelenek beérni. Persze, Stefancsuk! Éjszakánként, mikor nincs szolgálatban, le-lesurran a front mögött levő rutén falvakba, s mivel tud beszélni a néppel, kisírja kezükből a dugdosott, friss táplálékot.

A hangulat kezdett elmérgesedni. Az ezredtörzsnél egy ebéd

alkalmával olyan hangok vetődtek föl, hogy Stefancsukot le kell vezényelni a tisztikonyhához bevásárlónak. Az ilyen élelmes fickót a köz érdekében kell fölhasználni. Az önkéntes érje be a legénységi kosztal.

Az ezredes rosszálló pillantást vetett a fenekedőkre.

– Hagyjátok! Annak a kölyöknek szüksége van a jobb táplálkozásra. Elég baj szegénynek, hogy elcsöppent az édesanyja éléskamrája mellől.

De a szabálytalanság mégiscsak szabálytalanság: szakaszvezetőnek csakugyan nem jár tisztiszolga. Erezte ezt az ezredes is, és segített a bajon. Még aznap parancsban állt, hogy az ezredes Visky önkéntes szakaszvezetőt hadapróddá lépteti elő és szakaszparancsnoknak osztja be.

Most aztán nem volt mibe belekötni! A parancs törvényesítette Stefancsuk helyzetét. Most már nyíltan tisztii legénye lehetett Visky hadapród úrnak.

Eme kicsiny belső csatározások idején hegycsúcsok fagyában, völgyek sártengerében dühösen folyt a kárpáti nagy csata.

S tavasszal, mikor a patakok megduzzadva, nekiszilajodva kezdtek alázúgni a hegyekről, a magyar csapatok is megindultak a lejtőkön Galícia felé. Seperték maguk előtt az oroszokat mint sebes szél a barna felhőket.

Már messze voltak a nagy hegyektől, bent Galícia lankás területén.

Egyszer éjszaka megállott a huszonegyes ezred. Jelentés jött elülről, hogy az oroszok meggondolták a futást, megállottak, és beásták magukat a folyó túlsó partján. A tisztek összegyűltek, s a kis villanylámpák fényénél megnézték a térképet, kijelölték az ezred vonalát.

Visky hadapród szakaszának egy dombtetőt kellett megszállnia. Az elosztásnál figyelmeztették a hadapródot, hogy a

domb külön áll a folyó kanyarulatánál, tehát a szakasznak bizonyos fokig önállóan kell majd működnie.

A hadapród fölvezette a dombra, és munkába állította embe-reit. Az éjszaka leple alatt fedezéket ástak, az előterepet átkutat-ták, az összeköttetést megteremtették. A hadapród jött-ment, rendelkezett, vizsgálódott. Megállapította, hogy hátrafelé nem kell futóárkot ásniok, mert a dombról mély árok vezet le a falu felé, azt jól fel lehet használni a közlekedésre.

Stefancsuknak megparancsolta, hogy az ő számára az árok fejében csináljon fedezéket. Ott nem kell sokat ásni, csak el kell egyengetni a földet. Megint embereihez ment: a parancsnoknak elsősorban csapatát kell rendbe állítania, a maga dolgával ráér törődni.

Pitymallodott, mikor megint az árok fejéhez tekintett: vajon mit csinál Stefancsuk?

A legény még mindig az árok fenekén működött, sövényt font a lejtős oldal felé, pázsittal borította be a nyers földet. Tet-szett Stefancsuk műve a hadapródnak! Együtt nézték meg, hogy milyen széttekintés esik az árok fejből a szakaszra meg a távo-labbi vidékre.

Amint néznek, nézelődnek és tanakodnak, egyszer csak Stefancsuk nagy fennszóval fölkiált:

– Gospodin pomilui, hiszen ez az enyim falu! – mutatott le a völgybe.

– Mit beszélsz, te? – álmélkodott a hadapród.

– Bizony Isten úgy van, pan hadapród!

– Mi a falu neve?

– Jelentek alásan, Zagorce!

A hadapród megnézte a térképet.

– Úgy van, Zagorce! Na, nézzük csak, milyen érdekes vélet-len! Itt születél, Stefancsuk?

Akkorra már úgy megcsordult a könny Stefancsuk szeméből, hogy alig győzte fél öklével törölgetni.

– Ott lakik az édesanyám, ahol azt a nagy almafát látsz! – mutatott a falu derekára. – Szalmát látsz a ház tetején.

A Stefancsuk édesanyja! Mennyit hallott erről a hadapród a télen a rajkályha vékony melege mellett! Szívesen hallgatta Stefancsuk áradozásait, hiszen neki is özvegy édesanyja élt odahaza Erdélyben. Annyit emlegették, tették-vették a két özvegyasszony dolgát, hogy utóvégül szinte rokonoknak érezték egymást.

A hadapród egy darabig mosolyogva tátotta száját a falu felé a szalmafüdes házra. Majd legényéhez fordult, csak úgy csillogott a szeme.

– Tudod mit, Stefancsuk? Meg fogod látogatni az édesanyádat! Be fogsz toppanni hozzája!

– Lehetne azt megcsinálni, pan hadapród? – szipogott a legény reménykedve.

– Móját ejtjük! – hunyorított a hadapród. – Majd én eligazítom. Most még nem tudjuk, hányadán állunk az orossal, de estére tisztázódik a helyzet. Ha ma éjszakára itt maradunk, akkor ezen az árkon szépen leereszkel a faluba, s bekopogatsz édesanyádhoz.

Stefancsuk kezét akart csókolni urának, de az, mint nem katonás dolgot, erélyesen elhárította a próbálkozást.

Délutánra tisztázódott a helyzet. Az ezrednek itt kell maradnia, amíg a hadosztály többi csapatai is fölfejlődnek a szárnyakon. Napok telhetnek abba, amíg újra megindul a támadás.

Visky hadapród naphaladat táján magához intette legényét. Mi a terve, hogyan fogja az utat a faluig megtenni?

No, nem lesz nehéz a falut elérni, bizonyította Stefancsuk. Az árokban jó messzire el lehet jutni. Igaz, a falu közelében se

jobbról, se balról nincs partja az ároknak, de szükség esetén ott van a temető, abba be lehet ugrani.

– Hát indulj el, Stefancsuk! – biztatta legényét a hadapród. – Mire kiérsz az árokból, jórészt besötétedik, akkor aztán a lapályon is nyugodtan mehetsz. Tisztelem az édesanyádat!

Stefancsuk fölkapta hátizsákját, s beállott az árokba. Most az egyszer nagy hasznát vette törpe, zömök ember voltának, mert jóformán le sem kellett guggolnia, az árok martja szépen eltakarta az oroszok szeme elől.

A hadapród látcsővel figyelte Stefancsuk előrejutását. Víz nem tudott volna gyorsabban alázuhanni, mint ahogyan a legény haladt.

Még napvilág elérte azt a pontot, ahol az árok martjai lapályba simulnak. Stefancsuk nem habozott, kilépett a lapályra. Alig tett azonban néhány lépést, egyszerre félbalt, az erdő szélén kattogni kezdett egy orosz gépfegyver, s golyóval olyan port vert föl Stefancsuk körül, mint a bábafergeteg. A hadapród dermedten nézett alá: várta, hogy a por eltisztuljon a lapályról. Stefancsuk holtan vagy sebesülten ott fekszik valahol a porfelhő alatt.

Az alkonyat is leszállt, többé nem lehetett a terepet figyelni.

Marcangoló önvád nehezedett a hadapród lelkére. Nem lett volna szabad elengednie a legényt, vagy meg kellett volna várniok, amíg egészen besötétedik. Ki hitte volna, hogy olyan hamar megteszi a hosszú utat? Stefancsuk a hibás, miért bújta ki napvilág az árokból.

Az utólagos bölcselkedés azonban nem segít Stefancsukon. Mentésére kell indulni, mégpedig szaporán!

Stefancsuk dolgát bölcsen elhallgatván, jelentést küldött a zászlóaljnak, hogy tőle balra az erdőszélen ellenséges csapatok tűntek fel. Gépfegyverrel tüzeltek a temető irányába, végigpász-

tázták az árok torkolatát. Engedélyt kért, hogy egy erősebb járőr élén személyesen derítse föl a falu szélét.

Az olyan kérést, mint amilyen a hadapródé volt, nem szokták elutasítani a csapatparancsnokok. Örülni lehet, ha tiszt önként vállalkozik földérintésre. Az engedély megjött, és a hadapród azonnal összeállított egy rajnyi osztagot. Stefancsuk nyomán, az árok partjai közt elindultak a falu felé. Amint kiérkeztek a lapályra, rajvonalba állította embereit. Lépésről tüzetesen átvizsgálták a helyet, minden göröngyöt megnéztek, minden barázdát végigtapogattak. Mindhiába, Stefancsuknak nem akadtak nyomára.

Most a hadapród kiadta a parancsot, hogy forduljanak vissza, és a temetőt is fogják pászmára. Sírdombról sírdombra haladtak, bokrot, követ, fejfát látatlan nem hagytak. De Stefancsuknak itt sem lelték nyomát.

– Most már be kell menni a faluba, a legény szülőházához, hátha mégis sikerült hazajutnia – mondotta a hadapród embereinek.

De mindent meg akart próbálni, s mielőtt a falu felé fordultak volna, szólíthatni, majd fojtott hangon kiáltani kezdte a legény nevét.

– Halló, halló, Stefancsuk!

A katonák is fölvettek a szót, itt is, ott is felhangzott a nyújtott, lassú kiáltás: – Halló, halló, Stefancsuk!

Egyszer pissenés támadt a legények sorában, megállottak, és a temető széle felé kezdtek figyelni. Valaki megismételte a kiáltást.

– Halló, halló, Stefancsuk!

– Jelen! – hangzott a felelet valahonnan kísérteties, tompa hangon.

A Stefancsuk hangja, de hol? Szólongatták Stefancsukot, és a sötétben botorkálva eveztek a különös hang után.

Végre élesebben csendült a „jelen”. Nyitott, frissen ásott sírra bukkantak, hát annak a sírnak a fenekéről felelget Stefancsuk.

Körülállták a sírt, tréfás szóval faggatták a legényt, hogyan került ebbe a jó fedezékbe. Hát ő bizony úgy, hogy amint porozni kezdett körülötte az orosz gépfegyver, uzsgyé, kivágódott a zümmögő méhecskék közül, neki a temetőnek, és beugrott a nyitott sírgödörbe. A fedezék nagyon jó volt, sőt igen is jó volt. Mert könnyű volt beleugrani, de kikászálódni belőle? Az volt a baj, hogy – amint szó is esett róla – Stefancsuk zömök, kis legény volt, nem tudott a sír szélében foganatosan megkapaszzkodni s kivetődni a föld színére.

A legények nevettek Stefancsuk dolgán – róka koma a kútban! Majd a hadapród parancsára ketten benyújtották kezüket, s kirántották Stefancsukot a gödörből.

Erősen hálálkodott a fiú, hogy ekkora fáradságot tettek érte. A hadapródnak nem állott be a szája az atyai, jóindulatú mosolygástól.

– Most aztán siess be a faluba, és köszönj édesanyádnak! – biztatta a legényt. – Még az éjjel jere vissza, de vigyázz, ne-hogy elfogjon valami orosz patruj. Mert könnyen megeshetik, hogy az oroszok is erre fordulnak az éjszaka folyamán.

Stefancsuk összecsapta bokáját, tisztelgett, hátizsákja után nyúlt. Azonban alig lépett párat, a hadapród „állj”-t parancsolt neki.

A falu felől ugyanis halk zörrenés, léptek, ütődések nesze kezdett a temető felé verődni. Vajon nem orosz patruj? Nem jönnek máris? Alkalmasint látták, hogy Stefancsuk beleugrik a

sírba, s most errefelé fordulnak, hogy nyakon csípjék a gyanús embert.

Közben a falu szélén csakugyan megjelent egy kis csapat. A sötétben is ki lehetett venni az imbolygó árnyakat. Éppen a temető széle felé tartottak. Ennek fele sem tréfa!

A hadapród halkán parancsot adott embereinek. Ezek félkörbe fejlődtek a temető szélén: el kell fogni az oroszokat! A hadapród az előtérben maradt, és figyelte a fölfelé kanyargó csapatot. Lassan jődögéltek, halkán váltottak egy-egy szót. Csak jöjjenek: sorsuk meg van pecsételve! Egy sípszó, és a honvédek közrekapják őket.

A síp már ott volt a hadapród szájában. De – mi lelte? Nem fújt bele, sőt kivette szájából.

Még idejében észrevette ugyanis, hogy nem orosz patruj az, hanem temetési menet. A koporsó ott feketéllett a közepén négy férfiú vállán.

Stefancsuk – mint minden kényesebb helyzetben – most is ott gubbasztott ura mellett.

– Halottat meghoznak... ebbe az új gödörbe! – súgta oda urának.

– Menj elébük és szólj hozzájuk! – mondotta a hadapród. – Ne ijedjenek meg tőlünk.

Stefancsuk fölállt, megköhögte magát, hogy amazok ne lepődjenek meg szólásán, aztán lelépett az út martján. A menet megállott, Stefancsuk beszédbe bocsátkozott falusfeleivel. A hadapród ezalatt maga köré intette embereit, és felvilágosította őket, hogy miről van szó. Nem patruj, hanem halotti kíséret.

Hirtelen nagy jajszó hangzott fel a gyászmenet körül.

Stefancsuk hangja!... De már jött is a legény hangos zokogással.

– Pan hadapród, az enyim édesanyám! Az enyim édesanyám meghalta!... bozse moj... az enyim édesanyám!

– A te édesanyád... micsoda váratlan csapás, Stefancsuk! Ez aztán szomorú találkozás...

A gyászmenet a sírhoz érkezett. A honvédek körülállták a sírt, levették kalapjukat, majd göröngyöt dobtak a koporsóra úgy, ahogyan odahaza szokták civil életükben.

A falusiak fölhintették a sírt, aztán hazakészülöttek. A hadapród szép szavakkal biztatta legényét, hogy tartson ő is falusfeleivel, menjen be a faluba, és nézzen szét a szülői házban. Futja még az éjszakából. De Stefancsuk megrázta fejét, és azt mondta, hogy nincsen már neki senkije, akit úgy szeretne, mint a pan hadapródot, hát inkább vele megy a fedezékbe.

*

Nekem azt a történetet maga Visky mondta el. Akkor már hadnagy volt, sok medáliás, edzett, keményszívű katona. Az átélt szenvedések azonban nem irtották ki lelkéből a fiatalos képzelőerőt. Szeretett a jelenségeknek és eseményeknek költői színeszetet adni.

Váltig magyarázta, hogy Stefancsuk esete az anyai szeretet csodálatos előreérzését, mérhetetlen nagyságát példázza. Stefancsuk édesanyja meghalt, hogy sírgödrével megmenthesse fia életét...

AZ UTOLSÓ ÜTKÖZET

A Bundás, a szerencsétlen kutya nagyon elvétette dolgát a gazdájával szemben. Mikor ugyanis a gazdája a háború végén hazaérkezett: rettenetes ugatást csapott körülötte, majd leszedte a lábáról.

Alkalmatlanabb időben egy kutya sem mutathatta volna ki foga fehérjét. A Bundás gazdájának a lelke amúgy is tele volt gyilkos keserőséggel. Micsoda utat tett meg ezredével Ukrania szélétől a Székelyföldre! Micsoda vesszőfutást! Volt bajtársak – alattomos ellenségek – törbe csalták, lefegyverezték, mindenükből kifosztották, azután gúnyosan kiröhögték őket. Orbán Péter szakaszvezető többet szenvedett a hazatérő úton, mint eladdig három súlyos sebével. S a szívéen ott feküdt a gonosz jövődönök tudata... Századparancsnokuk, egy kollégiumi tanár, könnyezve magyarázta meg nekik, hogy ami szép volt, kedves volt a magyarnak: minden elveszett... minden elveszett...

Csoda-e, ha Orbán Pétert éktelen dühre lobbantotta a kutya barátságatlan köszöntése? Hát már itthon, a tulajdon hajlékában is? Még aznap megtanította a Bundást egy vasvillával, hogy ki az úr a háznál. Ez azonban csak kóistoló volt a Bundás számára. Keserves, búlátott napokat ért meg, mint gonosz mostoha kezére jutott árva. A gazda rajta töltötte ki minden dühös indulatát, amit a háborúból hazahozott. Hiába vágott a szegény Bundás bűnbánó arcokat, hiába pislogott urára bocsánatkérő tekintettel: eredendő bűnét sehogy sem tudta feledtetni...

– Jól meghíztál a kosztomon! – rúgott rajta nagyokat.

Az asszony engesztelni próbálta az urát a kutya iránt.

– Ugyan Péter, ne bántsod azt a szegény állatot. Hűséges őri-zőnk volt, míg odavoltál.

– Mi ellen őrzött itthon? – fortyant föl az ember. – Nagy hősk volt a szájával itthon...

A háborúnak pedig immár minden tájon vége volt; jöttek, jöttek a katonák, mint az elbomlott sokadalom népe. Egyenkint szállingóztak, csapatokba verődve haladtak át a falukon szülő-földjük felé. A falu kutyái roppant izgalomba voltak a sok gya-nús külsejű, idegen járókelő miatt. Kórusban ugatták a katoná-
kat, acsarogva rágták a kapuk és kerítések deszkáját.

– Szép bandaszó a sok kínlódásért! – háborgott Orbán Péter, és nagy hasábfát sújtott a Bundáshoz.

Egy éjszaka különösen vad zenebonát csaptak a kutyák. Bundás is rettenetesen ugatott. A ház körül, a kapu táján, csűrös kertben örökké hallani lehetett bösz csatázását. Gonosz ősz volt az, tizennyolcnak ősze, az éjszakák tele voltak gyanúval és rém-látással...

– Már aludni sem lehet a dögtől! – forgolódott ágyában Or-bán Péter.

– Kutyának ugatás a szolgálata! – bátorkodott az asszony.

– Semmi szükségem az ilyen szolgálatra! Eleget álmatlan-kodtam a harctéren... Már itthon se tudjak aludni? Elpusztítom a dögöt, el én!...

Az asszony nem merte folytatni a vitát. Beteg ez a szegény ember, nyilvánvaló beteg. Sok ilyen beteg érkezett meg a nagy pokolból... némelyik a feleségén, szülőjén, gyermekein tölti ki haragját...

A reggeli ebédet szótlán komorsággal fogyasztotta el Orbán Péter. Majd fölment a padlásra, ahol a háborús cókmókja állott, és lehozott onnan egy különös tárgyat, ami nagyon hasonlított a

fogas kukoricaesőhöz, csakogy barna volt és jóval testesebb. A gyermekei, két kisfiú és egy pöttöm kisleányka közrefogták.

– Mi az a kezében, édesapám? – kérdezte a hétéves Ferkó.

– Ez, fiam, kézigránát...

– Aztán mire való?

– Ilyennel pusztították egymást a harctéren az emberek...

– Kit akar édesapám elpusztítani? – szeppent meg Ferkó vitéz.

– A Bundást, fiam!

A gyermekeknek sírásra facsarodott a szájuk, de az anyjuk titkon megfenyegette őket, hogy hallgassanak.

Orbán Péter pedig a kézigránát az oldaltarisznyájába csúsztatta, melléje tett egy spárgagombolyagot, magához füttyentette Bundást, és kilépett a kapun.

Háta mögött a házban nagy sírásra fakadtak a kis cselédek, de Orbán Péter ezt már nem hallotta. Leszegett fővel haladt az utcán. Lelkében a bosszúnak, öldöklésnek föl-föllobbanó dühe, majd tompa, sóhajos csüggedés: – Minden elveszett... minden elveszett!...

Bundás vígan mendegélt mellette: az ő lelkében bizonyosan gazdájának első barátságos füttyentése muzsikált...

Kiértek a faluból, és az erdő felé fordultak, amely jó messzire feküdt, a szántóföldek szélén.

Orbán Péternek készen volt a terve a Bundás elvesztésére. Amint az erdőhöz értek, bement a szálas fák közé, és kiválasztott egyet a sok közül. Az oldaltarisznyából elővette a spárgagombolyagot, és az egyik végét ráerősítette a fa törzsére. Most odaintette Bundást, és a kézigránát a nyakába kötötte, mint valami csöngettyűt. Ekkor jött a legkényesebb művelet. A gyújtózsínórt kihúzta a kézigránát nyeléből, és a spárga szabad végéhez hurkolta. Tiszta számítás!... Mihelyt a Bundás annyira

eltávolodik a fától, a gyújtózsínór meghúzódik, s aztán... füst és halál...

Mikor elkészült az összehurkolással, rákiáltott a Bundásra, hogy feküdjék le. A kutya alázatosan engedelmeskedett. Orbán Péter elszaladt harminc-negyven lépésnyire, egy fa mögé húzódot, és várta, leste a Bundás mozdulását. A kutya csakhamar fölkelt... most... most fogja a gyújtózsínórt megrántani... Nem... Bundás nem távolodott el a fától. Ősi kutyaszokás szerint előbb végigszaglászta a helyet maga körül. Jobbra térült, balra fordult. A hosszú spárga csak vonszolódott utána, de nem feszült rá a gyújtózsínóra.

Orbán Péter füttyentgetni kezdett:

– Ide, ide, Bundás!...

Csalfán szólt a fütty, mint a Júdás csókja. De a Bundás nem tudta, hogy a halálba csalogatják, örömmel futamodott meg a gazdája felé. A spárga visszarántotta... Most!... most!... Mi a csoda? A gránát a rándításra nem robbant föl... Hibás volna a tűzmatériája? Orbán Péter lehasalt, és közelebb csúszott a Bundáshoz. A bajt hamar fölfedezte. Mialatt a kutya ide-oda forgozódot a fa körül, a spárga rácsavarodott a gránát törzsére, és így természetesen nem tudott hatni a gyújtózsínóra. Le kellene fejteni a spárgát a gránátról, hogy a gyújtózsínórral megint egy végbe kerüljön... Orbán Péter tusakodott: odamenjen-e, hogy kiszabadítsa a gyújtózsínórt? Az ördögbe!... Hátha mégis húzódik a zsinór s a gránát éppen abban a pillanatban robban föl, mikor ő a közelébe ér?... Most pusztulni el a háború végén? Megint füttyentgetni, szólogatni kezdett a kutyához. Ugrált, rángatózott a Bundás, de a gránát csak nem akart begyúlni...

Orbán Péter megunt a dolgot. Minek annyit esekedni egy hitvány kutyának? Majd csak úgy fog térülni-fordulni, hogy magától is lebonyolódik a spárga.

Elindult hazafelé. A Bundás dolga mégiscsak ránehezedett a lelkére. Hátha ugatni, vinyyogni fog a kötélén? Valami járókelő odamegy és oldozni kezdi a spárgát... Egy rándítás... és...

Megállt, és gondolkozott. Visszamenjen-e, kibocsássa-e a Bundást a siralomházból? Jó, jó, de hátha éppen abban a pillanatban robban !... Bolond história...

Megint megállt, és nagy párát fújt a levegőbe. Abból is rettenetes baj lesz, ha a kézigránát másvalakit talál szétszaggatni. Pedig könnyen megeshetik...

Megfordult, és visszaindult az erdő felé. Hirtelen csak meggyökerezett a lába. A Bundás jött vele szembe az úton. Nyakában ide-oda lötyögött a kézigránát, a spárga pedig hosszan kígyózott utána... Úgy látszik, elrágta a spárgát...

Rémület nyilallott át az Orbán Péter szívéen. Hátha megakad a spárga valami göröngyben s ráfeszül a gyújtózsínorra? Hátha éppen akkor akad meg, mikor a kutya utoléri? A Bundás csak jődögélt vígan az úton. A halált hozza!...

Orbán Péter megfutamodott. Futott, futott lélekveszítve, mint akinek a halál szele fütyöli a marsot. Olykor visszanézett, hát a Bundás is futásra fogta a dolgot. Már halálos közelségbe érkezett... Szent Isten, ha most talál robbanni...

Orbán Péterben hirtelen felvillant a háborús gyakorlat emléke. Lehúzódott egy halom mellé, és hatalmas közápport zúdított az üldöző ellenségre.

A Bundás csakhamar kitért a heves ostrom irányából a szántóföldre, s eltűnt egy nagy barázda földözéke mögött. Orbán Péter beszüntette a tüzet. Egészen beleizzadt az ütközet izgalmába.

Elindult... de most már lassan, óvatosan lépegetett, s minden pillanatban hátratekintett: nem közeledik-e Bundás a halálos kolonccal?

Egyszer csak fölördített a réműlettől.

A Bundás ugyanis oldalt megelőzte, és sebes poroszkálással haladt végig egy szántóföldön a falu felé.

Rettenetes!

Ha hamarabb haza talál érkezni! A gyermekek örömben hozzája rohannak, belecsimpalykodnak, s a spárgánál fogva vezetgetni kezdik. Egy durranás... szent Úristen, kegyelmezz!...

Orbán Péter kétségbeesve futamodott Bundás után. Füttyentgetett, szólogatott hozzája; de bezzeg most nem olyan csalfa hangon, mint az erdőben, mikor a pusztulásba akarta belecsalni. Könyörgött a kutyának.

– Bundás, állj meg, te, Bundás te!...

A kutya üldözésre vélte a dolgot, és meggyorsította a futást.

– Bundás, ne, édes kicsi Bundás, állj meg, te!...

A falu közelében egy dombocska mögött eltűnt a kutya. Orbán Péter összeszedte minden erejét, és ziháló mellel szaladt föl az élre. Fohászzkodott, esekedett.

– Én Istenem, állítsd meg! Én Istenem... A jó feleségem, a szép gyermekeim!...

A domb mögött, egy bozót szélén csakugyan megállott a kutya. Orbán Péter a közelében bukkant ki.

Egy kissé visszahőkölt a hirtelen találkozástól. A kutya gyanakodva húzta le fejét a bozótba. Orbán Péter meredt szemmel nézte: hogy áll a kézigránát? A spárga egyik vége a gyújtózsinóron... a másik a bozótba akadva. Ha megriad a kutya, ha ug-rálni kezd...

Csak egy percig tartott az Orbán Péter habozása. Kitérta mellét, fölszegte fejét, és szembefordult a halállal, mint annyiszor Galícia mezőin, mikor rohamra szólt a parancs.

Előrelépett egypárat. A kutya riadtan kapta föl a fejét.

A halál ráemelte kaszáját Orbán Péterre...

– Bundás te, édes kicsi Bundás... – kért kegyelmet esdő hangon.

Csakugyan... a kutya lelket vett a jó szóból... Visszaengedte a fejét, alázatosan pislogott. Orbán Péter odalépett... végigsimított a Bundás hátán, és a kézigránátot kioldotta a nyakából. Megnézegette... bizony csak a szentige óvta a robbanástól...

Levette kalapját, és a verejtéket letörölte homlokáról. Nagyokat fúj, hogy a szívét meglassítsa... Lehajolt, és gyöngéden, hálásan meglapogatta a kutya nyakát. A falu felé nézett, szép csöndes háztájékára. Az udvaron ott játszadoztak a gyermekek: két fiú és a pöttöm, aranyhajú kisleányka. A szeme megtelt derűs fényel.

– Hát mégsem vészett el minden... én Istenem, legyen hála!...

A MESSZIRÓL JÖTT LÁTOGATÓ

Lassan mendegélt Gergő végig a falu közt. Néha unott, csendbe lankadó hangon elfújta a hivatalos nótáját: „Hallgassatok a szóra – tízet ütött az óra!”

Nagy hiba volna azt gondolni, hogy Gergőben mindig ilyen lagymatagon munkálkodik a lélek. Van ám neki erős, szép zengedelemmel szóló hangja is! Csakhogy Gergő ezt a szebbik hangját a falu derekán szokta elővenni, amikor a Küküllő hídján átmegy.

Mert ott aztán van értelme szép kacskaringósan elzengedezni a tíz órát. Ott hallgatnak is a szóra!... Ott a kiáltás után a bal soron fölpattan egy kis ablak, és egy vidám, fehér arcú, kövér karú kis menyecske virul ki belőle. Özvegy Varga Istvanné, született Kádár Anikó. Fölgerjed és megszívesedik annak a látásáért az ember hangja, kivált az ilyen házasuló fiatalemberé.

Farkas Gergő átment a Küküllő hídján, és köszörülgetni kezdte a torkát.

De hirtelen csak elakadt a lehelete.

A menyecskénél világ volt, az ablakok kacéron ragyogtak ki az éjszakába, mint két tűzben égő, hamis szem. A fénysáv átvágott az úton, és egy kétlovas szekeret világított meg a pázsitos útszélen. A lovak serényen ropogtatták az eléjük tett zsák tartalmát.

– Né, te né, csak nem a havasalji szenes jött el? – dobbant nagyot a Gergő szíve.

A botját hónaljából harciasan jobb kezébe kapta, a fejét fölvetette, és elindult a pirosuló ablakok felé.

Bizony a havasalji ember ült a tulipános ládán. Mégpedig

nem szennyes ingben s kormosan, mintha szekerességből jönne – egypárszor úgy szólt be a menyecskéhez itatócseberért –, hanem fehéren és nyalkán kimosakodva. Ezt ugyan nem nehéz megérteni...

Gergő egy darabig mord arccal nézett be az ablakon. Az özvegy a tűzhely körül forgolódott, annak nem láthatta az arcát. De a havasalji mindegyre mosolygott, és jókedvűen pödörgette a bajuszát, mint akinek ugyancsak jói hámlik a hárs...

Látván ezt, nagyon megkeseredett a Gergő szíve. Szeretett volna bemenni a házba, odatelepedni a havasalji szenes mellé, és elrontani a fényes kedvét.

Föl s alá kezdett sétálni a ház tájékán, mint a künt rekedt komondor a kapu előtt.

– Miféle színnel mehetnék be? – tusakodott magában.

Mert nagy kisebbség volna ám jó ok nélkül, leselkedőkép-pen megalázkodva bépironkodni!

Szerencsére a falu tudja, hogy kit érdemesít a hivatalra. Esze szokott annak lenni. Gergő is végül megtalálta a jó címet a bemenetelre.

A kaput becsapta maga után, hadd hallják azok odabent, hogy jön valaki.

– Adjon Isten jó estét!

– Adjon Isten, Gergő! Hát te... – nézett rá a menyecske huncut, szúrós szemmel.

– Bébotlottam, mert kénytelen voltam vele – kétszínkedett Gergő. Majd hangosan a havasalji ember felé fordult: – Atyafi, nem-e a kied szekere áll odakünn?

– Az enyém. Mi baj véle?

– Csak annyi, hogy tilos az útszélen etetni...

– Csak annyi? – vette könnyen a szenes. – Megijedtem volt...

– De onnét eltegye kied a szekérét, hallja-e? – fortyant föl Gergő hevesen.

– No, no! Ki parancsolja?

– Én, a törvény embere! – vágott vissza Gergő, és méltóságteljesen fölemelte a fejét, mint a gúnár az esőben.

A menyecske közbelépett.

– Itt ugyan ne törvénykezzenek, hallják-e! Nézzünk oda, emberei!... Te is okosabban tennéd, ha leülnél – kapta karon Gergőt, és leültette a szenes mellé. Poharat vett elő, és Gergőnek is töltött a mézes pálinkából. Aztán a tűzhöz fordult: púpos, kövér pánkok sütek ott egy tepsiben. Messziről jött vendéget illik megraktálni.

Az emberek elköszönték a poharat, ittak, és lassanként beszédbe elegyedtek.

– Sok bolondot rendel a törvény, öcsém! – szentenciázott a havasalji. – Már mért ne lehetne ilyen széles út mellett etetni?...

– Azt kérdezze kied a törvénycsinálóktól! – háráította el magáról Gergő a felelősséget. A menyecske a pánkóstálat az emberek elé tette, s maga is letelepedett szembe velük. Kínálkodott, és hallgatta a beszélgetést. Most éppen a szenes lováról folyt a szó.

– Olyan két okos állatot nem láttál, öcsém! – vetette magát a szenes. – Mikor én Medgyesen eladom a szenet, hát fölhámozom, és útba állítom őket: „Gyi, Tüzes, Betyár!...” Magam pedig beléfékszem a szekérbe, s akár meg se ébredjek hazáig. Nem kell azoknak gyeplőzés.

– A lónak nagy esze van! – vélekedett Gergő.

De a szenes nem ment bele az általánosításba. Nem akart megosztozni a dicsőségen. Akkora esze azért semmiféle lónak sincsen, mint az övének. Jelesnél jelesebb történeteket mondott

el a saját lovai okosságáról. A mesebeli táltos buta számár az ő lovaihoz képest.

Gergő egy-egy nagy mondás után vágott a szemével a menyecskének, s oldalvást csúf arcot csinált a szenesre.

De a menyecske sehogy sem akart egy követ fűjni vele. Nem viszonzta a hunyorítást, sőt mintha rossz néven vette volna. Áhítattal hallgatta a szenest, kedvesen szólogatott közbe.

Gergőt nagyon elszontyolították a kudarcok. Ohó, hiszen ezek értik egymást titokban! Ezek egy húron pendülnek.

Jól van, menyecske! Hát csak azért sem leste többet a pillantását, hanem ásított nagy kényteleneket, mint aki torkig van a társasággal. Megállj, csalfa lélek! Farkas Gergő nem bojtorkánkodik!...

– No, nekem tovább kell mennem! – szólt, és kiürítette a poharat. S csak azért is barátságosan parolázott a szenessel, és jó időöltést kívánt a menyecskének.

Künt a sötét, hűvös utcán nagyokat lélegzett Gergő. Sójajtásnak is vélhette volna valaki azokat a mélyből jövő reszketős hangokat.

A keserűség mindjobban elhatalmasodott a Gergő szívében. Az Isten verje meg azt a havasalji medvét, hát ez mit tett föl magában? Csak nem gondolja, hogy Kádár Anikót elviszi innét a maga kietlen, havasi földjére.

Ohó, jó lesz itt idején közbesuhintani!...

Gergő megforgatta a szeges botját a levegőben. Csak úgy futtában ráhányta a derekára, amint a szekérben ül hazamenet. Attól meggondolja magát.

Keresztülment a Küküllő hídján, s megállott a töltésen. Forrt, háborgott a fekete lé a fazekában.

Leült, és nekimergesedve várta a szenest. Biztatta, uszította magát.

De a szenes egyre késlekedett. Idővel pedig a húr megeresz-
kedik a muzsikán. Visszás, zavaros hangok szólaltak meg a
Gergő lelkében, lankasztó kedvetlenséget kezdett érezni. A
szeme előtt csúnya látományok karikáztak.

Fölugrott és erre-arra lépegetett.

– Nem, mégsem volna becsület orozva rajtaütni! – fontol-
gatta. – Gázság volna, tolvaj, útonálló cselekedet... S éppen a
törvény fölesküdt emberétől! Előbb szót kell érteni vele, meg
kell mondani neki, hogy a más gabonájába vágta a sarlóját. Az-
tán ha nem ért az okos szóból...

Megint visszaindult a lámpavilág felé. Hogyan álljon szóba
a szenessel? Megállítsa a szekerét? Nem, ez nem volna bölcs
dolog, a szenes gyanúsna találhatná a fogadatlan prókátorsá-
got. Mert azt mégsem mondhatja meg így, első szóra, hogy ő
számít az özvegyre. Okosan kell azt megcsinálni.

Hiába, ahol ész van, ott nincs hosszas fönnakadás!

Gergő a havasalji ember szekéréhez ment, a lovak elől el-
vette a zsákot, s a szekérbe pakolta, aztán fölvette a hámszert,
fölült a szekérre, és rászólt a lovakra:

– Gyi, Tüzes, Betyár!

Darabocskáig a pázsitos útszélien hajtott, hogy a zörgés ne
hallatszodjék, majd kikapott az útba. A felszegi kaptatón meg-
lassúdtak a lovak. Gergő a gyeplőt a lócsbe akasztotta, maga
pedig hátul a saroglyán kiugrott a szekérből. A sötétben elhall-
gatta, hogy a lovak milyen jóízűen kocognak haza, a Hargita
felé.

– A nagyokos, tudós lovak! – hunyorított Gergő utánuk.

Egy kapuküszöbre telepedett, és várta a szenest.

– Most aztán ő fog engem megszólítani! Gyalogszeres em-
berrel könnyebb beszélni, mint szekéren ülővel...

Végre jött a szenes. Gergő messziről észrevette, mert egy

fordulónál gyufát gyújtott, és a szekérnyomot vizsgálgatta. Fölállott, és szembement a szenessel. – Né, né, miféle kísértet? – szólt Gergő csodálkozó hangon.

– Te vagy az, öcsém? – nézett a szemébe a szenes megörvendve. – Nem találkoztál a szekeremmel?

– De bizony, itt haladt el az imént! Hogyhogy? Kied nem feküdt benne?

– A gyeheennában feküdtem! – tört ki a szenes nagy haraggal. – A cudar gazember csillagát, aki elengedte a lovaimat... Hát ez már micsoda gaz csúfság?

– Jaj, itt gonosz népek laknak, atyafi! – csóváltatta meg fejét Gergő.

– Tőlem elférhetett volna az ebugratta. Én ugyan senkit sem bántottam.

– Bizonyosan az fáj valakinek, hogy ehhez a menyecskéhez jött kied. Mert úgy tudom, itthon is akadna ennek kezefogója. Csuda, hogy beérték ennyivel, mert gyilkos, pogány nép az idevaló, ha egyszer fehérmépről van szó.

Gergő leste a szenest, hogy elváltozik-e az arca a veszedelem hallatára. Ez azonban mintha nem is hallotta volna az ijesztést. Csak hümgetett és dohogott magában.

– Pedig nem fogom utolérni a dögöket. Mind egyfolyvást haladnak azok most hazáig – szólalt meg elkeseredve.

– Mit tűnődik kied azon? Magukra is baj nélkül hazatalálnak azok, amint kied az erkölcsüket dicsérte.

– De a keservit, nem is a lovaimért tűnődöm én, hanem magamért. Nyolcvan kilométert kell nekem most már gyalogolnom.

– Tyüü, olyan nagy út? – hüledezett Gergő. – Csak nem vág kied neki most éjjeli nyugalom nélkül.

– Neki én! De hát mit is csinálnék?

– Vet ágyat a menyecske. Forduljon vissza kied... – zörgetőzött Gergő a bokor körül.

– Én? Nem én, öcsém, ahhoz az álnok angyali képhez – tiltakozott a szenes méregbe jöve.

– Mit, hogy a menyecske...

– Kétszínű huncut az!

– Ugyan no...

– Hiszen láttad, hogy milyen kedvem kereső, nyájas volt a szentem. No, aztán kimutatta a foga fehérit.

– Rossz választ adott kiednek?

– Nem kérek én olyan hamar választ, öcsém. Én előbb a zúzájába szeretek nézni a fehérnépnek, aminthogy ennek is odanézttem.

– No, véthet is kied...

– Jó, hát íteld meg, elmondom. Mikor elbúcsúztam a menyecskétől, hát ő is kikönyökölt utánam az ablakon. Az útról nagy ijedten visszaszólok neki, hogy – mondom – itt hagytak a lovaim... hova a nyavalyába tűnhettek el? Hát erre, ugye, komoly szót vár az ember meg jó tanácsadást. A menyecske pedig csak tréfálkodik hebehurgyán.

– No, a nagyokos lovai kiednek! ... – Én ránézek csodálkozva.

– Nem a maguk indulatjából mentek el azok, galambom – mert vagy ellopták, vagy csúfságból útnak eresztették...

– Bizonyosan csak útnak eresztették... – válaszol a menyecske, s a szájára szorítja a kendőjét.

– Bár a kedves bakter öcsémmel találkoznom – tűnődöm... Hát a menyecske nem tudja magát tovább túrtóztatni... kitör belőle a kacagás, fulladozik, harsog, mint a fergeteg, omladozik a párkányra... Nézttem, nézttem, de aztán csúful odavágtam neki: – Ugye, galambom. Hát kacagj az édes, kedves nemzetsé-

geden! S azzal otthagytam, mint a kergeteges bolondot. Mert köszönöm én, öcsém, az olyan szeretetet, amelyik csúfolkodik velem a bajomban.

Gergő hallgatott. Csombolygatta a száját, és sűrűn pislogott.

– Már az igaz, akit egyszer az asszony kikacag!...

– Hát itt süllyedjen el a gaz falujával együtt! – átkozódott a szenes. – Ajjaj, nyolcvan kilométer!... No, adjon Isten minden jót, kedves öcsém! – nyújtotta kezét Gergőnek. S kárpálódva, morgolódva elbaktatott a sötétben.

Gergő kis ideig utánamosolygott a havasalji embernek. Aztán gyorsan elindult, hogy a Küküllő hídjánál még most próbát tegyen a szépen, hívogatóan zengedező hangjával: „Hallgassatok a szóra...”

CSERGŐ HITET TESZ

I

Kegyetlen, nagy ereje volt az őszi forró nyavalyának, még a Hargita pásztorembereit is meggyérítette, Csergőnéét szempillantás alatt föld alá tette, pedig őt ugyancsak marasztották hozzártatózói: az ura és fogadott fiuk, Bertalan.

Mi lesz most már ezekkel a kietlen, havasi szálláson? Télen még csak elkínlódnak a tűzhely füstje mellett, de mi lesz tavasszal, amikor a csordajárás megkezdődik?

Asszonyt kell állítani az odalett asszony helyébe! Ebben Csergő Kelemen s a fogadott fia, Bertalan tökéletesen egyek voltak.

De melyik írasson társat a nevére? Hónapokon át folyt erről a szó a havasi magányosságban.

– Fiatalt illeti a szerencsepróbálás, én már így, rideg állapotban is elhányódom melletted! – mondott utolsó szót Csergő Kelemen. – Láss asszony után, Bertalan!

Végigszámolgatták a szomszéd szállások leányzóit, de Berti elméje egyiken sem tudott megállapodni. Ki dísztelen személy volt, ki tudatlan, ki föld szegénye.

De miért is elhabarni a dolgot? Tavaszra kell az asszony!

Berti farsangra betelepedett a hegyből a fáluba. Ott majd megmutatkozik a szerencse: sűrű eperből szebbet lehet szakítani!

Meg is mutatkozott: füvek zsendülésére asszonyt hozott Berti a pásztorházba. Hajdó VÉRIKÉT, nyájas szólású, kellemes szép személyt. Csergő Kelemennek is apai kedvére valót.

Most már teljes volt a háztáj... csordainduláskor jó reménységgel kezdték meg a pásztorok új esztendejét.

II

Már átestek a legnehezezen, együvé jámborodott a nyáj. A de-
lelőn is megültek döfölődés nélkül.

Egy napon deleléskor azt mondja Berti Csergőnek:

– Keresztapám, én kitekinténék a házhoz, otffejejtettem a
bicskomat, nagyon félszeg vagyok bicsok nélkül.

– Hát csak eridj ! – pillantott Csergő helyeslőleg. – Majd én
fölverem a csordát.

Vidáman inalt ki Berti az erdőből, végig a füves hepehupá-
kon, a zsindeyes szállás felé. S még sebesebbre fogta lépését,
amint meghallotta, hogy Vérike énekléssel mulatja magát a
házban. Már baloghajtásnyira közeledett a házhoz, amikor meg-
csendesítette sietségét, s erősebben kezdett figyelni az énekre.
Az ének szava is, amint most Berti értelmét vette, olyan keser-
ves volt, hogy a friss tej is megsavanyodott volna tőle. Azt éne-
kelte Vérike:

Fúvom az éneket, de nem jókedvemből,

Csak a bú mondatja szomorú szívemből.

Bertinek bizony nagyon rosszul esett Vérike kesergése.
Ezért kellett olyan nagy vágyakozással ideloholni? Ennek a
gyászos éneknek a meghallgatására? Legjobb volna visszafor-
dulni, hadd siratózza magát kedvére a szomorú lélek.

Mégis rányitott Vérikére.

– No, te ugyan elereszkedtél, hallod-e! Ugyancsak siratod a
leányéletedet.

– Hát ez miféle kitalálás?

– Hallottam az énekedet. Azt mondd, hogy szomorú szí-
vedből...

Vérike nagyot kacagott, s Berti felé legyintett a seprűnyéllel.

– Ó, te bohó, mit beszélsz? Nem szomorúságból fújtam, csak az ének hozza olyan szóval.

– Hát miből fújta?

A menyecske arca most már elszontyolodott.

– Hát tudd meg, félelemből! – sajdukt panasz a hangjában. – Úgy félek itt egyedül! Hallod-e, milyen csúnyán orgonálnak a fenyőfák?

Berti megenyhült, elmosolyodott.

– A fenyőtől félsz? A rossz emberektől kell félni, nem az ártatlan fától. A rossz emberek pedig a faluban laknak.

De Vérike megint csak sóhajtott.

– Hidd el, Berti, olyan rossz az egyedülvalóság!

– Őrzőt állítsak melléd? Valami mézes-mázos nyalka le-gényt, ugye? Azt szeretnéd? – kötődött Berti.

– Nem, hanem... megmondjam?

– Mondd meg, ha nem titok.

– Vigy magaddal, mikor a csordával mész. S szépen beszél-gessünk, te!...

Hát ez már megint balul esett Bertinek. Csak idő múltán tu-dott szót venni rá.

– Hm, te hát azt szeretnéd, hogy naphosszat utánam csel-lengj? Én pedig nem azért vettelek el, hanem azért, hogy itthon forgolódjál.

A menyecske szája durcásan megrándult.

– Nem engedsz magaddal? Akkor ezután is fújni fogom a magamét...

Csekély szóváltás volt ez, de ennyi is nagy tanulság volt Berti számára. Rendre mutatja ki magát az asszonyi természet. Hogy a fenyők szavától fél!... Az a baj, hogy igen járós, nyug-hatatlan szája van. Örökké csak beszélgetni s hejehuján nevet-gélni... ez aztán szép elszánás az életre!

Keresztapjának is elpanaszolta kedvetlen tapasztalatát.

– Majd kinövi! – vette könnyen Csergő. – Leszokik a csalogásról, ha nem folytathatja...

Vérike pedig tovább nyűgölődött. Mind csak azon sóhajtozott, hogy ő nincs ehhez a szótlankodáshoz szokva, neki beszélgető társ kell, ő már magával kezd pörlekedni elhagyatottságában.

– Én pedig nem tudok segíteni rajtad! – vonogatta vállát Berti.

– De tudnál, ha jó lélek volnál! – csattant föl egy napon Vérike. – Hozd ide anyámat, vele könnyebben fog telni az idő.

Ohó, ez új dolog!... Vagy talán csak a szó új, a terv régen, még a házasság előtt kelt? Úgy lesz... Kicsinált dolog ez! Vérike majd maga mellé fogja költöztetni anyját, így főzték ki ezt maguk közt. Meghiszem, könnyű élet volna Hajdóné számára a kész kenyér mellé ülni erős, dologtehető korában!

Csergő az asszonyi fortélyra vélekedett, s erősen intette Bertit a vigyázatra.

– Össze ne költöztessd őket! Elveszett borjú az, amelyik választás után megint rákap a szopásra...

Az osztozódás mind csak folyt a házban: jöjjön-e a Véri anyja, vagy ne jöjjön? Nyár derekán mérges hergés-morgás támadt a fiatalok között. A menyecske ugyanis arra kényszergette Bertit, hogy búcsúkor, a hét végén menjenek haza a faluba. A férfiak ezt a kívánságot sem pártolták. Nem jó, hogy Vérike lássa a falu vigasságait, mert aztán még nehezebben fogja szenvedni a havasi magányosságot.

A menyecske pedig napról napra jobban megátalkodott menő szándékában. Bertalan végül súlyos ítéletet mondott fejére:

– Jól van, asszony, menj el, de ide aztán többet ne fáradj vissza!

Bizonyosan megijed a kemény szótól, s nem akaratoskodik tovább!

Hát ezt ugyancsak oktalanul remélték a férfiak. Mert a búcsúra virradó este, mikor a csordával elékerültek, seprút találtak az ajtó előtt keresztben. És az átalvetőt nem találták a fogason.

– No, amíg én feléje nézek! – fenekedett Berti.

– Ne is nézz! – adott igazat Csergő. – Ott vétettük el a dolgot, hogy nem innen, a havasi szállásokról választottunk aszszonyt. Az idevalókat mégsem erőlteti olyan nagy mértékben a világi társalkodás!

III

Az újabb árvaságban a gond súlyosabb fele Csergőre nehezedett. A házi bajokat is igazgatta, Bertit is vigasztalta, amiből tehetett.

Egyszer nagy dicsérettel adózott keresztfiának.

– No, ma jól emberkedtél a farkassal, Berti. A gaz tolvaj borjúhúst akart vacsorázni, de vitte az irháját, amint orron csaptad a fejszével.

– Az a baj, hogy vitte! – kicsinylette Berti a maga érdemét. – Az lett volna az igazi, ha itthagyta volna.

– Bátor cselekedet volt az, hiába!

– Bátorsággal éppen érdemtelenül tisztel kied. Gyöngye lélek vagyok én, az éjszaka sem tudtam aludni nagy félelmemben.

– Ugyan ne ámíts, te! – kacagott Csergő. – Idebent aludtál a házban, ugyan mitől féltél volna?

– Egér jár az ágyamban. Engem pedig a világból is ki lehetne szalasztani egy haszontalan egérrel. El nem mertem aludni, amint az egér matatását meghallottam.

– Vajon egér volt, te? Hát ez ugyan nagy csodámra esnék.

Megvénültem a havason, de nem emlékszem, hogy háziegért láttam volna. Egyéb férget eleget láttam: medvét, farkast, hiúzt, rókát, mókust de kicsi egeret... nem bírja az a havasi ájert.

– Pedig egér volt az!

– Hacsak a menyecske nem hozott a faluból holmija között! Ez, ládd-e, megeshetik.

– Itt bujkál valahol! – nézett körül Bertí nagyszomorán az üres házban.

– No, nem sokáig! Kutya legyen, ha le nem borítom a kalapommal! – köpte markát Csergő.

De azon a napon nem ért rá az egérvadászatra. Másnap pedig Bertí megint álmatlan, eres szemmel állt a csorda mellé.

– Az éjszaka még bolygósabban viselte magát! – panaszkolta Csergő kérdésére.

– Az egész házat fölforgatom, megállj !

Most csakugyan nekiveselkedett az egérfogásnak, tövéről hegyére fölhányta a házat. Még a régi pipaszurkálóját is megkapta, de egérnek nyomát sem találta. Bertí pedig másnap is színtelen volt s rosszkedvű. Panaszkodott az egérre.

– A pizok... úgy látszik, elül virradatkor! – kárpálódott Csergő. – De kifogok én rajta. Ma éjszakára én is betelepszem a házba, s kihallgatom a járását.

Azt művelte, este a ház küszöbén telepedett meg. Onnan az egér mozgását és a csorda pihenését is figyelni lehet.

Bertí rosszul nyugodott az ágyban. El-elszundított, föl-fölserkent.

– Bánt-e, te? – kérdezte Csergő.

– Itt jár a bal oldalamon. Mintha az ingem alatt szaladozna...

Csergő égő szálkát hozott a kalyibából, lábujjhegyen a Bertí ágyához lépegetett, s fölkapta a pokrócot, erre-arra vizsgálódott.

– Nincsen... nincsen! Úgy látszik, csak álmodban látod.

Berti alkalmasint csúfságnak vette keresztapja megjegyzését, mert nem panaszolt többet. De tovább is elszontyolodva járt a csorda után. Eléggé fáj ez Csergőnek!

– Én már nem tudok kifogni azon a gaz férgen, találj ki te magad valamit! – mondta egyszer.

– Hát én gondoltam is valamit!

– Mit, hé?

– Macskát hoznék a faluból. Egérnek macska a veszedelme...

– Ejnye, de okos gondolat! – örvendett meg Csergő. – Az kell hát... egy serény, jó macska! Az nyakon csípi a pimaszt. Még ma este szaladj be érte a faluba.

– De mit csinál kied nálam nélkül a csordával, ha nem fordulhatnék mindjárt vissza?

– Majd ideszólitom a túlsó hegyből valamelyik szénégetőt. Vetek neki egy kis napszámot, szívesen eljön.

Most aztán nagyon megelevenedett Bertalan.

– Akkor hát ma este bemegyek a faluba.

El is sajdult nagy sebesen naphaladtakor.

Leste másnap Csergő az ösvényeket, de hiába, nem érkezett Berti. Harmadnap is leste... hát csakugyan déltájban fölbukkant Berti szalmakalapja a Baglyos-hegy tetején. Nézte Csergő, de mind nagyobb szemmel, mert hát dehogy macska... két fehér-személy jődögélt Berti után, egyiknek piros kendő volt a fején, a másiknak fekete.

– Mégis nagy oktan állat voltam én az egér dolgában! – ütött homlokára Csergő. – Hát az anyját is... hm!

A Vérike anyjának is – amint rövid napon kiderült – ugyan-csak friss, eleven szája volt. Mozgásában sem volt fogyatkozás, szorgalmasan tett-vett a ház körül, szusszanás nélkül perdült föl a tornác meredek lépcsőjén. S fenejől állt neki, mikor a kendő-jét menyecskésen hátrakötötte... Nappal leányát tartotta vidám beszédekkel, de nem fogyatta mind el, este az apatársnak is tudott juttatni belőle. Mert az apatárs, amint annyira szokták egymást, esténként a házhoz ögyelgett a kalyiba tüze mellől, leült a tornác elé, s elhallgatta az anyatárs nyájasságait. Késő éjszakáig folytatták a beszélgetést, mert az anyatárs a hátsó szobában lakott, nem verte föl aludni tértében a fiatalokat. A tornácra könyökölt, s vígan turbékolt lefelé, mint a vadgalamb a száraz bükkfa ágán. Szavára ügyelő, rendes asszony volt. Ha Csergő véletlenül hamisságot kevert a szóba, az anyatárs kegyesen megintette:

– Fiatalt illet a világi bolondság, apatárs! Hozzánk, időkorosokhoz a töredelem illik, mi már csak a lélekre tekintünk!...

Azért ő sem vetett meg minden földi jót. Például nagyon szerette a havasi málnát, áfonyát, kései epret. Volt is része benne, mert Csergő kosárszámra szedett neki a vágott oldalakon. Köszönte az asszony a szívességet, de mégsem annyira, hogy Csergő elhiggye magát.

– Legalább ebből részesüljünk! – sóhajtozott. – Bezzeg odabent a faluban eszik a sok jó édes almát, mézes vackort, moskotály szilvát. Csak úgy dúskálnak a sok jó gyümölcsben.

Az apatárs előbb Bertire hunyorított, úgy felelt az anyatársnak:

– Majd mi is megkóstoljuk. Csak így tartson a jó meleg pár napig, nekünk is lesz édes vackorunk.

– Vadvackor lesz az! – nevetett az asszony. – Hiszen az sem megvetendő, ha jól elkészül.

– Oltott vackor lesz az, anyatárs!

– Ühüm! – erősítette meg Berti.

Tudták ők ketten, hogy mit újítanak a fehérnépeknek. Úgy állt ugyanis a dolog, hogy Csergő Kelemen sok mindennel próbálkozott hosszas pásztorsága alatt. Régen, még Berti kívánós gyermekkorában próbát tett, vajon megerem-e a gyümölcs itt a havason? A verőfényes déli oldalak vad csemetéit beoltotta falun metszett nemes gallyakkal. Bizony a jó igyekezetnek nemigen volt foganatja. Alig két-három almafa akadt meg, s azoknak is kevés örömet érte Csergő, mert hol a Hargita dere vette virágjukat, hol a korai hóharmat feketítette meg bogyójukat.

De volt egy vackorfa, annak az oltása nemcsak megeredt, de szépen felnövekedett, s minden második-harmadik évben bő terméssel örvendeztette meg Csergőéket. Most éppen termőkédvében volt, arra vetette számítását Csergő.

Pár nap múltán az apatárs jó tarisznya vackorral állt a család színe elé. Micsoda ízes, illatos portéka! – álmétkodott az asszony. Csak úgy olvadozott a szájában. Hogy ilyen gyümölcs teremjen itt a havasok birodalmában!

Csergő Kelemen nagyon jó kedvvel tette ezt a szolgálatot, estéről estére nagy bőséggel hordta a vackort a házbeliek örömére.

– Talán túlságosan is fárasztja magát! – sópáncodott egyszer az anyatárs. – Miért nem megy Berti? Elég fáradság a csordával vesződni vén embernek.

– Vé-é-n? Vén a fogatlan ló, hallod-e! – ropogtatta meg a pipaszárát Csergő.

Csak azért is maga gazdálkodott a vackorral.

Egy este mérgesen érkezett haza a szüretelésből. Színéből is kikelt haragjában.

– Lopják a vackort! – újságotla.

– Ki kapott volna rá? – csodálkozott Berti.

– Bizonyosan valamelyik éhenkopp szénégető. Idelopózik a túlsó hegyből.

– Ugyan hagyja, apatárs! Hadd részesüljön más is Isten áldásából. Egyet se sajnáljuk! – kegyeskedett az asszony.

– Nem sajnálnám én, ha legalább becsületesen lopna! De hitvány ember az! Nem elégszik meg azzal, hogy az érettjét elviszi, hanem az éretlenjét leveri s elkárosítja. Most is tele van a fa alja éretlen vackorral.

Hát ez csakugyan nagy hitványság. Becsületre kell tanítani, aki ilyen kártékonyságra vetemedik. Csergő Kelemen és nevelt fia, Bertalan kimondották, hogy törvényt tesznek a vackorfa rongálóján. Bizonyosan este történik a lopás, holdfeljötte után. Holdvilág nélkül nem is lehet azon a martos, bokros helyen járni, kivált idegen embernek. Csupán egy csapás van, ahol a fához lehet férközni.

– Megállj, hitvány kártevő!

Másnap este mind a ketten baltát vettek karjukra: hátha többen vannak a lopók? Berti a szárítókötelet is vállára hajtotta: hurok kerül a tolvajra! A csapáshoz siettek. Innen kezdve lábujjhegyen osonkodtak a vackorfa felé. Az ösvény kanyarulatánál megmutatkozott a valóság. Hát igaz volt a gyanú! A vackorfa ágai közt zsványkodott a szenes. Fekete ing, nadrágja élesen látszott a hold fényében. Időnként csengése is hallatszott Csergő nagy bosszúságára.

Kissé visszahúzódtak, s megsuttogták a haditervet. A hold mindjárt felhők alá búvik... Berti akkor szaladjon a fa alá, kiáltson föl a zsványra, s rázza meg jól a fát. Bizonyosan megijed a gonosz, s lecsúszik a földre... akkor Berti hirtelen hur-

kolja derekára a kötelet. Csergő ezalatt maradjon az ösvényen, s ha meg akarna sirülni az atyafi, állítsa meg a baltával.

Így kezdődött. Berti kitört a bokrok közül. Előköszönően egy kővel odadurragott a szenes felé, majd előreszaladt, s föl-sivalkodott a lombok közé:

– Szállj le tüstént, gazember!

Rázni kezdte a fát, de nem kellett sokáig fáradoznia, mert a szenes ijedten suvadt le a fáról.

Veti Berti a hurkot túlfelőlről, de a tolvaj nem áll kötélnek, hanem mellbe vágja Bertit, de úgy, hogy az mentest a bokrok aljáig bucskázik. S ez nem elég, hanem utána a szenes, s rongálni kezdi Bertit.

– Jaj, ne hagyjon, keresztapám, jöjjön a fejszével! – ordít Berti.

Szalad Csergő Kelemen, emeli a fejszét a fokával... akkor látja, hogy nagy vétség történt a tolvaj személyében, nem kétlábú szenes az, hanem négylábú... vagyis medve-féreg, mégpedig a nagyjából. Fordítja ő is a fejszét élére, nyírni kezdi a medve kontyát... de hát nem lehet bátran működni, mert Bertit is féltetni kell a vágástól.

Szerencsére a medve is megsokallta a cirógatást, elfordult Bertitől, s két lábra állva neki Csergő Kelemennek! Ez már aztán kezeügye volt Csergőnek! Most már lehetett forgatni a baltát, kivált mert a hold is kibújt a felhőből, s rájuk meresztette ijedt, fehér ábrázatát! Jól szolgált a balta, kitelt a halálos ítélet a tolvajon. Földre zuhant nagy morgással, de a morgás is mindjárt elcsendesedett egy hosszas, keserves sóhajításban.

Csergő Kelemen a fiához szaladt, biz annak mellét, karját, lábát cudarul megcsúfolta az átkozott féreg. Ölben kellett hazavinni. Nyilvánvaló, hogy nem lesz belőle lábönjáró ősz előtt, csorda oszlásáig.

Már most ki lesz Csergő segítsége a marhák őrzésében? Nagy tanakodás folyt erről Berti ágya mellett. Sok ága-boga, híme-fonákja van ennek a kérdésnek, jól meg kell gondolni. Legjobb volna, ha a segedelem kitelnék a háztól s nem kellene új szájjal terhelni a csekély pásztorbért.

Végezetül indítványt tett Csergő:

– Vérique maradjon az ura mellett, s kötözgesse sebeit, te pedig, anyatárs, tarts velem a csorda őrzésében.

Az anyatárs nem tiltakozott, de a kegyességről világért meg nem feledkezett volna.

– Az a kérdés, tesz-e kied hitet velem, mert hit nélkül nem bódorgok kieddel az erdőben! – mondotta.

– Hitet is teszek, ha kívánod.

– Hát lábbelit vesz-e kied nekem, vagy meztláb akar járatni a csorda után?

– A hit után lábbeli is jár. Meg ruházat télire.

– De miből? Nincs kiednek olyan nagy keresménye!

– Hát a medvebőr? Kitelik annak az árából! ... – oszlatta el Csergő nagy büszkén az anyatárs kétségét.

SZEGÉNY EMBER DICSŐSÉGE

Cséplésen, répaszedésen jól kerestek Csik Balázsék, s utóvégül tele bugyellárrissal ültek vonatra Brassó tájékán, hogy karácsonyi nyugovóra hazakövetkezzenek Malomfalva községébe.

Mindenki elismerte, hogy Csik Balázsé az érdem: ő volt a cimboraság feje. Rendtartó ember ő, tudja, mi az igazság. A munkát megköveteli népétől, de a járandóságot is hiány nélkül ki tudja szedni a gazdák szűk markából. Azt mondja: Úton igazság, otthon barátság! Hej, de bíróságra temett ember volna, ha szegény embert is közel eresztenének a hivatalhoz.

Így tanakodtak a kenyeres társak a vonat padjain.

S hol szemtől szemben, hol fél füllel, csak elkapta Balázs a neki juttatott szép szavakat. De csak félig való öröme telt a dicsőségben, mert mind azon füstölgött magában: mért nem hallják az ő jeles ember voltát odahaza, Malomfalván is! Ha nem egész faluszeriben, legalább a falu derekán, vagy ha még szűkebb helyen, akkor abban a kis zsendelyes házban, amelynek özvegy Nagy Péterné ifjasszony a lakója. Ott úgy értékesülnének a dicséret szavai, mint nevelő eső a zsendülő vetésföldön! ...

Ilyen belső égedelmek dolgoztak Csik Balázsban ülven az ő népe között. A vonat pedig ezalatt megérkezett Segesvárra. Nagy alkalmatlanság, de úgy van: itt a székely nemzetnek le kell szállnia a nagy vaskabáláról, és föl kell ülnie a kis kabálára, amely Segesvár és Udvarhely között fújja a párát csöndes haladtában...

De ehhez a vonatcseréléshez is szerencse kell ám! Csik Balázsék például nem találták el. A nagy vonat elálmoskodta a

pontos érkezést, nosza fölmérgelődött a kicsi vonat, s elugrott Balázsék nélkül Keresztúr felé.

Most aztán mit csináljanak a kenyerestársak? Várjanak-e késő éjszakáig, vagy gyalogszerrel nekivessék mellüket a Hargita szelének?

Süsse ki Balázs, nála van az úti tudomány!

Rendre fődél alá szivárogtak a szomszédos vendéglő asztalai mellé. Sanyarú, szárító szél fúj odakint, nem árt egy kis meleg öntözés...

Balázs pedig ott tusakodott alá s fel a vendéglő kapuja előtt. Hej, ha jószerével lehetne hazaérkezni! Úgy kellene, hogy a menyecske lássa meg: milyen nagy tisztessége van neki a cimborák körében!...

Ahol a szív telve, ott mozog az elme! Csik Balázs előtt végül megvillant, hogyan lehetne teljes dicsőséggel megérkezni Malomfalvára, özvegy Nagy Péterné ékes tekintete elé.

A vendéglő előtt üres teherautó állt. Hol a sofőrje? – nézett utána. Ugyan hol lett volna? Az is ott volt a vendéglőben, békésen szunnyadozott a kályha mellett. Balázs a kályha mellé állt, s néhány erős köhintést eresztett a sofőr gyökkintgető feje felé.

A tényérsapkás ember föleszénkedett, s ránézett Balázásra.

Balázs elmosolyodott, s nyájas hangon kérdezte:

– Miért nyugtatja az úr a motort, tán bizony nagy út előtt áll?

A sofőr nem vette rossz néven a barátságos közeledést. Biz ő nem jókedvűből lopja itt a napot. Petróleumot kellene kivinnie a zsákodi malom számára, de a hordók csak holnap délelőtt érkeznek meg. Addig itt kell vesztegetnie az időt.

Balázs intett embereinek, néhányan az udvarra léptek, s megbeszélték az alkalmat. Hiszen, ha nem kerülne sokba... Szép dolog volna, úri dolog volna! Nagy tisztesség volna, ha autóval térhetnének meg a kétkéz-keresetből! Látnák a fefuval-

kodottak, hogy a szegény ember is munkája után meg tudja kóstolni az úri utazást.

Próbálja meg Balázs, tapasztalja ki a sofőr eszét!

Visszaszállingóztak a szobába, Balázs pedig a kályha mellé állt, s fűtőztetésre fordította tenyerét.

– Jó kenyér az úré! – vetette oda a sapkásnak. – Csak bizgati azt a kerek micsodát ültében, sem ina nem reszket, sem dereka nem szakad, s kapja a jó fizetést hónapjára.

– Bár úgy volna, de nem úgy van! Bár sofőr volnék s a más terhére élnék, de az a baj, hogy tulajdonos vagyok... Az a baj, hogy enyém a gép!

– No, hallja, hát baj az? – álmétkodott Balázs. – Akinek olyan szép nagy gépe van...

– Bizony baj, mert nincs kereset! Márpedig tudnivaló, hogy az a teherautó, amelyik többet nyugszik üresen, utóvégtül kifut a tulajdonos alól.

Balázs vágott egyet a szemével a fülelő társak felé. Most fordul a kerék!...

– Bizonyosan ott a baj, hogy a tulajdonos úr igen drágás. Túl sokat kér a fuvarért! Mai világban nincs keletje a drága mulatságnak.

Most vette észre magát a sapkás ember. Ohó, itt nem nyájaságból foly a szó. Né, hogy süt feléje az emberek szeme!

– Aztán hová kellene? – tapintott mindjárt elevenre.

– Messzeckére! Amoda Malomfalvára.

– Hány kilométer?

Számígtatták, ez is, az is hozzávetett – lehet vagy ötven kilométer –, de bizonyosat senki sem tudott mondani.

Végre megegyeztek a kilométerkövek száma szerint. A tulajdonos úr számlálja meg, hogy Segesvártól Malomfalváig hány számozott kő van.

Nosza, nagy bolydulás támadt a szobában az egyezség létrejöttére. Csik Balázs embereket szalasztott szét: tereljék nyájba a félrejárókat. A tulajdonos úr kiszaladt, megberregtette, útra készítette a motort, majd lócákat hozott ki a vendéglőből, s utasainak nagy tetszésére odahelyezte, ahol kevésbé érzik a rázás. Úri utazás lesz ebből, meglátjátok!... Balázs megfúvatta a dudát, jó erős hangja van, faluszéltől faluszélig fog hallszani. Hej, amikor az alszegi lejtőn bedurrannak a faluháza elé... Lesz nagy összefutás! Bizonyosan a menyecske is oda fog libbenni édeskedvesen, s nem sajnál pár nyájás szót a jól járt emberek vezetőjétől...

A tulajdonos úr elhelyezte a köznépet a lócákon, Balázst pedig elől, maga mellé becsülte, még pokrócot is juttatott neki.

Most aztán neki az útnak nagy sebesen! Csik Balázs magasztalása újra kezdődött a lócákon. Nagy ész!... Hogy ezt is így ki tudta találni! Nem kerül többbe, mint a vonat, s nem kell unalomból italba elegyedni. Még napvilág otthon lesznek Malomfalván.

Keresztúr városa előtt összetanakohtak: kissé meg fognak állni a piacon, bemennek a boltokba, a gyermekeknek cukrot, kiflit vesznek, az öregeknek dohányt. A tulajdonos úrnak sem volt ellenvetése, ő is benéz abba az üzletbe, ahol az autóalkatrészeket árulják, kifizeti valami adósságát.

Ott álltak meg az Oroszlán-vendéglő előtt. A boltok közel voltak, mindenki hamar elvégezte vásárlását. A tulajdonos úr azonban hosszabb időt töltött a maga dolgával.

Telt az időből, tanakohtak, vetekedtek, végül emberséges határozatra jutottak. Mégiscsak úgy kívánja a becsület, hogy Csik Balázst egy pohár borral megkínálják. Közölték Balázssal, hát ő sem veti meg a jóakaratot, így aztán egyértelemmel bekövetkeztek az Oroszlánba s kikérték az áldomásbort.

– Az Isten szerencsétlenség minden föltett szándékodban, Balázs fiam! Tudod te, hogy mire gondolok!... – köszöntött poharat Csóka Mózsai nagy hunyorgatással.

Hullt a dicséret és az áldás Balázs fejére.

Hiszen lehetne itt egymást hajnalig is tisztelni, ha az idő engedné. De a tulajdonos úr előkerült, s mérgesen megnyomta odakint a kutyája farkát. Nagy sebtiben ki kellett üríteni a poharakat.

Fölkaptak a lócákra, a nagy kocsi elindult. De most már nem mindenki tudott szépen ülni a helyén. Gecse Daniék például felállottak, összeölelkeztek, énekeltek, s figurára verték össze bokájukat a rohanó gépen. Víg menet volt az a falvakon át, a népek csodájára szaladtak ki a kapukon. Örült népe vigasságának Csik Balázs: íme, milyen győzelemmel térnek meg azok, akik az ő kormánypálcája alá adták magukat. Dejszen látni fogják ezt csakhamar Malomfalván is...

Csakhamar? Várjunk egy kicsit! Mert mi történt a kobátfalvi kaptató tetején? Nyekk! A masina megállott. Fűjt, berregett a motor, de a kerekek nem forogtak.

Hol van a baj? A tulajdonos úr leszállt, s bebújt a gép alá.

– A csuklócsavarral van a baj! – mondotta gyászos hangon.

– Hát csak tessék gyorsan megigazítani! – izgult föl Balázs az elakadáson. – Már nem vagyunk messze, lámpagyújtásra haza kell érkeznünk.

– Megigazítani? – mosolygott keserűen a tulajdonos. – Nem megy az olyan könnyen! Nem fakó szekér ez, hogy egy-két koppantással helyreüssük. Van-e kovácsműhely a közelben?

– Van a falu túlsó végén!

– Hát akkor rajta, taszítsuk vissza a gépet.

Csik Balázs rosszallóan legyezett a jobbjaival.

– Már olyat nem cselekszünk, hátrafelé nem megyünk –

mondotta. – Ha már taszítani kell, akkor csak előre, a szentmihályi kovácsműhelyig.

– Ez megint okos beszéd! – helyeselték a kenyeres társak. Balázs mondta, úgy legyen! A tulajdonos fölült, megfogta a kormányt, az utasokat pedig megbiztatta, hogy taszítsák el lejtőszélig az autót, aztán ugráljanak föl, mert a fék és a kormány jól működik, lefelé magára is szaladni fog a gép. Így ment aztán tovább az utazás, ahol hágó volt, leszálltak és nekivetették a vállukat, ahol lejtő volt, felugráltak, és vígan ereszkedtek alá.

Elérkeztek a szentmihályi kovácsműhely elé. Itt aztán Csik Balázs megint szólt egyet népéhez:

– Tudjátok mit, atyafiak? Ha már ennyiben van, taszigáljuk el Malomfalva széléig. Ott fölülünk a falu végén, s a szép lejtőn leszaladunk a faluháza elé. Ki tudja, mennyi időbe telnek itt a tatarozás. Ha későn, lámpaoltás után érkezünk haza, mit nyerünk a falu szemében? A kicsi kutya sem fog észrevenni. Inkább egy kicsit toldjuk meg a fáradságot...

Tetszett ez az indítvány is, csak a tulajdonos úr vonakodott. De Balázs rájászólt:

– Malomfalván is van kovácsműhely, mit gondol az úr!? Ott legalább kedve szerint működhetik a csavarral, senki sem fogja siettetni.

Balázs győzött: nekiveselkedtek a hágónak, továbbhaladtak Malomfalva felé. Hágj fel, szállj le!...

Már teljességében látszott Malomfalva, most gyulladoztak a lámpák. Megérkeztek a falu végére, megállottak a kaptató tetején, szusszantak.

Balázs megbiztatta a tulajdonost, hogy néhány jó kiadású dudaszót eressen le a falu felé jeladásul. Most lesz, ami nem volt... Megparancsolta embereinek, hogy ki-ki foglalja el helyét a lócán. Maga pedig odaült a tulajdonos mellé a tisztelethelyre.

Dübörögve gurultak lefelé. Veszettül adta a jelt a duda, kurjantottak, énekeltek a hazatérők.

S így minden úgy sikerült, ahogy Csik Balázs elképzelte. Nagy sokaság szaladt össze a kocsmához, közrefogták az érkezőket. Balázs úgy szállt le az autóról, mint a győzedelmes hadvezér a lováról. Szétnézett... hát csakugyan özvegy Nagy Péterné is ott mosolyog a közelben.

Paroláztak, áldázkodtak s örvendeztek egy darabig, aztán egy része hazasietett otthonába, az árvább fele pedig beszivárgott az ivóház födele alá. Az utóbbiakkal tartott Csik Balázs is. Hej, pedig de szívesen nyitott volna be ő is a szomszédos kis zindelyes házba, no de hiába, még nem ért odáig a dolog. Most a szép hazajövetel láttára bizonyosan puhul egy istenest a menyecske szíve!

Jócskán s vígan telt az idő az ivóban az itthon való hírek meghallgatásával.

De hát egyszer csak benyit a teherautó tulajdonosa, s odaszól Balázsnak, hogy pár szava volna vele, lépjenek ki az utcára.

Csik Balázs nagyon mord arccal tért meg a beszélgetésből. Rászólt Csóka Mózsira, aki most is körülötte hajladozott:

– Szaladj, hívd ide az egész bandát! Félórán belül mindenki itt legyen, aki azt akarja, hogy továbbra is barátomnak ismerjem.

Szaladt Mózsi, s mindjárt jöttek a kenyeresek. Bizonyosan kedve szottyant Csik Balázsnak egy kis mulatságra, teljék kedve, megérdemli, hogy hívei nyájas társalkodással vegyék körül.

Amint együtt voltak hiányosság nélkül, Csik Balázs intett nekik, hogy menjenek vele az utcára.

– Baj van, emberek! – szólt az utcán karéjba állt népének. – A tulajdonos úr nem tudja megigazítani a gépet. Azt mondja, ki kell cserélnie a csuklót.

– Az az ő baja! – mondta valaki.

– Ki veszi olyan könnyen? – csattant föl Csik Balázs.

Kiderült, hogy Piroska Gergőből kottyant ki a szó.

– Esztelen beszéd! – mondta Balázs keményen. – Nemcsak az ő baja, hanem a mienk is! Gondoljátok meg: a tulajdonos a bíróhoz akar menni panaszra. Azt mondja, hogy ő már Kobátfalván el akart maradni, de mi erőnek erejével ide taszítottuk...

– Szép reménység! – hüledezett Takó Pali. – Elfeslik a dicsőség, ha megtudja a falu, hogy magunk taszítottuk az autót a falu végéig.

– Ez helyes beszéd! – jelentette ki Csik Balázs. – Olyan csúfság lesz a taszításból, hogy az unokánk is megszenvedi. S ez csak az egyik fele. Mert a tulajdonos azt mondja, hogy neki nagy kára lesz abból, ha holnap délelőtt ott nem lehet a segesvári állomáson. Minket fog akkor pörölni...

– Tyűh, halljátok, még pör is! No, Balázs, most süss ki valami okosat!

– Már kisütöttem! – mondta Balázs okosan.

– Mit cselekedjünk?

– Visszataszítjuk az autót!

– Segesvárra? – kérdezték meghökkenéssel.

– Nem. Kiegyeztem a tulajdonossal. Megígértem, hogy eltaszítjuk Keresztúrig, ha befogja a pofáját. Ott kicserélheti a csuklóvasat!

– Keresztúrig... az is elég keserves!

– Mit óbégatsz? – förmedezett Csik Balázs. – Az a rongyos tizennyolc kilométer? Annak is fele lejtő, tehát lefelé fel is ülhetünk.

Csik Balázs nagy esze ekképpen most is legyőzte a tudatlanságokat. Bizony sokkal jobb lesz ezt a maguk kebelében az éj-

szaka leple alatt eligazítaniok. A falu szájára bocsátani? Holtig tartó csúfság származnék belőle.

A kovácsműhelyhez orozkodtak, s nagy vigyázattal, hogy föl ne verjék az éjszaka csendjét, taszítani kezdték a béna kocsit Keresztúr városa felé...